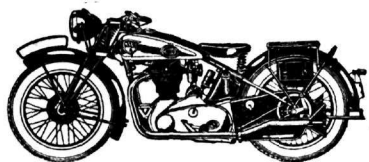

No 23/24
1937
50 s.

Fräutse & Höru

MEIE AJASTU INIMESE ELUTARBED:

**AUTO
ADLER**

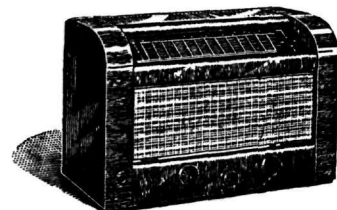
Kiired
Mugavad
Ökonoomsed

**MOOTORRATTAD
N. S. U.**

Vastupidavad
Nägusad
Praktilised

**RAADIO-
APARAADID:**

BLAUPUNKT
ARE
HORNYPHON
RET
EKCO
ÜLO
LORENZ
Kõik
kõrgekvaliteedilised
vastuvõtjad

**FOTO-
KAAMERAD:**

„Robot“
„Balda“
ja teised
Foto-
tarbed

A.-S. TORMOLEN & Ko.

Tallinn, Raekoja pl. 17.

Narva, Joala tän. 14.

**Saadaval
igast saapakauplusest**

AINUESINDAJA EESTIS

EMIL KUMENIUS

Tallinn, Lai t. 9. Kõnetr. 437-46

SUPREMA-RAADIO — TEIE PARIM SÕBER

Tallinna Manufaktuur ja Kaubanduse A/S. — RAADIO-LADU, Raekoja pl. Teenri tn. 1. Tel. 426-56. Pstk. 231

*Kvaliteedi tunnus-
märk lauatarvetele
hõbedast
ruuhõbedast
alpakast*

J. KOPPE

TALLINN · PIKK 27

**Kapitalikogumine sõltub
võimalustest ja ajast**

Sõltuvus ajast on välditav elukindlustuse
kaudu, mis garanteerib Teile kogu soovitud
kapitali loomise vaatamata eluea kestusele

Ühistegelik Kindlustusselts „EESTI“

asut. 1907. a.

VALITSUS: Tartus, Suurturg 8

Tartu Linnapank

TARTUS, RAEKOJAS.

Telef. 11-32 ja 2-32.

AKTIVA

Arveteseis 30. novembril 1937. a.

PASSIVA

Kassa	30.757.95
Hoiuarved	417.386.99
Väärtpaberid	384.192.21
Väärtused	4 918.34
Diskonteeritud vekslid	3.262.812 19
Tähtajalised laenud	5.650.—
Kontokorrentlaenud	939.584.23
Korrespondendid	74.100.03
Garantii deebitorid	82.540.94
Mitmesugused deebitorid	13.546.01
Vallasvara	15.554.15
Kulud	88.033.75
Muud aktivad	25.161.67

Kokku: 5.344.238.46

Põhikapital	308.259.34
Tagavarakapital	50.476.31
Amortisatsioonikapital	9.991.06
Hoiusummad	4.435.673.67
Korrespondendid	86.483.74
Väljaantud garantiid	82.540.94
Mitmesugused kreditorid	13.546.01
Tulud	320.499.91
Muud passivad	36.767.48

Kokku: 5.344.238.46

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

A-S.
TALLINNA LAEVAÜHISUS

Laevaomanikud ja laevamaaklerid
Süteimportöörid ja speditöörid

Peakontor: Tallinn, S. Karja 18
Telefon 426-90 (4 liini)

EKSPEDITSIOON:

Kaupade tollimine ja ekspedeerimine.
Inkasso. Kinnitus. Korrespondendid kõigis
suuremates sadamalinnades.

Telefon: 426-90; telefon tollil: 460-04

TOLLIVABA LADU:

Laevade varustamine ja provianteerimine
tollivabast laost.

Ladu sadamas: U. Hollandi t. 6. Tel.: 314-52

Kontor: V. Sadama 3. Tel.: 456-38 ja 441-80

SUTELADU:

Auru- ja sepasöed ning valu- ja küttekoks laost ja sadamas otse laevast alati saadaval.

Kontor: V. Sadama 3. Tel.: 456-38 ja 441-80

LAEVATARVETEKAUPLUS

JA

PURJETOOKODA:

V. Sadama 3. Telefonid 456-38 ja 441-80

Nr. 23/24 — 1937.

SISUKORD:

- G. Järve* — Karjaste jõulutee. Jutlus.
J. Orasmaa — Jõulud tulevad.
EHT — Pühad rahus ja edus.
— Jõulud perekondliku pühana.
E. Pa. — Jõulud meil ja mujal.
V. H. — Meremeeste jõulud.
J. Raudma — Viiel tähisel.
L. S. — Kahe tule vahel.
— Kahe kirjamehe juubel: K. E. Sõöt ja M. Aitsam.
V. Neggo — Esimene Eesti rahvusvaheline aktsioon.
— Kes võidab tänapäeva sõja.
H. N. — Tung Arktikasse.
— Ajaloo sõjavanker veereb.
— Kui kõikusid troonid.
— Püha Maa.
H. Tammart — Laugaste Mardi jõulud.
G. Duhamel — Rechoussat jõulud. Tõlk. E. Pa.
A. Hinnom — Üks jõuluõhtu.

Vastutav toimetaja: kolonel J. Maide.
Tegevtoimetaja: kapten A. Truvere.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap.
Toimetus ja talitus: Tallinn, Kaarli 8.
Telef. 451-89.

Kaitse Kodu!

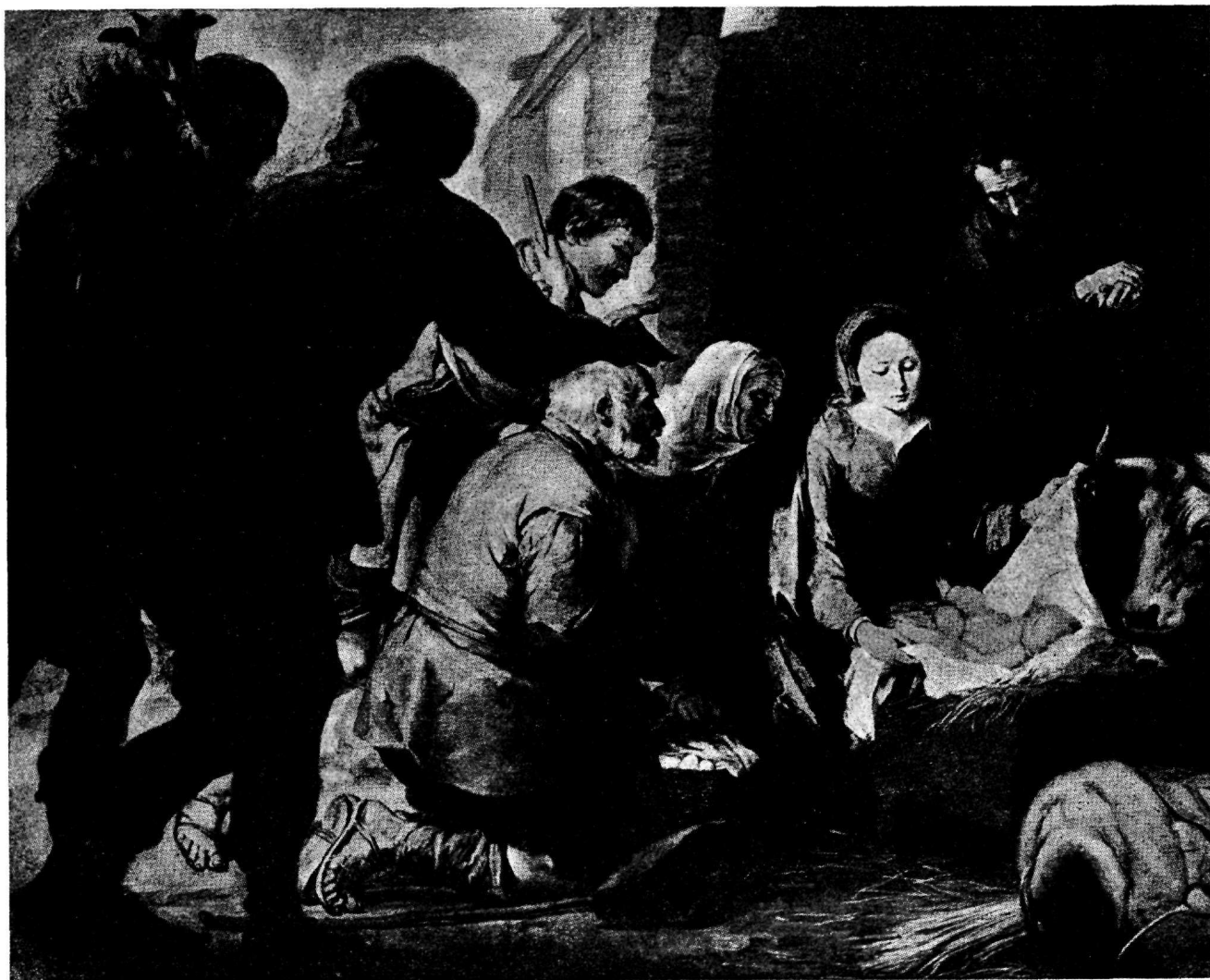
ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 23/24

Riigiteaduse Tallinnas, teisipäeval, 21. detsembril 1937

XIII aastakäik

Rõõmsaid jõulupühi!

KARJASED JÕULULAST KUMMARDAMAS

B. E. Murillo maali järel

Karjaste jõulutee

„Kaitse Kodu!“ 1937. a. jõuludeks kirjutanud
Laiuse koguduse õpetaja Jaan Järwe

Luuft. 2, 15—17.

Enur oli karjaste ehmatus Betlemma väljal, juur nende imestus nähes imelist walgust ja kuuldes ammuoodatud röömusõnumit Snnistegija sünnist ja taewaliste kütkestawat kiituselaulu. Kuid suurem weel oli nende igatsus astuda selle lapse hälli juure, kelles täituma pidid kogu inimsoo lootused ja unistused. üksainus mõte ja soow waldas karjaste meeli ja südant — jõuda rutemini söime juure, kus jõululaps puhkas rahulijst und. „Et läki nüüd Betlemma ja waadake sed a sja, mis on sündinud ja mis Issand meile on teada annud.“

Selles karjaste jõulurännakas on midagi ülbiniimlikku, mis on nii lähedane ja mõistetaw kõigile meile. See on otsijate igatsufetee, mis wiib unelmatemaale, sinna, kuhu karmi tõsielu hallid pildid ei ulatu rändajat saatma.

Pühakiri kõneleb karjase Joosepi imelisest unenäost. Wendade wiljawihud, ja ifegi päike, kuu ning tähed kummardujst tema ees. See unenägu lähed täide. Selle nägija tõuseb wõimsaks walitsejaks suures maailmariigis. Mõnda on täitunud mõnegi karjase unenäod.

Mõne aja eest üks wälismaa pildiajakiri tõi enam kui kümne kaasaegse riigipea pildid, mille üle oli pandud lühike pealkiri „karjapoistest kuningaiks“. Lähemad elulooandmed kinnitawad, et tööpoolest need walitsejad, wõrjundes waestest oludest, on kord karjase-leiba jõõnnd. Kuid maailmale ei ole keegi suuremat röömusõnumit toonud kui need nimeta Betlemma karjased, need tundmatud sõdurid inimsoo waimnwoitluse väljal.

See on kummaline saladus, et jõulnõõ imede nägijais ja kuuljais saawad ikkõ need lihtsad karjased.

Seda ei näinud selle aja targad ega wõimukandjad, ega kuulnud nad kuulutust Lunastaja sünnist. Jäid kurdiks nende kõrwad ka kauneimale taewaliste kiituselaulule. Betlemma karjaste jilmad ja kõrwad awastawad suurima sündmuse inimsoo elus. Nad on esimesed terwitajad Betlemma söime juures. Nõõmust ja ootufest tufsuwa jüdamega tulewad karjased tooma oma tänu ja imetlust.

Need on ootawa ja otsuwa inimsoo saadikud, kes jõulnõõl kõnniwad Betlemma teel. Mates hallist minewiku hämarufest on inimsoo lootnud paremate, õnnelikumate aegade tulekut. Lootuse wõimjad tiivad on inimest kannud raskufest ja muredest üle. Ei ole rangenud usk, et „küll aeg annab arutust“ ja tulewad paremad päewad. See usk läbibstab kõikide rahwaste elu ja ajalugu. Ilma selleta poleks meiegi rahwana suutnud püsima jääda ja tõusta ifeseiswana teiste rahwaste kõrwale. See lootus oli elaw ka Jisraeli rahwa keskel. Odadi Päästjat rõhujate ja kõikide waenlaste käest. Kuid weel rohkem — odadi Päästjat, kes wabastaks inimsoo kõige suuremast waenlastest — kurjufest ja süü needufest.

Jõulnõõ taewaliste kiituselaul on kui nägemus sellesse unde maailma, mis jõululapfega algama peab ja kus on „rahu maa peal ja inimestest hea meel...“

Kuid oleme kaugel weel sellest maailmast. Ei ole weel teoks saanud jõulnõõ läkitus. Ei ole weel rahu ega ka inimestest alati hea meel.

Suure maailmasõja lõppedes nii wõimsalt helise-
nnd rahulaul on waibumas, kustumas jälle unte wõitluste mõllus. Ei olnudki sõjakulutust, kuid Rauges Jdas on käimas rasked werifed wõitlused. Jiegi lõwi mõirgab ja madu siifiseb, kui neil warifedes saaki on kawatfus rünnata wastast. Woorus, mida nii mõnedki „kultuurrahwad“ hakkawad pidama ajast ja arust läinud mõõdunnnd pimedate aegade kombeks.

Üle aasta on Hispaanias käimas armutu kodusõda, kus wend ei tunnusta wenda ega sõber sõpra. Põline

euroopa kultuurimaa on muutumas waremefeks ja wiletsuste koduks. See, mis on kogutud ja ehitatud pikkade sajandite töö ja waewaga, häwib lühikese ajaga moodsa tehnika tõttu. Maailma südametuunis- tus ei suuda rohkem kui püüda konverentse ja kirju- tada paberitele otseid...

Kelwastuswõidujooks terwes maailmas on mär- giks, millega jammutakse vastu tundmatule tule- wikule.

Ei ole kõikjal rahu ka inimeste omawahelistes wahelordades. See puudub nii mõneski kodus, pere- konnas, sõprade ja naabrite wahel. See puudub tihti ka inimese hinges, kust käisid üle rasked tormihood. Jääd järele waremud ja purustatud lootused.

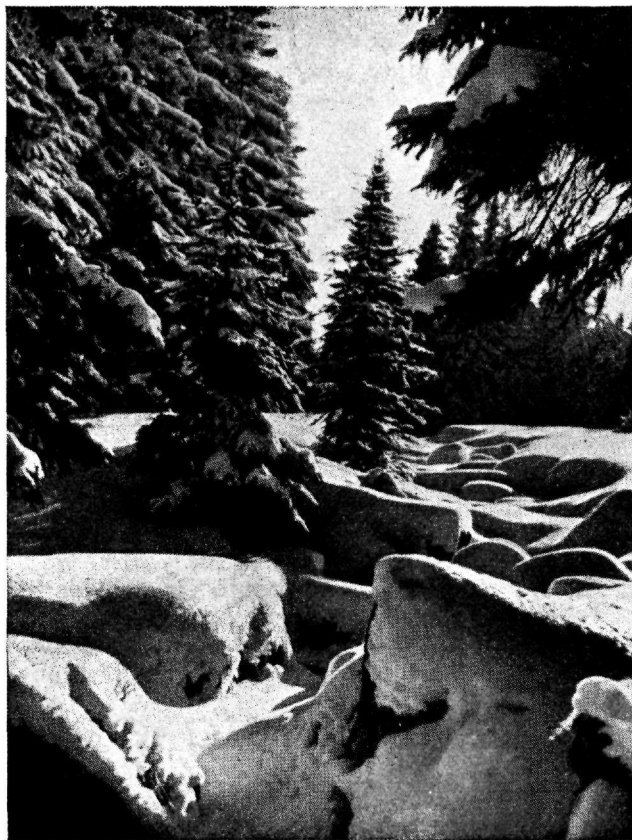
Seda rahu maailmas ja inimeste wahel ning nende südamis ei saa olla enne kui tõeks saab jõuluinglite laul-nunistus: rahu maa peal ja inimestest hea meel...

Rahulaulu ei tahagi paljud kuulda. Jääwad kur- diks meiegi aja Herodesed, nagu oli see jõuluööl. Seda kuulsid waesed karjased Betlemma wäljal, kuul- lis riffumata, puhas südametuunistus. Kuulsid need, kelle südamis elas lootus õnnistuse peale. „Mis nõder on maailma ees, jeda on Jumal ära walitsenud.“ Need apostli sõnad on jõuluöö saladuste wõtmeks meilegi.

Kust peab tulema lunnastus ja pääsmine maa- ilmale, peatwad läbi mürdma taewaliku täinse maa- ilma kiired siia alla meie ellu?

Kas ei taheta jeks walida just neid rahwaid ja ini- mesi, kes täie andumusega ja puhta südamega püüa- wad kõige õilsa ja hea poole ning tahawad kaswada ja tõusta tões, õiguses ja armastuses? Ei ole siin tähtis arwuline suurus, waid sisemise jõu tugevus walguise ja tõe otsimisel. Rahwa tõelise suuruse ja eluwäärtuse üle otsustatakse selle järele, kuiwõrd suur on ta mõtlemises ja tundmises. Seal wõiwad wäike- sed suureks saada ja suured wäikesteks. Wõõdupunkts on siin ewangeelium, mille kuulutaja jõuluööl maa- ilma tuli.

Jõulupühad tahawad meilegi meele tuletada meie

Talve rahu

kohustusi ning ülesandeid oma kodu, rahwa ja kogu inimsoo wastu.

Nad tahawad kutsuda meid otsima jälle seda, mis on õilis, püha ja hea.

On üks tee, mis meid rahule ja õnnele wiib. See on karjaste püha jõulutee. See wiib igatsuwaid jüda- meid Betlemma hälli juure ja sealt tagasi rõõmusõnnu- miga, et üks laps on meile sündinud, kelles inimsoo lootused täide on läinud.

Kui meie wõikime olla selle rõõmusõnnu lewitajad oma kodus ja oma rahwa keskel ja kui meie ainsagi jädeme jõuluwalguisest oma rinnus kannakime, siis kõnnikime meie karjaste jõuluteel ja meile korduksid uuesti jõuluöö imed.

Kaitseliidu ülem kindralmajor J. ORASMAA

Jõulud tulevad!

Vana aasta on lõppemas!

Nende mõtete juures, nagu ikka, valdab inimest imelik meeleolu, tundmus. Millestki nagu oleks kahju ja millegi üle tahaks nagu rõõmustada. Lapsepõlve kauged mälestused, vanemate kodu ja igapäevased mured-askeldused segunevad selleks, mida me kõik sisemiselt tunneme jõulueelse meeleoluna.

Talvisest pööripäevast alates hakkab päev ööst jagu saama, olgugi esialgu „kuke-sammul“. Valguse võit pimeduse üle!

Juba kauges ja hämaras minevikus looduserahvad, kel polnud nüüdisaja inimeste teadmisi, märkisid seda valguse võitu suure rõõmuga, sest nemad oskasid paremini kui meie hinnata valguse ja soojuse määramata suurt tähtsust loodusele ja seega ka inimesele.

Kuigi loodus käib oma ettemääratud raudset rada, on päikese all paljugi muutunud ja muutumas ka tänapäeval.

Kõigi teiste muudatuste hulgas on inimkond oma arenemises nüüdaegsele jõudnud, et me võime kõnelda „vaimuvalgusest“.

Harilikult me mõistame selle all üldisi rahva või ajajärgu edusamme teaduste, vabaduste jne. alal, võrreldes minevikuga.

Aga meist keegi ei teeks vist suurt eksitust, kui katsuksime seda mõistet kohandada üksik-inimesele ta tänapäeva olemises.

Me kõik teame, et meie eesti rahvas samub suurel tõusu- ja eduteel.

Kuid kui palju on süiski inimeste hinges veel igatsust headuse, soojuse „vaimuvalguse“ järele!

Siin väike lapsuke väriseb kurja isa-ema ees, seal tülitsevad omavahel vend-õde, paljud abielupaarid pole hulgal ajal leidnud teineteise jaoks head sõna; on rauku, kes on jäetud unustusse nende laste poolt, ja on tegelasi, kes kurjust ja õelust kannavad põues omasuguste vastu.

On kindel, et kõik nad tunnevad, et nõnda pole loomulik.

Kõik nad igatsevad headust, sisemist soojust, armastust, sest nad teavad, et inimene on loodud heaks.

Vanasti, kui inimesed käisid lauakirikus, oli enne lauale minekut kombeks paluda andeks eksimused ja paha, mis omastele, tuttavatele tehtud.

Vana aasta on lõppemas. Püütakse arveid kokku võtta oma tegudest.

Jõulud oma rõõmudega on tulemas! Mis oleks siis loomulikum, inimlikum ja armsam jõulukink kui see, et kuri isa-ema võtaks oma nende ees seni alati hirmust väriseva lapsukese oma põlvele ja silitaks selle pead, või vend ja õde suruksid teineteise kätt lepituseks nii nagu nad seda on teinud heade sõpradena lapsepõlves, sest see on nii loomulik, see on hea, see pole midagi muud kui „vaimuvalguse“ kiir, mis teeb paremaks.

Samasugust ilusat jõulurõõmu valmistaks igauks, kes esimesena ruttaks oma ligimese juure avameelselt, lahtise sooja südamega.

Nii paljudki igatsused täituksid. Talvine jõulukuu valgus muutuks kosutavaks soojuseks, mis sulataks inimlaste vahele tekkinud jää.

Kaitseliidu suurele perele — nii meestele kui naistele, nii noortele kui vanadele — soovin ilusaid jõulupühi ja tõsist jõulurõõmu!

Lõppeva aasta eelõhtul palun kõiki vastu võtta minu südamlik tänu aasta jooksul tehtud ilusa ja rohke isamaalise töö eest!

Eelseisvateks ülesanneteks ja tööks jätku meil kõigil tahtmist ja jõudu!

Kindral-major,
Kaitseliidu ülem.

Pühad rahus ja edus

Mõtteid tänavuste jõulude ja eelseisva aastavahetuse puhul

Rõnke lumega algas tänavune talv. Üle mitme aasta kattus maa mitmed nädalad enne jõulusid kauni lumivaibaga. Saabus ilus ja lumerikas põhjamaine valgekatteline talv, nagu seda nii kaunilt mäletame endisilt noorusaastailt. Kuna viimase aastakümne jooksul oleme pidanud hulk jõulusid mööda saatma musta maa, sula või vihmälõrtsigi saatel, siis seda rõõmustavam ja üllatavam on tänavuse talve lumeõnnistus.

Sest mis jõulud need on ilma lumeta. Nagu õiget jõulude tunnetki pole, kui õu ja aed, mets ja maa pole kaetud ilusa valge talvemantliga — selle pidulikkust ja talverõõmu andva lumerüüga. Kui nurmenõlvakul või niidupervedel ei saa kelguga sõita, tiigil või metsäärtel lohul uisutada ja õues lumimemme veeretada või lumesõjaks kindlust ehitada. Kui pole õiget saaniteed ja mets tilgub sulast nagu porisel oktoobrikuul.

Kurvemaks muutuvad siis kõik jõulueelsete askelduste mõnud ja kirikusõit just nagu polegi nii kaunis. Ja isegi jõulukuusk nagu leinaks toas, sest tal puudub õues jõulurõõmusid tagav paarimees — l u m i v a l g e m a a . . .

Tänavu oli talve algus teisiti — isegi liiga tormakas ja lumerohke paiguti. Kui nüüd sulatädi või tuisupoisid liiga ei tee, siis võime loota ilusaid pühi. Siis võivad lapsed põksuva südamega oodata pika halli habemega jõulutaati või lugeda temast ilusaid lugusid. Ka temale sobib paremini matkata just lumiseil pühadel.

Olin kord jõuluõhtul ühe koolisõbra isa laeval, mis läbisõidul peatus Tallinna sadamas ja kus teenisid visad, töökad ja julged eesti meremehed. Neid oli nooremaid ja vanemaid. Et pärast pühi tuli jälle edasi sõita, siis pühitseti jõuluõhtut üheskoos laevas. Tuli juttu eelmisist jõuluõhtuist. Ja siis rääkisid vanemad mehed, kelledest paljud olid sõitnud rohketal ja kaugetel maailma meredel ning ookeanidel ja veetnud jõulupäevi ka Lõuna-Aafrikas või Lõuna-Atlandi ja India merede sadamais.

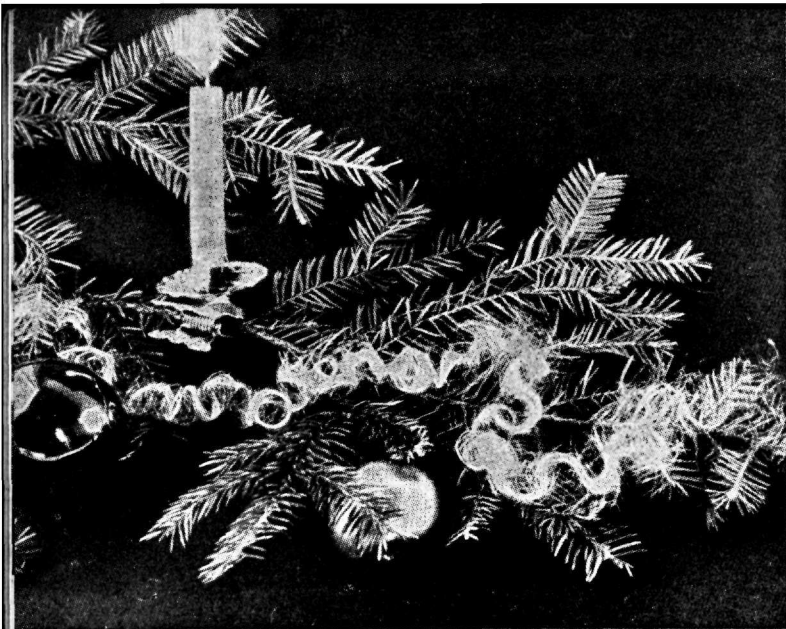
Kalli püha õhtuil on nad seal kaugel alati igatsuse ja hardusega meele tuletanud oma

kaugel väikest kodumaad, mis on annud palju vahvaid merepoegi. On katsutud seal lõunamerede mail jõuluküünlaidki põletada, kuid ilma kuuseta, lumeta, põhjamaise talveta ja verivorstita ning muude kodumaiste jõuluroogadeta pole olnud seda ehtsat jõulutunnet. Mis jõulud need ongi keset sealset suveaega? Ei, õiged jõulud on hoopis teised! Neid tunneme oma lapsepõlve mälestuste, väikese kodumaa kommete ja kauni põhjamaise lumetalve järgi. Neid ootame ja neist tunneme rõõmu alati — ka tänavu.

Rahu ja üldise edu tähe all võime tänavu pühitseda kalleid kuusepühi ja uue-aasta päeva. Kui mõtleme kaksikümne aastat tagasi — talvele 1917. aastal, mis eelnesid meie riikliku iseseisvuse väljakuulutamisele, — siis meenub meile, kui hoopis teissugused olid siis ajad! Maal ja linnades võimutsesid terroristlikud ja toored punaste salgad, kes rekvireerisid kodanike varandusi ja vangistasid rahulikke ametnikke, töökaid talunikke ja ausaid perekonnaisasid, Lõuna-Eestisse kuuludus Riialune sõjakõmin ja paistis ööseti lahingukuma. Maa oli täis ärevust, viletsust, puudust, teadmatust ja leina. Sõja-aastate laastamisel ja kuritegelike punaste võimutsemisel ei näinud lõppu olevat. Kurvad ja rahutud olid siis pühad.

Nüüd on sest mööda ainult kaks aastakümnet — ja kui hoopis teisiti on nüüd meie üldine elu ning olemine. Kõik tolleaegsed haavad on paranenud, hädad ja kahjud on ununenud ning õudused ja hädaohud kadunud. Vaba Eesti riik on tõusnud ja kindlale alusele rajatud, on tekkinud edumeelne ja tõusva rahvuslusega inimpõlv, rahu ja edu valitseb kõigil aladel ja meie piirid on kindlad.

Meie põllumajandus püsib kindlal alusel ja toodangus on näiteks viimase kümne aasta jooksul ilmnunud järjekindel tõus. Tänavuaastane põllumajandustoodang kujunes suuremaks kui iialgi varem. Selle väärtust tõstab ka põllumajandussaaduste — vilja, liha, või jne. — kõrge hind, mis ar-

vukaimat rahvaklassi, põllumehi, aitab hoida ostu-, tegevus- ja ehitusvõimelisena. Väike tagasimineku lina- ja metsahindades ei suuda veel olukorda häirida.

Tõusu ja edu tähe all elab praegu ka meie tööstus. Mitte kunagi varem pole Eesti piires olnud nii rohkearvuliselt, nii mitmekesise produktsiooniga ja kõrge töö kvaliteediga tööstusi kui praegu. Sealjuures peame ka märkima tööstuses ja kaubanduses puhtrahvusliku kapitali eestlasile kuuluva osatähtsuse suurt tõusu. Suure tähtsusega ja väga põhjaliku ulatusega maareform on teostatud ja lõpule viidud, hariduse saamine on võimaldatud kõigile ja koolivõrk on arendatud üleriiklikult tihedalt.

Rõõmustavalt on arenenud ka rahvusluse tõuse eestlaste peres. Ikka rohkem ja laialdasemalt võtab maad vaade, et sajabrotsendilisel isamaalane ja eestlane, tõsine rahvuslane, on see, kes kannab ka välist eesti tunnusmärki — eesti pärisnime. Kolme aasta jooksul, kus on käimas nimede eestistamise aktsioon, on üle 153 tuhande eestlase omandanud eestipärase perekonnanime, kusjuures üks linn, viis alevit ja üle 100 valla on juba päris puhtad võõrapäraseist nimedest. Veel üle 200 tuhande eestlase on kaetud võõraste ilusulgedega või võõra häbiriüga — vastavalt sellele, kuidas nende nime tähendus. Et aga peatselt neistki vabaneme ja et rahvusluse tõus ses suhtes jätkub, seda tõendab nimemuutmise sooviavalduste järjekindl juuretulek ja otse tormilised kiiduavaldused Nimede Eestistamise Liidu esimehe kindral Jaan Sootsi otsekoheseile sõnadele viimasel Isamaaliidu suurokongressil.

Igatahes peame jõudma niikaugele, et igal eestlasel oleks eesti nimi, et meie riigi ja avaliku elu tegelased oleksid ainult eestipärase nimega ja et meie välisesindajad ning tulevase parlamendi kandidaadid kannaksid

eesti pärisnime. Passiivsus, leigus, kadaklus või kiindumus oma senise n-n. tuntud nime hoidmisse peavad kaduma!

Head eesti rahvuslased mõelgu näiteks neile auväärsetele Inglise riigimeestele ja muudele gentlemanidele, kellele kuningas teenete eest aadlikuks tõstmisel iga uue aunnimega kinnitab ka uue pärisnime. Nii muutub mõne auväärse inglase nimi autasude ja ka päranduse teel elus isegi kolm või neli korda. Ja alati ning üsna kiiresti hakkab kogu suur Briti impeerium ja ka muu maailm meeles pidama, et näiteks endine auväärne majandus- või riigitegelane mr. Brown tõsteti hiljem viscount Tombridge'iks, sai äsja earl Freshfund'iks ja päris nüüd isa surma puhul Giant'i markii tiitli. Ja ikka hakkab ta kandma oma värskeimat nime. See on näide — näiteks toodud nimedega — ja see andku hoogu ning julgustust ka kõigile meie võõranimelistele.

Edu ning tõusu näitavad ka muud aktsioonid, mis on algatatud vaba Eesti elanikkonna ja kodude kultuuri, elujärje paremuse ning auväärse tõstmiseks. Nii näiteks on kodukaunistamise aktsioon juba kahe hooaja jooksul annud rõõmustavaid tulemusi. Sadu tuhandeid noori vilja- ja ilupuid ning -põõsaid on istutatud, palju hooneid korrastatud ja värvitud, aedu rajatud ja muud korrastamistööd tehtud. Tulevaseks on kodukaunistamise hoogtöö peakomitee esimees minister Oskar Kask välja kuulutanud erilise korrastamise ja värvimisaktsiooni, mille elustamiseks jagatakse hoolikamate vahel üle 2000 preemia tasuta värviainete näol.

Kodukaunistamise töö nõuab hoolt, püsivust ja head tahtet — samuti ka kulu. Efekti annab ta mõnes osas aga aeglaselt, sest näiteks noored istikud võrsuvad alles 10—15 aasta jooksul nauditavasse suurusse. Loota on, et kodukaunistamise küsimused saavad meie rahvale siiski nii armsaks, oma-seks ja tähtsaks, et Vabariigi 25-naks aastapäevaks kõik meie kodud, talud, linnad ja alevid on vähimalt niisama korrastatud ja värvitud nagu Skandinaavia kodud ja majad.

Senine edu ja tuleviku head püüded annavad meile õiget pühaderõõmu ja julgustavad meid aastavahetusel. Praegu elab meie kodumaa nii väliselt kui ka sisemiselt rahu ning julgeoleku tuleviku tähe all. Nagu tähendas ja kinnitas Riigihoidja Konstantin Päts, oleme meie sisekriisi raskest katseajast võrdlemisi ruttu ja kergesti üle saanud. Rasked ajad, kus põhiseaduslik kriis ja parteidevaheline võitlus ähvardasid meie rahvast hävitavalt lõhes-

tada ja riiki ähvardavalt nõrgestada, on õnelikult möödas.

Sisemise rahu ja usaldusega läheb praegu kogu rahvas vastu uuele aastale, mis algab meie uue põhiseaduse maksvusele hakkamisega ja kus pühitseme oma riikliku iseseisvuse kahekümnendat aastapäeva. See siseraskusist vabanemine on eelduseks uuele rahvuslikule ärkamisajale, kus vabalt ja juba kogenenumalt võime korraldada oma riigi ja rahva elu ning kindlustada tulevikku.

Esimesel jaanuaril tuleb kõigis meie kodumaa nurkades ja kodukohtades, omavalitsusis ja seltsimajades tähistamisele uue põhiseaduse elluastumine. Selle põhiseaduse rakendamiseks ja uue rahvaesinduse valimiseks luuakse põhiseaduse elluviimise rahvarinne, mille ülesanded, organisatsiooni ja tööviisi märkis ära peaministri ase-täitja Kaarel Eenpalu oma suures kõnes Isamaaliidu viimasel kongressil.

Rahvarinne peab tööle asuma ilma parteideta, koondades enese ümber kõiki neid, kes hindavad viimasel rahvahääletusel antud rahva enamuse otsust ja Rahvuskogu hoolikat ning siirast tööd. Põhiseadus tuleb ellu viia õiglase rahvusliku vaimustusega ja täie poolehoiuga sellele vaimule, millega välja töötati see meie riigi korra ning arengu uus alustugi. Rahvarinde moodustamisele on kaasa kutsutud kõik meie omavalitsused, kaitse-liit, igasugused kojad ja keskliidud, põl-lumeeste ja muude klasside organisatsioonid, kultuurorganisatsioonid ja kõik need, kellele on tähtis meie riigi ja rahva rahuliku arengu jätkumine.

Meie riigi välise rahu kindlust kriipsutas alla Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Johan Laidoner, kelle sisukas ja julge sõnavõtt eelmainitud kongressil on äratanud tähelepanu kogu Euroopas. See meie lugupeetud Ülemjuhataja selge, otsekohene ning kindel kõne tegi lõpu nii mõnelegi kaksipidimõtlemisele meie välissuhete, riikliku julgeoleku ja kaitseküsimuste alal. Palju asiatauid ärevusi, targutusi ja kõhklemisi võib nüüd vaibuda.

Selle kõne mõju meie riigi siseelus saab olema kahtlemata niisama suur kui oma-aegne kindral Laidoneri kõne sellest kuulsast nutust seitsmesaja-aastase orjaaja üle, mida alati ja igal pool kurdeti ja millega meie igasugused tegelased eesti rahva minevikku ning

iseteadvust alavääristasid. Kindral Laidoner võttis siis kord sõna ja ütles, et sellane iseseisvale rahvale sobimatu ja ajalooliselt väär-sisuline jutt tuleb ära jätta. Eesti rahvas pole oma hinges kunagi ori olnud, ja kas võõras ike kogu need 700 aastat ongi saanud meil meelevallatseda, see on ajalooliselt ka üsna uurimata. Tol ajal olid kogu Euroopas rasked ja pimedad olud, ega meie üksi kannatanud. See kindrali kõne mõjus nii, et need nutulaulud on nüüd juba ligi tosin aastat kadunud ja täiesti vaibunud.

Kindral Laidoner oma viimases kõnes kinnitas, et tema ei usu praegusel ajal meie sõjahädaohtu. Vahekorrad nende suurte naabritega, kelle vastu meie Vabadussõjas sõdisime, on praegu paremad kui kunagi enne. Balti mere basseinis näib seisukord praegu olevat rahulik ja hädaohtu. Meie kedagi ei ähvarda, kellegi vastu fronti ei loo ja püüame olla kindlalt erapooletud. Hoidudes igasuguseist väliskonfliktidest peame püüdma olla sisemiselt tugevad ja kaitsevalmis.

Usaldus valitsuse ja rahva vahel, kindel sisemine kord ja suur hool kaitsejõudude eest — see olgu meie alaliseks juhtmõtteks. Põhjuseta sõjajuttudega ei maksa rahva töö-indu rikkuda ja end alavääristada. Peame julgesti tegutsema ja kindlalt oma elu edasi arendama nii majanduse, kultuuri kui ka kodukaitse ja muil aladel. Kindrali selged sõnad meie vahekorra asjus Lätiga, Soomega ja muude sõprusriikidega ning üleskutse lahendada arusaamatusi julgelt ning mitte ainult aktuste ja ilukõnedega — ning otsekoheselt, mees mehe vastu, need sõnad on programmilised ja andsid tagajärgi juba viimasel Balti välis-ministrite konverentsil Tallinnas. Eriselt kriipsutas Ülemjuhataja alla ka Kaitse-liidu suurt tähtsust meie riiklikus elus. Meie Kaitse-liit on ka suur demokraatia tegur, sest Kaitse-liidu näol on ligi kümnendik valijaist relvastatud ja meie kodanikel on seega kodus relvad käes. See on suur usaldus valitsuse ja rahva vahel, millele võime uhked olla.

Rahus ja edus võime tänavu pühi pidada ja uut aastat vastu võtta. Võime puhata ja rõõmu tunda kõigi oma armsa põhjamaise kodumaa harjumuste ja kommete kohaselt.

EHT.

Jõulud perekondliku pühana

JÕULURAHUST MEIE KODUDES

On tõsiasi, et jõulupühade lähenemine haarab meid, eestlasi, nagu teisigi põhjamaade rahvaid, suure ootuse ja hardumusega, mida lõunamaade rahvad ei tunne. Põhjamaa karmi ja kauni looduse ilu kulminatsioonile tõusmine ühelt poolt ja hinges elustuva jõulumüsteeriumi sügav mõistmine teiselt poolt on need kaks võimsat tegurit, mis on tõstnud meil jõulude pühitsemise kultuse kõrgemale kõigist teistest pühadest. Ei kevadiste koskede kohinasse uppuvad lihavõtted, ei hiirekõrvul pakatavais kaselehis nelipühad ja isegi ohtral käel päikese lõõska pildiv jaanipäev pole suutnud ületada aasta suurimate pühade — jõulude — võlusiid.

See ei ole üksnes kristliku maailmavaate hegemoonia, mis on tõstnud jõulud aasta tähtsaimate pühade aujärjele. Siin on mängus palju rohkem — meie karmi talve kaunite võlude ja pilkase pimeduse ülevõimu jõu murdamine uueks looduse andide-aastaks, mis on täit-

Usinasti koovad noored sõrmed jõulukinki vanaemale

nud inimeste südameid ürgajast peale uute lootustega uue külvi ja uue saagi peale.

Meie põhjamaa karmi loodusega harjunud eestlased ei oska kujutada endale jõulusid pakase paukumiset ja paksu lumivaipa mähitud metsata, kust vahelt lookleb küljuste helinaist rõkkav jõuluõhtune kirikusõidutee. Sääraseid jõulusid on meil viimaseil aastail olnud siiski võrdlemäsi vähe, sest pakasetaadi hajameelsuse tõttu on lumivaiba sametpehme kate jäänud nii mõneltki jõuluõhtuselt kirikusõiduteelt kaugele. Aga tänavu on pakasetaadi armuline käsi puistamud hangid kõikjale, kuhu silm ulatub vaatamata ja paks lumivaip katab metsi ja maad. On saabunud üle hulga aja jälle kord ehtsad ja armsad jõulud, kus looduse idülliline talvekargus on oma kulminatsioonile tõustes annud meile täiusliku ja härmatiseehtes sätendava jõuluilma.

Kuigi jõulude ajal õues paukuv pakane ja määratud jõuluhanged, nagu nad ähvardavad tänavu eriti oma nimeväärilisse kõrgusse tõusta, vangistavad inimesi kodudesse ja viivad jõlurõõmude nautimise õuest tuppa, ei tähenda see ometi seda, et inimesed vaataksid soojaskõetud tare aknast õue kurja pilguga. Ei sugugi — talvise lumikangaga kaetud metsa ja jõuluõhtuse kirikusõidutee taustal avanevad meile samasugused lõbusid, mitte vähemad igatahes, kui suvel lillelisel aasal ringi joostes ja hõisates. Kurja pakase vastu on meil soojad vildid ja kasukad ja siis on sügavas põlismetsas ringipaterdamine ja paraja jõulukuuse otsiminegi suurimaid lõbusid. Ja kui saabub jõuluõhtune kirikusõidu silmapilk, siis asuvad igatühele, nii noorele kui ka vanale, imelikud soojusevärinad südamesse.

Kui palju töid ja toimetusi on tulnud selleks ajaks ära teha ja korda saata. Pereisa on juba ammu jõulukuuse metsast tuppa toonud, see on täis kulda ja karda ja jõluküünlad seisavad kuuseokstel valgete tikkudena püsti. Pereema on kõik toad puhtaks küüritanud ja laudadel on nüüd valged linad, milledele on asetatud pühakirja raamatuid ridamisi. Väikesi põlvepikkusi mudilasi on jõuluõhtu ootuse ärevus pisut araks teinud ja nüüd nad ootavad nagu kohmetanud silmil seda pühalikku silmapilku, mil süüdatakse jõluküünlad ja mil hakatakse andma juba mõnd päeva valmistusel olnud maitsvaid jõulutoite lauale.

Aga seal on pereisa juba hobuse ree ette rakanud ja nüüd algab see kauaoodatud jõuluõhtune kirikusõit. Pereisa on oma raskes talvekasukas ja pereema on sidunud tuliue villase räti pähe. Väikesed mudilased peavad küll koju jääma, aga suuremad kobivad reele asetatud pehmetesse tekkidesse ja ootavad seal, millal saan hakkab liikuma.

On külm ja karge jõuluõhtune talveilm. Öösi on palju lund sadanud ja nüüd istuvad kõik puud tee ääres nagu sõdurid, valged mütsid peas. Kõik tee on täis tuisanud, hangi on kuhjunud põldudele ja metsa ääre, kogu maa on paksu lumivaiba all. Õhk on külm ja karge, iga hingetõmbus on nagu sõõm kristalliselget ja külma allikavett.

Piits välgatab õhus, ohjad laksatavad. Hobune puristab ja sörgib parajat traavi, vedades oma järel kasepulkadest korjuga rege, mille jalaste all lumi teravalt krudiseb. Valge talimaastik rullub kühmulise kangana vasakul ja hüvakul, metsatukki ja maju siginedes muustrina vahele.

Mets talirüüs

On vaikne õhtu. Talude suitsud tõusevad nagu tikud taevasse. Metsa kohal särab ilus ja ümargune täiskuu.

Tee lookleb kõvera paelana, mille sõlmekohal asub alevik, paar tosinat valgetes mütsides maju ja vana kirik viirpuude sees.

Kirik sumiseb täna nagu mesipuu: taadid mustades kasukates ja eided kirjudes suurrättides ohkavad ja ähivad, iga ohke kõmiseses ja kajades kiriku laias võlvistikus. Laane sülest toodud kuusk särab altari kõrval küünlaehtes, mis paiskab altaripildile nõrka valguskuma.

Orel algab tasast jõululauluviit ja kogudus laulab kaasa. Laulu lõppedes tuleb hallpäine pastor kantslisse ja siis kaikuvad rahulikud jõluevangeliumi sõnad vaikselt üle kogudusliikmete peade. Talumeeste tuules pargitud näod on nagu kivisse raiutud. Mõni eit pühib taskuräti otsaga silma valgunud pisara, seal samas kõrval on karvase kasukakrae vahele uppunud taat jäänud magama ja noriseb nüüd tasakesi.

Kui jutlus on viimaks lõppenud ja lõpulaul lauldud, hakkab rahvas kirikust välja trügima. Kodus ootavad rasvased vorstid ja kullaehtes sätendav jõulupuu.

Kuljused helisevad vaikselt kojusõiduteel. Lumi virvendab ja krudiseb ree jalaste all. Metsatukas heidavad pikad varjud mustendavaid laiike lumega kaetud

põllule. Tulukesed talude akendes paistavad kaugelt nagu hundisilmad.

Nüüd on jõutud jälle koju. Varsti siginevad suured vorstirõngad ja mauguvirmad söögilauale ja õllekann hakkab lauasisstujate keskel ringi käima. See on püha ja rahulik söömaaeg, mis nüüd saabub.

Pärast õhtusööki kogumetakse jõulukuuse ümber, mille küünlad on süüdatud ja lauldakse mõned jõululaulud. Kui hästi läheb, tuleb jõuluvana, valge talvekasukas seljas, pikk takune habe ees ja kingitustepaun vitsakimbuga seljal. See võtab laste südamed rõõmust ja kirmust vabiseb. Väiksemad poevad ema seljataha ja nad ei märkagi, et isa on toast kadunud. Aga jõuluvana kutsub nad kõik ükskaaval ette ja laseb neid jõulusalme lugeda. Muidugi ei tule suures ärevuses kõik salmid nii hästi välja nagu nad pähe õpitud. Aga see ei tähenda palju midagi, sest jõuluvana ei tee vitsakimbust väljagi. Ta siltab laste päid ja kiidab neid virga õppimise eest. Siis avab ta oma pauna, ja mida see küll kõike ei sisalda! Seal on Maimule suurte silmadega ning pruunide käharatega nukk — ja kuidas Maimu on endale küll nukku ihaldanud! Juhan saab uue kooliranitsa ja juturaamatu, mil on palju värvilisi pilte sees. Ja siis tuleb kink emalegi — uus villane kleidirii, sihuke muustriline ja ilus.

Siis seob jõuluvana oma kingitustepauna kinni — tal on veel pikk teekond ees, paljudes majades oodatakse teda, ja kus sa võid sellasel kiirel ajal aega raisata!

Kui jõuluvana on läinud, tuleb isagi nagu kogemata tupp ja siis lauldakse jälle ühes koos, laste silmad säramas ja vanadki muhelemas jõuluõhtu hubasest rõõmust, kuni siis viimaks küünlad on ammu kustunud ja lapsed on viidud magama ning jõuluöö pühalik vaikus on laskunud maha. Siis kustuvad pikkamööda kõik tuled, peale kuu ja tähtede, mis kiirgavad selges taevalaotuses nagu taevavõlvile tikitud pärlid. Aga üks neist tähtedest on Betleemma täht ja see kiirgab eriti selgesti, tähistades seda teed, mis viib kaugele hommikumaaale Jeesuse, jõululapse, söime juure, kust sai alguse kristlike jõulude avar ja pühalik sära.

*

Talvine tee

Jõulud on neid väheseid pühasid, kus kõik rõõmud on koondatud otsekohe meie kodude ümber, kujunedes suurimateks perekondlikeks pühadeks aastas. Sellaseina on jõulud ka meie südameile kõige lähedased ja nende saabumist ootab vana ja noor, rikas ja vaene ühesuguse ärevusega. Eriti suurteks rõõmupäevadeks on nad siiski lastele, kelles ohjeldamata rõõm pääseb särava jõulukuuse tuppatoomisel ja jõuluandide kingituste ootamisel kõige rohkem mõjule. On ju täie õigusega jõulusid nimetatud lastepühadeks, millest siis ka laste suur ootus ja rõõm jõulude vastu. Aga eks sisenda jõulude kaunipalgeline ja avar rõõm ka vanadele tunde, et jõuluküünalde pühalik sära on neidki lasteks muutnud ja et sellest siirast õnnetundest, mis jõulude ajal laste särasilmis helgib, saavad nemadki osa. See ongi too õige ja avar jõulurõõm, mis inimeste südameid täidab ja õnnetulukestega läidab ja see teeb õnnelikuks noore ja vana.

Jõulud perekondlike pühadena muudavad nende pühitsemise mõtte nii südamelähedaseks, et sellest avarast rõõmusest, mis jõulud pakuvad, ei taha ükski inimene ilma jääda. Iga perekond, ka kõige vaesem, kes muidu pidutsemise peale ei tohi mõteldagi, hakkab jõulude lähenedes sente koguma, et neid vahetada jõulu kaunite andide vastu ja muretseda oma lauale midagi niisugust, mis oleks vääriline jõululauale kanda. Ja kui jõulumüsteeriumi vaiksed helinad — kirikute kellad — kutsuvad kristlikke kodanikke jõuluõhtu vaik-

sele palvusele, siis lähevad sinna rikas ja vaene kõrvuti, kukru raskus ei mängi vähimalt siin mingit osa ja kristlik jõulurahu on taevaliku annina kõigile ühesugune. Jõuluhardus, jõuluõhtu hellus ja jõulurõõmude südamesse asetamine, need on samuti tunded, mis ei käi kukru kaalu alla. Ainsa jõuluküünla sära vaeselapse jõulupuul võib viimase südamesse niisamapalju puhast rõõmu tuua kui valgussäras ja kullakarras säntendav jõulupuul jõuka perekonna võsule hästisisustatud korteris.

Jõulud on perekondlikud rõõmupühad ja seepärast ei ole tähtis, kuipalju see rõõm maksab, vaid et seda kätte saada ja muretseda suudetakse. See on maksev ka kingituste kohta, mis jõulude ajal omastele ja sõpradele antakse. Ka kõige pisem kingitus, kui ta on õigesti valitud ja on saadetud südamesoojusega, valmistab saajale suurt ja avarat rõõmu. Tähtis ei ole mitte kingitus, vaid soojus, millega see antakse.

Kuna jõulude pühitsemine keerleb meie kodude ümber ja jõulurahu otsib teed kõige esmalt meie kodudesse, siis teeb iga mees ja naine, vana ja noor õigesti, kui ta jõulurahule esmajoones oma südameukse avab ja püüab jagada jõulurõõmu omastega ja sõpradega sellaselt, et sellest saaksid kõik osa ja tunneksid rõõmu. Siis alles on jõulurõõm täieline ja jõulude kuld-
sed helinad leiavad paika meie südameis.

Les.

Algupäralt kuuluvad jõulud paganlike põhjamaa rahvaste pühade hulka. Seda tõendab asjaolu, et nimi „jõul“ ei esine mitte ainult Eestis, vaid ka teiste põhjamaa rahvaste juures. Nii kutsuvad soomlased neid pühi „jõulu“ ja Skandinaavia rahvad „jul“. Nime on eestlased ja soomlased nähtavasti enne viikingiaega laenanud skandinaavlasilt, kes selle nime all on austanud valgusejumalat ja ühtlasi pühitsenud päikese sünnipäeva, nagu J. Jung teab tõendada. Teised rahvad on aga jõulupühade nimetuse ühendanud Kristuse sündimisega. Inglased nimetavad jõule Christmas, sakslased Weihnachten (pühad ööd), prantslased Noël (ladina tüvest natale — sünnipäev), venelased roždestvo (sündimine) jne. Ka põhjamaa rahvaste jõulud on kristianiseeritud, olgugi et pühade nimi on jäänud vanaaegseks. Kuid peab siiski tähendama, et ühes nimega kandus üle õige palju muinasaaja ebausugemeid meie kristlike jõulude pühitsemise kombeisse. Neid paganlike jõulupühade kombeid on teatud piirini säili-

nud kõigi rahvaste juures, sest ka lõuna- ja hommikumaal rahvad pühitsesid umbes samal ajal päikese pühi. Meenutagem Idamaa Mithra usundit oma päikese kultusega, Rooma sol invictus't, saturnaalia'id ja kalendae'id. Kõiki neid pühi pühitseti ajavahemikul 17. detsembrist kuni 1. jaanuarini. Neist sol invictus — päikesejumala teenistus, langes koguni täpselt 25. detsembrile peale. Kui hakkame jälgima kas või saturnaaliaid, mida pühitseti Saturnuse auks, kellelt loodeti kuldsete aegade tagasitulekut, siis märkame kohe, et nad õige paljudes kombeis ühtuvad nüüdisaja jõuludega. Saturnaaliaid pühitseti rõõmsalt. Isegi orjad tohtisid võtta osa kõigist lõbustusist ja tunda endid vabade kodanikena. Nad kandsid neil päevil vaba mehe märki — kübarat. Pidutsemine koosnes söömisest, joomisest, lõbutsemisest, kingituste saatmisest ja igasuguste mängude mängimisest. Kalendae'de ajal ehiti majad roheliste okstega, sooviti üksikutele õnne ja ennustati tulevikku. Siit on levinud ennustamine jõulu ja uue aasta ajal üle kogu nüüdisaja Euroopa.

Nii põhjamaail kui ka mujal on muinasaegsed pühad mõjutanud kristlike jõulude kombeid. Kui heidame pilgu meie vanadesse jõulukombeisse, nii nagu neid pühitseti umbes paarsada aastat tagasi, siis näeme, et isegi need vähesed allikad, mis on säilinud, lausevad oletada, et jõulud olid õieti rahva pühad, mida ristiusk oli vähe suutnud muuta. Jõulud algasid siis õieti andresepäeval ja lõppesid alles vastlapäeval. Muidugi kogu see pikk ajavahemik ei olnud pidutsemise aeg, vaid ainult üksikuil kindlail tähtpäevil, mis rahva kombed olid kindlaks määratud, nõiuti, ennustati tulevikku, toodi ohvrit põllumajandust edendavatele kaitsevaimudele ja otsiti sidemeid surnud omastega. Ebausugemeid olid põimitud kõik eluavaldused, milles väljendus rahva tarkus, — hing ja luulemeel. Nüüd on muidugi sellest vähe järele jäänud, sest uue aja praktiline mõistus on välja surunud vanaaja romantika, jättes jõuludesse ainult üksikuid kombeid, millele algidusid võime otsida muinasajast. Ja kõike seda on lõpuks veel ühtlustanud ristiusk, mis jätab vähe originaalsust eri rahvaste jõulukombeisse. Seepärast võime kinnitada, et üldjoontes sarnlevad kõigil ristiusku rahvail jõulude pühitsemise kombed. Erinevust võib märgata ainult üksikuis pisisasjus, mis on tingitud ristiusundite liikidest, ajaloolisist päranditest ja muist rahvuslikest eriomadusist.

Kuigi jõulud ei evi enam muinasjutu romantikat on nad siiski kõigi rahvaste suurimaid ja tähtsaimaid pühi. Sama võime ütelda ka eesti jõulude kohta. Algavad nad igal pool suurte ettevalmistustega. Kõige-

Maitsev õlu pühiks

on

„Livonia“

Pilsen
Eksport-Pilsen
München

pealt võetakse majades ette suur puhastamine, pühkimine ja küürimine. Rahvasuu nimetab meil veel praegugi jõlueelset koristamist „musta Tooma väljaajamiseks“, millega vanasti oli seotud õige palju ebausukombeid ja nõidusi. Nüüd on peaaegu täielikult toomapäeva nõidused kadunud. Järele on jäänud vaid koristamise traditsioon, mis on omane kõigile jõule pühitsevatele rahvatele juba ristiusu kaudu, sest 12. sajandil tegi Rooma paavst korralduse kõigile oma esindajale, et pühakojad, samuti ka kõikide ristiinimeste kodud korralikult puhastataks, et sealt mitte mööda ei läheks Neitsist Mariast sündinud Lunastaja halastus ja andeksandmine.

Jõulutoidud erinevad mitmeti teiste suurte pühade toitudest. Peab tähendama, et siingi on moodsad jõulud ühel või teisel viisil säilitanud vanu jõulukombeid. Kõigepealt võime nimetada piparkooke või praänikuid, mis on praegu moes kõigi rahvaste juures. Neid valmistatakse igakujulisi — alates loomadest ja lõpetades mõne fantastilise väljamõeldisega. Nagu folkloristid kinnitavad, on siin tegemist mälestusega muistsetest loomade ohverdamisest ja ebausuga, mis oli seotud jõululeivaga. Ka jõuluvanaga seotud legend on läbi löönud kõikjal. See legend on kahtlemata pärit muistseist kodukäijaist. Euroopa rahvaste hulgas valitses vanasti laialt usk surmude kojukäimisse. Kirikki ei püüdnud sellele ebausule vastu rääkida. Paavst Johann XIX andis 1006. aastal käsu 2. novembril kõigis kirikutes pühitseda surmude mälestuspäevana. Rahva arusaamise järele olid sel ajal kõik kohad täis vaime ja hingesid, seepärast oli tarvis suurt ettevaatust, et neile kogemata viga ei tehta. Surmude mälestuspäeva pühitsetakse ka nüüd, aga koguni teistel alustel kui vanasti. Muistsest ebausust on saanud aga jõuluvana, kes on oodatud külaline mudilastele, sest ta toob neile ammuigatsetud jõulukinke.

Praegusel eesti jõululaulal ei puudu tanguvorst, mis on kindlasti omapäraseimaid jõulutoite. Putru ja jahavorsti tunti ka vanasti Soomes ja Rootsis, kuid jõuluvorstid ei ole neis mais läbi löönud sellasel mää-

ral kui Eestis. Vanasti oli meil jõuluvorstide valmistamine eriti pidulik toiming, millega olid seotud mitmesugused rahvakombed. Nendega ei tegelda enam peaaegu mitte kusagil, vorstitegemisel pannakse rõhku vaid sellele, et jõuluvorst saaks maitsev ja hea. Jõulujookidest võiks kõne alla tulla õlu. Seda püütakse, vähemalt maal, igas perekonnas valmistada. Kuid peame kohe tähendama, et jõuluõlle valmistamine ei ole meie ainuõigus, vaid seda teevad ka soomlased ja kõik skandinaavia rahvad. Vanasti kuulus õllejoomine ohvrripeo usuliste kommete hulka, moodustades tähtsaima osa sellest. Niisama kui hilisemal ajal sakslased hoolitsetid oma killapidude õlle eest, nii hoolitseti muistisel ajal põhjamaal jõuluõlle eest. Nähes, kuidas joovastavad joogid mõjuvad inimesele, tehes teda rõõmsamaks ja tõrjudes eemale muresid, on looduselaps muistseist päevist peale uskunud õlle maagilisse jõusse. Jõuluõllet arvati olevat eriline vägi ja võim ja see arvamine on rahva seas püsinud tänapäevani. Jookide hulgas on õlu jõulu ajal mänginud kuni meie ajani peremehe osa. Alles viimasel ajal on tekkinud temale konkurent viina näol. Olgugi, et sakslased on õllejooja rahvas, kuid jõuluõllele seal erilist rõhku ei panda. Lõuna-eurooplased ei tunnusta üldse jõuluõlut — seal asendab seda vein.

Eriline peatükk nüüdisaja jõulukommetes on jõulu puukultus. See on õieti uuemaaja leiutis, kuna vanasti täitsid jõulupuud aset söim ja heinad. Mis puutub söime, siis peab tähendama, et see leidis vanasti ja leiab praegugi erilist pooldamist rooma-katoliku usu mais, kuna protestantlikes ja greeka-katoliku usu mais söim suurt pooldamist pole leidnud. Söim oli jõululapse häll, seepärast hakkas ristikogudus sellest juba varakuult lugu pidama. Kõige enne võeti söim tarvitusele Egiptuses. Varsti levis söimest lugupidamine mujalgi. Ametliku aluse söime tarvitamisele pani aastal 352 paavst Liberius, kes lasi ehitada niinimetatud söime kirikusse, kus paavst ise pidas jõulu ajal jumalateenistust. Roomast levis söime-kultus igasse maasse. Alguses vastas söime välimus ristiusu ideoloogilisele nõuetele — see oli lihtne ja äärmiselt tagasihoidlik. Kuid ühes rooma-katoliku kiriku võimu kasvuga kasvas ka välispidine hiilgus, mis ei jätnud mõju avaldamata söime saatusele. Varsti ilutsesid kirikutes kullast söimed, kaunistatud kallihinnaliste juveelidega. Sellaseid söimi leiame veel praegugi rooma-katoliku usu mais. Samuti võime leida seal Jeesuse sündimise loo dramatiseerimist kirikuis, mis on säilinud tänapäevani. Usupuhaustus kõrvaldas nii söime kui ka dramatiseeringud pühakodadest. Paljudes perekondades jäid aga söimed alles. Nad taganesid alles hilisemal ajal jõulupuud eest.

Jõulupuud tekkimise loo kohta on õige palju müüte. Mõned saksa õpetlased on omal ajal püüdnud väita, et Saksamaal on jõulukuus sáranud juba 10. sajandil. Siis püüavad hilisemad teated kinnitada nagu oleks Luther jõulupuud tunnud. Kuid uuemad uurimused tõendavad, et need teated ei vasta tõele. Kõige vanem teade jõulupuust põlvneb aastast 1605. Üks Strassburgi elanikest kirjeldab sealseid kombeid ja nimetab ka muu hulgas jõulukuuuse tarvitamist. Ent peale Elsassi ei

tuntud mujal Saksamaal jõulukuuske. Kaua aega sõdisid sellele kombele vastu kiriklikud ringkonnad, leides, et kallil pühadeajal ei kõlba tegemist teha niisuguse halpusega. Aga see ei pidurdanud jõulupuu levikut. Jõulupuu oli noorte ja vanade südamed võitnud ja algas oma võidukäiku Elsassist üle kõigi ristiusumaade. Võttis aega üle kaheksa aasta enne kui jõulupuu jõudis end läbi lüüa põhjamaal ja Saksamaal. Prof. M. J. Eisen kinnitab, et Eestis sai jõulupuu tuttavaks alles möödunud sajandi teisel veerandil ja sedagi ainult linnades ja mõisades, kuna maal tutvuti temaga koguni kolmandal veerandil ja alles viimasel veerandil leidis ta juba õige laialdast tarvitamist. Prantsusmaa ei ole meist sellepolest põrmugi ees. Ka seal levis ta alles möödunud sajandi viimasel veerandil ja on leidnud nüüd igas perekonnas üldise tunnustuse. Kuid vene rahvas oma suure enamuses on jäänud jõulupuule siiski külmaks. Teda võib näha ainult linnades, kuna maarahvas ei tunne jõulupuud. Nii näeme, et praeguse aja jõulude tuum — jõulupuu — on päris värske leiutis, aga siiski sedavõrd läbi löönud ja kõigile meile omaseks saanud, et meie ei saa enam jõule ilma jõulupuuta kujutella.

Lastele on ta suursündmus. Vaevalt ootavad mudilased teisi pühi nii pikisilmi kui jõule, mil kaunistatud kuusk hiilgab küünlasäras ja kauaoodatud lahke jõuluvana kuuse all jagab kingitusi, aga mõnikord ka noomitusi, kui laps on olnud sõnakuulmatu ja paha. Ent ka noomitused lõpevad harilikult kingituste jagamisega, sest jõuluvana ei taha kedagi jõulurõõmust ilma jätta, pealegi kui väike lubab kõik oma pisikesed süüteod heaks teha. Jõulupuu all kuuleme lapsehäält oma esimesi päheõpitud salme lugemas ja viise laulmas. On valmistanud pisikesele peale palju hoolt ja muret nende selgeks õppimine, aga raskem seisab alles ees. Neid on tarvis särava kuuse all, ebaharilikus ümbruses, jõuluvana ja kodustele ette lugeda ja laulda. Salm, mis oli vägagi selge, ununeb särava kuuse all või läheb lugedes segamini. Aga jõuluvana ei paha selle üle, vaid tuleb appi ja ühisel jõul viiakse alustatud salm lõpule. Nüüd tulevad kingitused ja mudilase jõulurõõm on täielik.

Jõulupuu ei ole üksi lastele armsaks saanud, vaid temast ei taha ka vanemad inimesed loobuda. Ilma kuuse lõhnata ei ole jõule toas, öeldakse maal. Ja ega linnas lugu teisiti ole. Ka siin püüab iga inimene jõuludeks endale kuuse tupp muretseda, sest ainult siis tuntakse õiget jõulurõõmu. Olgugi et hiljuti Eestisse rännanud jõulupuu on siin täiesti kodunenud, pole suutnud ta siiski rahvausust ajada juuri. Rootsis, Inglismaal ja Saksamaal on jõulukuusk ümbritsetud õige paljude usunduslikku laadi legendidega, kuna meie rahvasuust ei ole neid üles märgitud.

Kuigi jõulud langevad kõige pimedamale aastaajale, nimetatakse neid siiski valgusepühadeks. Siin on muidugi jälle mõõduandvad muinasajaloolised pärimused, sest tuled mängisid vanasti suurt osa meie rahvausust. Nüüd ei anta enam jõuluvalgusele usundlikku tähtsust, kuid vanaaja kombena on jäänud rahva hulka püsima traditsioon, et jõululaupäeva õöl peavad tuled põlema. Sellest peetakse maal praegugi kinni.

Pähklipureja

Tulede kohta võiks veel tähendada, et Rootsis, Soomes ja isegi Prantsusmaal tarvitatakse praegugi veel jõuluöö valgustamiseks erilisi jõulupakke, mida põletatakse kuni esimese püha hommikuni. Linnades on aga uue-ajal hakatud tarvitama kalmistutulesid. Omaksed lähevad surnu hauale ja süütavad küünla või mitugi küünalt surnu mälestuseks põlema. Teised viivad koguni väikese küünaldega jõulupuu kallima hauale. See komme on osaliselt levinud ainult linnades ja nähtavasti päritud greeka-katoliku usulistest kommetest.

Siinkohal tahaksin mainida veel üht jõulukommet, mis on levinud peamiselt Prantsusmaal. Seal tohivad rikkaste jõulurõõmust võtta osa ka vaesed. Santi või vaest külalist ei viska ükski prantslane uulitsale, vaid ta on kutsutud külaline ja võib tunda end sama hästi kui kodus. Jõuluöö jooksul on vaestele lubatud avalikult kerjata, ilma et neid selles keegi tülitaks. Akendest loobivad neile lapsed paberikottidesse peidetud armuande, mille nurka on kinnitatud põlev küünal, et oleks võimalik armuandi pimedas üles leida. Vaestele kingituste tegemine on meil ja ka teistes maades moes, kuid see ei evi nii avalikku ja massilist iseloomu kui Prantsusmaal.

Jõulud on kõikjal rahupühad. Piibli järgi laulis jõuluöö inglitekoor: „Au olgu Jumalale kõrges ja rahu maa peal“. Jõulud pidid tooma rahu ja puhkust igapäevase elu askeldustest. Saagu ka tänavused jõulud kõigile rahu- ja puhkusepäeviks.

E. Pa.

Väljas valitseb pakane, jõed ja järved on kattunud jääkorruga, rannaveed on jääs, kuid avar meri veel lainetab. Vali tuul paneb mere keema, lained loobivad laeva sinna-tänna, tuul vihiseb vantides, komandosillal seisab kapten puurides oma pilkudega pilkasse pimedusse otsides mõnd tuletorni- või rannatuld ning vastutulevaid laevu, ise sealjuures oma silmnägu varjates kõrge kasukakrae varju. Siis algab tihe lumesadu ja see peksab tuulega nagu haavlitega vastu näonahka, just kui põletades seda. Aga meremehel pole pääsu, ta on teel sihtsadamasse. Siis selgineb taevas ja taevalaotuses säravad tähed. Nüüd meenub meremehele, et täna on ju jõuluõhtu. Tema omaksed istuvad soojas toas, lapsed istuvad küünlavalguses särava jõulukuuse ümber harutades kingituspakkide kallal, laual auravad soojad verivorstid. Küll mõtleb emagi koos lastega kaugel merel külma käes viibiva isa või poja peale. Aga isa või poeg ei saanud jõulukuuse koju tulla, teenistuskohused sundisid teda merele minema. Niisugused oi tihti meremehe jõulud. Aga peatume lähemalt meremeeste jõulude juures.

On juba kujunenud traditsiooniks igivanast ajast, et ka merel pühitsetakse jõulusid. Vanasti oli see nii, et jõulu laupäeva õhtul kapten kutsus meeskonna enda juure kajutisse, kus laual aurasid toidud. Kui oli saadud enne väljasõitu kusagilt kuusk laeva tuua, siis süüdati küünlad ning vana kapten võttis laekast piibli ning luges sealt mõne peatüki ette. Lauldi mõni jõululaul ning võeti siis koos einet. Tund või kaks nii istunud lähuvad mehed jälle laiali, kes puhkama, kes vahiteenistusse ja asemele tulevad need, kes vahist vabanenud.

Nüüd toimub see umbes samuti, kuid piiblit vist loetakse vähem, küll aga laudakse jõululaule, et jõulu-meeleolu oleks täielikum.

Tavaliselt on nii, et kui näiteks mõni laev väljub enne jõulupühi kusagilt põhjamaa sadamast, siis võetakse kaasa jõulukuusk ja seda tehakse ka sel juhul, kui jõuluni on veel mõni nädal aega, kuna lõuna poole sõites ei saa ju enam kuuske osta ja mis jõulud need siis on ilma kuuseta. Jõulu-laupäeva õhtul tuuakse kuusk kapteni salongi, kus talle küünlad külge pannakse ja need süüdatakse.

Aga jõulusid pühitsevad ka need meremehed, kes kusagil troopikapäikese all suurest kuumusest, higist otse nõretavad. Troopikamaadel asendab kuuske roheline palm. Aga see ei tuleta kuidagi meele kuuske,

seega pole ka jõulurõõm täielik. Ja kuidas saabki ta seda olla kui verivorsti asemel pead sööma poolköve-raid banaane ning pruunide kartulite asemel apelsine. Kuumuses ei tahagi inimene lihatoitu ega muud rammusat. Aga jõuluõhtul tullakse ikkagi kokku, laudakse jõululaule ning tuletatakse meele koduseid.

On saanud ilusaks kombeks, et üle kogu maailma meremisjonid korraldavad sadamas viibijaile meremeestele jõuluõhtu. Selleks käivad meremisjoni esindajad läbi kõik laevad ja kutsuvad meremehi õhtul jõulupuule. Tavaliselt on eesti meremehed, kes juhtuvad jõulu ajal viibima välismaal, ikka olnud Soome meremeestemaja külalisteks. Ollakse nagu üksteisele rohkem lähedased ja saadakse hakkama ka keelega. Peetakse siis jumalateenistust, laudakse ja istutakse laudade ümber einet võtma. Ja meremeestele jagatakse ka kingitusi. Kes saab paari sooje sukki või kindaid, kes villase kampsuni, kes läkiläki ja või midagi muud sellesarnast, mis on meremehele hädavajaline.

Täpselt samuti toimub see ka meil. Harilikult korraldab jõuluõhtu meremeeste Kodu kultuur-hoolekandetoimkond meremeeste perekondadele ja nende lastele. Juba aegsasti koguvad toimkonna liikmed, kelleks on meie kaptenite, tüüri-meeste ja teiste juhtivate laevanduse tegelaste abikaasad ja tütreid, meremeeste perekondade kohta andmeid — mida üks või teine perekond vajab. Ja vastavalt kogutud andmetele ostetakse siis kinke, mis jõulukuuse juures kätte antakse. Aga jõuluvana on tihti ka nõudlik. Laseb enne lapsel ära ütelda mõne koolis või ema käest õpitud salmi ja alles siis annab ta kingipaki kätte. Paljudele kehvadele meremeeste perekondadele annetakse ka raha. Vesi tuleb silma, kui mõnikord kuuse juure hüütakse last ja ta ei ilmu. Aga miks? Ema või õde või vend läheb hüütud nime peale välja ja neilt siis küsitakse: kus on väike Öie või Arno? Tal polnud kleiti selga panna, tal polnud sooja palitut, et tulla välja külma kätte. Aga suur pakkk kõneleb juba, et selles on kas kleidi-, ülikonnariie või palitu. Ja lisaks neile ulatatakse veel kotid maiustustega ja tagatipuks veel kelk, millele asjad laotakse. Kui siis need pakid koju jäänud lapsele kätte viiakse, on ka tema silmad jõulusäras ja juba järgmisel päeval võib ta soojades riides välja minna kelguga sõitma.

Meie meremeeste naised teevad siin küll suurt inimarmastusetööd. Aga kust saavad nad selleks

raha? Raha koguneb liikmemaksudest, ka korraldatakse tööõhtuid ning saadetakse laiali mööda laevu korjanduslehed, kuhu siis iga mees jõudumööda annetussumma üles märgib. Tihti on ette tulnud, et ka meie välismaa aukonsulid annetavad suuremaid summasid kehvematele meremeeste perekondadele jõulupuu korraldamiseks. Siis korraldab kultuurhoolekandetoimkond käsitöö- ja teeõhtuid. Käsitööd loositakse välja loterii-allegridel ja niiviisi kogutud raha läheb kõik kehvadele meremeeste perekondadele.

Kirev kuid ühtlasi ka ilus on meremeeste perekondadele korraldatav jõuluõhtu. Lapsed söövad laudade ääres kõhud täis. Laudadel on alati olnud rikkalikult võileibu, saiu ja maiustusi. Puudust neist pole. Ja lisaks veel magusat teed. Siis ringmängud, laulud ja minnakse koju. Lapsed on näinud küünlasäras kuuske ja ei tea kas paljudel üldse kodus kuuske ongi. Eks ole nii mõneski perekonnas halb perekonnaisa, kes jõululaupäeva õhtul kõrtsis oma viimse rahaveeringu maha joob ning taarudes ja tühjade taskutega koju tuleb ja vaata veel, et ta perekonda tänavale ei peksa. Aga eks kannata puudust ka lesed, kelle mehed on röövinud süd ametu meri.

Meelesöövivad on aga meremisjoni poolt korraldatud jõuluõhtud. Meil korraldatakse need Meremeeste Kodu suures saalis. Teatud kellajaaks kogunevad meremehed sadamas seisvalt laevadelt valgusesse uppuvasse saali, kus rahulikult istet võetakse. Kuna meremeeste pere on rahvusvaheline, siis peetakse tava-

liselt jutlust saksa, inglise, rootsi, soome ja eesti keeles. Rootsi praost Pöhl tuleb ükski toime mitme keelega. Kuna aga jõululaulud on peagu kõik ühesugused, siis laulab neid iga mees oma keeles.

On ka ettekandeid orkestrilt ja solistidelt. Jõuluõhtu kavas on ikka olnud laul „Üksinda, üksinda, pean võõrsil rändama...“ Need sõnad tungivad ka kõige kõvema meremehe südamesse ja vaata aina, kuidas taskurätikuga poolvargsi silmanurkadest pisaraid pühitakse.

Ka meremeestele jagatakse jõulupuu juures kinke ja seda teevad meie meremeeste naised kõige suurema lahkuse ja soojusega, olles teadmisel, et sama osaliseks saavad ka nende mehed ja pojad kaugel välismaal ja võib-olla on nendele annetatud kingid väärtuslikumad kui meil, sest välismaal on ju võimalused suuremad. Aga meremees oskab tänulik olla ka pisku eest. Peaasi, et teda on peetud meeles!

Omapärane on jõulude pühitsemine tulelaevades. Neid on meil kaks — Hiiumadal ja Tallinna-madal. Hiiumadala meeskond on pärit peamiselt Hiiumaalt ja juba aegsasti enne pühi sõidavad nad paadiga maale ning tellivad valmis kapakalja ja jõulutoite. Pühade eel sõidetakse siis sellele järele ning tuuakse kaasa ka kuusk. Tallinna-madala tulelaevamehed käivad endid jõuluks provianteerimas Tallinnas. Aga eks möödu ka tulelaevades jõulupühad perekonnast eemal olles.

V. H.

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.

Müügibüroo: Tallinn, Pärnu mnt. 10
kõnetr.: 478-66

VIIEL TÄHISEL

Jõulud on eeskätt perekonnaelu rõõmupühad. Jõulukuusk oma küünlasäraga tekitab säravaid silmi laste peres ja tõstab ka vanemaid inimesi igapäevsusest kõrgemale. Suur Alguvaim koputab meie hingede pihta oma juhtiva sõrmega, avaldab ja näitab meile elu sügavusi ja kõrgusi, et näeksime elutõde ja kujuneksime armastuses ja õiguses tõsisteks inimesteks. Jõulutähe valgus annab uut elujõudu kõigile ja tahet paremaina edasi püüda ja jõuda.

Vanema põlve inimesena kergib mu vaimusilmade ette pilte jõuludest ja jõulumeeloludest aastakümnete vältel.

1887. a. Meenub koduelu meie ärkamisaja rahva majandusliku ja rahvusliku isolemise tõusu päevilt, kui säras jõulukuusk minu isatalus. Minu isa ei jätnud ühtki jõulupüha jõulukuuseta ja kuusel särasid vahaküünlad. Jõululaul ja vahaküünalde meeldiv, veidi uimastav aroom andis pühade laupäevale erilise püha ilme, ja seda mäletan ma oma viiendast eluaastast saadik. Juba jõulukuuse toomine oli minu silmis alati pühalik tegevus. Nagu tavaliselt, süüdati ka siis pärast pere ühist õhtusööki kuuse küünlad. Harduses seisime kõik ümber särakuuse, ja kui ema oli kingitused välja jaganud, jäi jõululauale 1888. a. „Isamaa kalender“ ja väike juturaamat „Hohenrossi preili ja rüütel Mojaan“. Selle olin ostnud seepärast, et ta oli ilmunud minu sündimise — 1867 — aastal. Hiljem selgus, et see oli meie esimene algupärane ajalooline jutt. Peale selle lebasid laual värsked „Postimees“, mis tol korral ilmus esimest aastat kolm korda nädalas, ja „Virulane“ ning Riias ilmuvad „Kündja“ ja selle lätikeelne väljaanne „Arajs“. Mõlemad väljaanded olid trükitud kriitpaberile ja olid illustreeritud. Neid saadeti minu isale, kes oskas läti keelt, tellimata ja maksuta. Veidi muheldes võttis isa mõlemad tasuta saabunud ajalehed ja pani need kapi otsa. See oli venestamise ajajärgul, millal mõisnikud tahtsid rahvast hoida sõltuvuses mõisast, ja selleks saadeti need luksuslikud lehed maksuta koju kätte.

*Kauneimad kingitused jõuluks on
Ed. Taska kaunistatud*

nahatööd
ja
kuldkööited

Ateljee Tallinnas, Kunstihoones

Üldiselt valdas rahvast tol korral kurb meeleolu. Laevaselts „Linda“ jäi pankrotti, vallakoolidesse seati vene keel õppekeeleks ning vanad habemikud koolmeistrid pidid käima vene keele kursustel. See venestamise ajajärk tabas ka meie perekonda. Minu noorem vend Karl pidi Tartu vene seminarist enne lõppeksamit lahkuma, sest et ta oli oma koolikirjatöös „Kalevipoega“ eesti eeposena ülistanud.

1897. a. jõululaul puudus „Virulane“, see oli Vene võimude poolt suletud, aga „Postimees“ ilmus siis juba Jaan Tõnissoni väljaandel. Uue lehena oli jõululaul „Eesti Ameerika Postimees“, mis ilmus esimest aastat Ameerikas, et koondada sealseid eestlasi. Venestamine tegutses nüüd juba suurema hooga. Endised keskkooli asendavad kreiskoolid olid degradeeritud linnakoolideks ja üldiseks õppe- ja kohtukeeleks oli vene keel. Tol ajal valdas kõiki süngest meeleolu.

1907. a. jõulumeeleolu oli veel kurvem, sest 1905. aasta revolutsioonilaine ja sellele järgnev karistus-salkade tegevus oli riivanud paljusid perekondi.

1917. a. jõulud olid ka kurvad, kuigi sel aastal algas Eesti iseseisvuse areng. 12. aprillil (uue kalendri järgi), s. o. pärast Vene riigipööret, andis Vene Ajutine Valitsus Eestimaa omavalitsuse õiguse, millele järgnes sama aasta 5. juulil selle elluviimise määrus. Maa kõrgeimaks võimuks oli Maanõukogu, kuhu kuulusid Eestimaa ja Põhja-Liivimaa maakondade ja linnade poolt valitud saadikud ning hiljem, vahepealsete poliitiliste sündmuste tõttu, kuulutas Maanõukogu end 28. nov. 1917. a. maa kõrgeimaks võimukandjaks seniks, kuni kutsutakse kokku Asutav Kogu. Kuid samal ajal puhkes kodusõda enamlaste vastu ja jõulukuuske tuli põletada vaipadega kaetud akende taga.

1927. a. pühitsesime juba oma Vabariigi 9. aastapäeva, aga jõulumeeleolu ei olnud just kõige parem, sest kihihuviliste erakondade koaleerimise poliitika viis meid alatistele valitsuse kriisidele. Taamal ligines majanduskriis. Rahva hing oli tüütuseni riivatud.

*

Meele tuletades möödunud aegade survet ja eluraskusi võime nüüd rõõmuga nentida, et me

1937. a. jõule otse hardas meeleolus võime vastu võtta. Tänu meie riigijuhtide kindlakäelisele valitsemisele ja meie rahva kogenud ja kainele arusaamisele on meie riigielu kandvad alustalad kõikumata tugevad.

Aastavahetusel kehtima hakkav uus põhiseadus on suurimaks jõulu ja uue aasta kingituseks meie rahvale.

J. Raudma.

KAHE TULE VAHEL

Mälestusi ajajärgust, kus Eestimaad ähvardas ühelt poolt enamlaste vägivaldavalitsus ja teiselt poolt Saksa vägede okupatsioon

„Kaitse Kodu!“ eelmises numbris vaatlesime neid sündmusi, mis avanesid meie iseseisvuse võitluse areenil 20 aastat tagasi, 1917. a. novembris, märkides peamiselt Eesti Maanõukogu ajaloolise koosoleku käiku 15./28. novembril 1917, milles Maanõukogu tunnistas end ainsaks kõrgema võimu kandjaks Eestimaal, milles ajalohindajad näevad esimest Eesti iseseisvuse tunnustamise avalikku ja võimast deklaratsiooni.

Nagu teada, oli selle julge sammu astumise tagajärg Maanõukogu laialisaatmine enamlaste poolt, kelle eesmärgiks oli suruda maha igasugused Eesti iseseisvuse püüded.

Maanõukogu laialisaatmise järele ei vaibunud aga sugugi nende kõrgete mõtete edasiarendamine, mis Maanõukogu viimasel ajaloolisel koosolekul fikseeritud ja missuguste mõtete kohaselt pidi arendatama Eesti edaspidine iseseisev poliitiline tulevik. Üksikud maanõukogu aktiivsemad liikmed, peamiselt need, kes kuulusid Maanõukogu vanematekogusse, käisid edaspidi endiselt koos, peamiselt „Estonia“ teatrimajas intelligentside klubis, kus arutati tekkinud olukorda ja püüti leida võimalusi Eesti iseseisvuse mõtte edasiarendamiseks. Need kooskäimised olid siiski valjult konspiraatiivsed, kuna enamlaste agendid luusisid kõikjal linnas ringi ja olid valmis iga inimest puuri pistma, kes julges kõnelda nende vastu ja Maanõukogu poolt vastu võetud otsuste kasuks.

Kui nüüd, 20 aastat hiljem, toleaeagsetele sündmustele tagasi vaadata, siis peab tõepoolest imestama seda tahet ja julgust, millega meie avaliku elu tegelased oma rahva parema tuleviku eest võitlesid. Oli ju tol ajal kõik ümberringi punane ja enamlikult häälestatud, seda muidugi eeskätt linnades, kuhu ka liikumise tsentrum oli koondatud. Ja sedagi võib ütelda peamiselt Tallinna kohta, kuna teistes linnades oli tegevus kaugelt vähem intensiivne.

Maanõukogu laialisaatmisega alanud võitlust enamlaste sissetungimise vastu Eestimaal on nimetatud täieõigusega Eesti kodusõja ajajärguks. See võitlusajajärk kestis teatavasti 1917. a. novembrist kuni 24. veebruarini 1918, s. o. Eesti Vabariigi ametliku väljakuulutamiseni, millele järgnes aga teatavasti kohe Saksa okupatsioon — nii et jõulude ajal 20 aastat tagasi valitses Eestis üks raskeimaid ajajärke, kus ähvardas kurnatud maad ja rahvast ühelt poolt meile võõras ja vastuvõetamatu enamlaste laine, teiselt poolt aga Saksa vägede okupatsioon, mis Riia langemise ja Eestimaa saarte vallutamise järele näis võtvat siin valitsevate korrauste tõttu väga tõenäolise kuju.

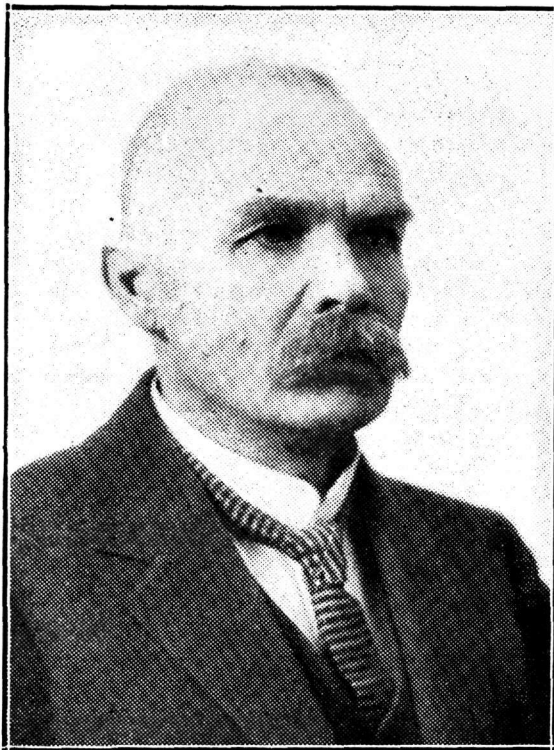
Maanõukogu laialisaatmine enamlaste poolt 15./28. novembril 1917. a. andis enamlaste võimule Eestimaal igatahes väga palju kaalu juure. Anvelt ja Ko. tund-

sid end juba kindlasti maa pärisperemeestena ja ajalooline lühinägelisus kinnitas neile kõiki ootusi ja lootusi, milledes nad ihaldasid enamlikku riigikorda Eestimaal. Arvestamata rahva soove ja nõudmisi, nagu seda enamlikul Venemaal ka hiljem pole arvestatud, seadsid nad Eestimaa tuleviku ainsaks perspektiiviks kommunistliku riigikorra, küsimata, kuidas ja kas see rahvale meeldib. Kuna Venemaa rahutustest nakatatud demoraliseerunud korra võimulpüsimine neile peremehe ohjad kätte mängis, siis oli teisitimõttelejail raske end nende silmis maksma panna, kui ei tahetud just tribunaali ette sattuda ja vangistatud saada, nagu seda juhtus paljude eesti avaliku elu tegelastega.

Niisiis, pärast Maanõukogu laialisaatmist ajaloolisel 15./28. novembril 1917. a. ei olnud kodanlikule platvormile asetunud eesti tegelasil, kaasa arvatud ka sotsialistid, enamlaste võimutsemispoliitikas midagi kaasa rääkida. Oli oodata vaid enamlaste kiilu sügavamat tungimist Eestimaa avaliku elu luusse ja lihasse. Järgmise vägivalla sammuna enamlaste poolt oodati Maavalitsuse laialiajamist ja ülevõtmist, mis ka varsti sündis. Juba 20. novembril / 2. detsembril, s. o. viis päeva pärast vägivalla tarvitamist Maanõukogu kallal, ilmusid kohalikud enamlaste võimumehed Anvelt ja Meister Maavalitsusse ja nõudsid Maavalitsuse toleaeagselt esimehelt Konstantin Pätsilt Maavalitsuse üleandmist ja viimase lahkumist oma kohalt. Kuna K. Päts enamlike võimumeeste korraldusi vabatahtlikult ei täitnud, lahkusid Anvelt ja Meister vandudes ja tulid mõni tund hiljem püssimeestega tagasi, korrates nüüd uuesti oma nõudmist ja lubades käsu mittetäitmisel tarvitada füüsilist vägivalda. Loomulikult ei olnud K. Pätsil säärase vägivalla tagajärjel muud teha kui protesteerida ja ruumidest lahkuda. Sellest päevast peale läks ka Maavalitsus põranda alla.

Kuid sellega ei lõpnud veel enamlike võimumeeste surveavaldused Maavalitsuse esimehele K. Pätsile ja teistele meie avaliku elu tegelastele. Juba 7./19. detsembril 1917. a. tungis püssimeeste salk K. Pätsi korterisse V. Pärnu mnt. 19 (nüüd Sakala tän.) ja viis K. Pätsi väevõimuga endaga kaasa Toompeale, kust talt nõuti Maapäeva poolt toimetatud maahindamise raamatuid. K. Päts suutis siin selgeks teha, et teda on oma kohalt väevõimuga kõrvaldatud ja et loomulikult jäid siis kõik raamatud ja dokumendid sinnapaika. See seletus rahustas ülekuulajaid ja K. Päts lasti veel samal päeval vabaks. Kuid juba mõni päev hiljem, 11./23. detsembril, ilmusid punased püssimehed südaööl uuesti K. Pätsi ukse taha ja nõudsid sisselaskmist. K. Päts viidi püssimeeste poolt uuesti kaasa, kuid seekord mitte enam Toompea lossi, vaid rahukogu juures asetsevasse arestimajja, kus istus teisigi toleaeagseid

K A H E K I R J A

Karl Eduard Sööt 75-aastane

Teisel jõulupühal, 26. detsembril s. a., saab meie vanemapõlve luuletajaid Karl Eduard Sööt 75-aastaseks.

Juubilar on sündinud 26. XII 1862. a. Raadi vallas Tartumaal. Nagu ärkamisaegsetest kirjanikest ka peagu kõik teised, nii on ka K.-E. Sööt pidanud alguses aja-

kirjaniku ametit pidama, olles kauemat aega „Oleviku“ ja „Postimehe“ toimetuse liige.

Luuletajana sai K. E. Sööt koos kadunud Juhan Liiviga isamaalaulude taaselistajaks. Ta on epigooniline isamaa- ja armastuslaulu lüüririk. Söödi isamaalus on kindel ja täis veendumust. Ta ei esine küll patrioodi pidukuees pühapäevaselt ehitud publikule, ta ei hõika oma lauludes žestikuleeriva miitingukõnelejana, aga mis ta ütleb, seda meie usume. Kui ta kõnetab ühes oma laulus kodumaad ja rahvast: „Eesti rahvas, Eestimaa, mu eidekene!“, siis pole see sentimentaalne hellusmäng, vaid spontaanne ja ka lugeja tundeid tabav oma tõeliste elamuste sõnastuses.

Söödi luule on idüllirikas. Sööti nimetatakse Eesti Petöfiks, kelle žanrilistest värsivisanditest ta on palju õppinud.

Karl Eduard Sööt, kes võib eelseisvate jõulude ajal oma kõrge vanaduse piirilt kaugele Eesti ärkamisaja piirile tagasi vaadata, pälvib oma suurel aupäeval kui luuletaja ja laulik kogu eesti rahva tänutunde. „Kaitse Kodu!“ tervitab teda tema tähtsal aupäeval kui oma kaastöölis ja surub soojalt tema kätt.

Laulik

(Üks K. E. Söödi laule.)

*Mina olen sajakordne, Vaata üles taeva poole:
tuhatkordne miljonär, kõik see hülgav hõbe kuld,
säälpool päikest, säälpool mis säääl sätendab ja
tähti särab,
on mu varanduste määr. alla saadab oma tuld.*

*See on minu vara, rikkus,
minu kõige külluga;
ma võin vabal ilul seda
laulus panna helkima.*

eesti avaliku elu tegelasi. Paar nädalat hiljem kutsuti K. Päts punase tribunaali ette, kus talle esitati sama süüdistus kadumaläinud maahindamise raamatute pärast. Süüdistuskõnega esines ei keegi muu kui Viktor Kingissepp, tolleaegne enamlik suurus ja Anveldi käsilane, kes rõhutas oma süüdistuskõnes, et tähtis pole mitte raamatute kadumine, vaid see, et K. Päts kui Eestimaa omavalitsuse kõrgeim juht on julgenud saboteerida enamliku korra vastu. Kaitsjaina esinesid Jüri Vilms ja Ado Birk, mõlemad juristid, kes oma tuli-hingelistes kaitsekõnedes põrmustasid kõik Kingissepa süüdistavad väited ja nõudsid K. Pätsi õigeksmõistmist. Punane tribunaal mõistis K. Pätsi siiski üheks kuuks aresti.

Huvitav on siinkohal märkida, et ka need vähesed pealtkuulajad publiku hulgas, kes olid tulnud seda enamlaste tribunaali kometit vaatama ja kuulama, ei jaganud kaugeltki neid mõtteid, mis poliitiline süüdistaja Viktor Kingissepp oma odavatest lööksõnadest kubisevas kõnehoos ette tõi. Võis kuulda sagedasi vahelehiüdeid sellele jaburdusele, kusjuures üks proua, kelle nime ei ole ajalugu kahjuks saanud kindlaks teha, läks oma tõsisel pahameeles isegi nii kaugemale, et läks ja andis ühele kõrvalt räuskavale kommunistile laksatava kõrvakiilu. Keegi noormees, kes asus enamlasti

samuti avalikult tõrvama, võeti aga sealsamas vahi alla ja viidi samasse arestimajja, kust K. Päts oli toodud tribunaali ette. Too mees oli enese vangistamise pärast õige hädas ja kurtis, et ta on alles noor naise-meis, mõni kuu tagasi abiellunud, ja et mis ütleb nüüd naine ta vangistamise kohta, sest mine tea, missuguse karistuse talle punane tribunaal määrab. Siin oli hea nõu kallis ja meest hakati kohe õpetama, et üteltu ta end olevat anarhist, kes üldse ühtki võimu ei tunnusta, küllap tribunaal siis langetab ka armulisema otsuse. Mees võttis õpetajate nõu kuulda ja läks tribunaali ette, anarhisti kõikesalgav nagu peas. Küll oli teda seal siis pressitud ja pinnitud, kuid mees ei jätnud jonn: anarhist mis anarhist. Tribunaal langetas otsuse: üks kuu seltskondlikku tööd. Mees oli seda kuuldes õige õnnelik, sest parajasti oli ta tööta ja nüüd anti karistuseks enamlaste sõimamise eest tööd, pealegi veel palgaga 10 rubla päevas. Mees olnud nii rõõmus ja õnnelik, et käinud veel hiljem arestimajas häid õpetajaid tänamas.

Kui K. Päts oli oma aja ära istunud, lasti ta vabaks, kuid edaspidised kimbutamised alatiste ülekuulamistega muutsid rahuliku elamise viimaks võimatuks ja K. Päts kadus, nagu palju teisigi avaliku elu tegelasi enne teda, põranda alla.

MEHE JUUBEL

Mihkel Aitsam 60-aastane

Eesti vanemaid tegevajakirjanikke, „Päevalehe“ toimetaja Mihkel Aitsam, pühitses 1. detsembril s. a. oma 60. sünnipäeva.

Kindlasti on meie päevil vähe neid vaimutegelasi ja kirjamehi, kes istuvad 60 aasta vanuse piiri ületamisel veel iga päev toimetuse laua taga ja teevad iga-päevast närvesöövad ja tapvad ajalehemehe tööd. Aga Mihkel Aitsam on veel üks sääraseid väheseid mehi ja ta „Eestimaa kuningas“ ilmub iga päev „Päevalehe“ joone all, kusjuures neist ridadest, mis ilmuvad joone peal ja sõnumite keskel, ei tea kõrvalseisjad midagi.

Mihkel Aitsam on suur rahvamees. Ta alatine hea tuju on kõikidele, kes temaga koos on töötanud, külge hakanud. Alati sõbralik ja heatahtlik, mõistab ta ikka mõnusat tuju pidada ja peab heast naljast alati lugu. Ta võtab kaardipaki taskust ja mängib teiega koguni partii marjast, kui soovite.

Ta on väsimatu töömees. Kui ta istub laua taga ja kirjutab, siis ei ole muud maailma tema jaoks olemas. Kui heliseb telefon, tõstab ta kõnetoru suu juure, hüüab sellesse korraks temale omase „mes' äh“ ja, kuulmata silmapilkset vastust, paneb kõnetoru jälle kohe hargile. Ta kirjutab selgeid, kaligraafiliselt puhtaid ridu, kusjuures iga juhusliku tähevea ta radeerib taskuoga välja, sest ta ei salli korratust.

Mihkel Aitsam on põline Läänemaa mees. Vigala ümbruskonna 1905. a. rahutustest kirjutas ta „Päevalehes“ pikki lugusid ja need on veel kõigil lugejail meeles.

Oma ajakirjaniku-vere päris ta juba oma varajases nooruses, olles mitme eesti lehe kauaaegne kaastöeline. Siis siirdus ta Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi asja-

ajajaks ja sealt kohe „Päevalehe“ toimetusse, kus ta on vahet pidamata töötanud peagu juba 20 aastat. See on aeg, mis kõneleb ise enda eest.

Kuigi Mihkel Aitsama rohkearvulised sõbrad ja ametivennad on tähtsa juubeli puhul talle oma õnnesoovid juba ammu ära annud, ei tee „Kaitse Kodu!“, kes pidi sellega oma järjekordse numbri ilmumise viibil misel pisut ootama, sellest väljagi, vaid surub nüüd tagantjärele oma kaastöelise ning tubli eesti kirjamehe kätt, soovides talle edaspidiseks viljakaks tööks pikka iga.

Sündmused arenesid vahepeal aga omasoodu edasi. Enamlaste räuskav käitumine muutis rahuliku elu Tallinna peaaegu täiesti võimatuks. Kõik, kes kodumaa õitsengu mõtet kalliks pidasid ja enamlaste vägivaldtegedega rahul ei olnud, pidid hoidma oma suu lukus, seal hulgas ka mitte-kommunistlik ajakirjandus, mis seati eeltsensuuri alla. Kõik avaliku elu tegelased, kes Eesti Vabariigi iseseisvuse eest olid valmis välja astuma, sunniti vägivaldtegedega ähvardusel avalikkusest lahkuma, ja need, kes sellele vaatamata häält tõstsid, pandi luku ja riivi taha. Saabus ajajärk, mis ei töötanud tuleviku suhtes midagi head. Rahvas kannatas iseseisvuse janu ja leivanälga, kuid et neid mõlemaid nälgida kustutada, selleks oli tarvis enamlike võimeeste kukutamist ja õiglast rahvavalitsust, mille peale ei tohtinud aga jõu ja võimu puudumisel keegi loota. Seisukord muutus päev-päevalt ikka ähmasemaks, kuni hilisema pörandaaluse töö tagajärjel loodi viimaks Päästekomitee, kes enamlaste paanilise lahkumise ja sakslaste okupatsiooni tuleku vahetusel lõpuks 24. veebruaril 1918 Eesti riikliku iseseisvuse välja kuulutas.

Vahepeal oli aga selles ajajärgus lähenenud teine kardetav moment Eesti loodetud ja oodatud iseseisvusele. Nimelt hakkas Saksa okupatsiooni raudrusikas

ikka enam ja enam kerkima Eestimaa kohale, arvestamata seda, et Saaremaa ja Hiiumaa kui strateegiliselt tähtsad punktid olid juba sakslaste käes.

Võib ütelda, et peamiselt just Saaremaa ja Hiiumaa vallutamine oligi selleks suureks ajendiks, mis pani kohalikud sakslased Balti hertsogi lootuses kihama. Eesti poliitilise ajaloo vaatlejad hindavad kõnesolevat momenti Balti sakslaste omakasupüüdmise seisukohalt kõige aggressiivsemaks. Nii märgib professor A. Piip oma mälestuste kogus „Tormine aasta“, et „juba tol ajal heljus saksa-balti elemendi seas soov, et Baltimaad ei tuleks liita otse Saksamaaga, kus valitses enam demokraatlik riigipäeva režiim, vaid selleks tuleks luua eriline Balti riik kõigest kolmest Balti riigist, mis oleks Saksa riigiga vaid nõrgas ühenduses — midagi nagu autonoomne riik reaaliunioonis“.

Erilist hoogu andis kahtlemata baltisakslasile käsikäes Vene täieliku desarmeerimisega sakslaste maaletulek Saaremaal 12. oktoobril (29. sept.) 1917. a., millele järgnes suur venelaste Eestimaalt lahkumine ning eestlaste aktiivne vastuseis evakueerimisele. Oktoobris 1917. a. saatis Eestimaa rüütelkonna peamees Dellinghausen oma järjekordse agendi Berliini, kelle ülesandeks oli keisrile teatavaks teha, et rüütelkonna arvates on kogu Eestimaa saksa elanikkond Venemaast

juba sisemiselt lahku löönud ja kohalikud sakslased andvat oma saatuse täie usaldusega saksa keisri kätte.

See agent jõudis Eestimaaale tagasi 1917. a. novembri lõpul, tuues kaasa teate, et Eesti- ja Liivimaa võivad arvestada Saksamaaga liitumist. Olevat aga vaja, et rüütelkonna esindajad teeksid ametlikud otsused otsekohe, mille põhjal eelseisvatel Brest-Litovski rahuläbirääkimistel võiks Venemaa käest ametlikult nõuda Eestimaast ja Liivimaast loobumise tunnistust. Sellest julgustatud, kutsus Dellinghausen 13./25. detsembril 1917. a. rüütelkonna nõukogu kokku ja teatas, et rüütel- ja maanõukogu, kui „seadusepäraseid maa huvide esindajad“, on nüüd kohustatud kogu maa eest hoolitsema ja tegutsema. Arvestades Venemaa demoraliseeruvat lagunemist olevat paras aeg Venest lahku löüa, et liituda korraliku riigiga, milleks balti sakslaste arvates võis olla muidugi ainult Saksamaa. Ühtlasi hoiatanud Dellinghausen siiski, et sellase otsuse vastuvõtmist võidakse Venemaa poolt tõlgitseda kui isamaa äraandmist. Sellele vaatamata võeti vastav otsus vastu, mis kõlab tõlgitult (originaal saksa keeles) järgmiselt:

„Arvesse võttes esiteks Vene valitsuse otsust rahvaste enesemääramise õigusest, kes võivad Venest lahku löüa, ja teiseks 29. septembri 1710. a. kapitulatsiooniga Uusikaupungi rahutingimuste põhjal, mille järgi rüütel- ja maakogu teostavat Eestimaa hertsogiriigi esindust, on rüütelkonna nõukogu kui maapäeva seaduslik esindus (provintsiaalõigus — seisuste õigus) vastu võtnud järgmise otsuse:

I. Eestimaa rüütel- ja maakogu kuulutavad Eestimaa iseseisvuse Venemaast.

II. Eestimaa rüütel- ja maakogu paluvad:

1) kaitset Saksa riigilt ja panevad Eestimaa saatuse usaldusega Tema Majesteedi Saksa keisri kätte;

2) otsekohest maa okupatsiooni Saksa vägede poolt, kuna selle enda alla võtmise viivitus tähendaks saksa kultuuri täielist hävimist.“

Nagu sellest otsusest nähtub, tunnistatakse siin Eestimaa iseseisvaks — ainult Venemaast, et (teda) truualamlikus usalduses viia saksa kotka tiiva alla. Eestimaaale ja eestlasile tähendas see otsus sattumist vihma käest räästa alla. Ja see räästa alla sattumine, nagu teame, ei lasknudki end kaua oodata. Vahemärkusena on siiski huvitav tähendada, et ka selle otsuse järele tulid enamlased saagile ja võtsid rüütelkonna varandused üle.

See otsus saadeti rüütelkonna poolt kahes eksemplaaris Berliini — üks Helsingi ja Stokholmi ja teine Kuressaare kaudu, kus olid siis juba Saksa raudkiivrimehed sees. Samasuguse otsuse võttis vastu ka Liivimaa rüütel- ja maakogu maapäev, kuid Saksa valitsusel oli sellest ikkagi veel vähe ja sealtpoolt soovitati truualamlikule okupatsioonikutsule muretseda ka eestlaste allkirju. Berliinist tulid seks otstarbeks koguni saadikud Tallinna, kuid siin oli selge, et eestlaste käest nad ühtki allkirja ei saa. 6./18. detsembril 1917 käis eriline Liivimaa rüütelkonna ja Riia delegatsioon Hindenburgi juures isiklikult Saksa sõjavägesid kutsumas Baltimaale. Sealt poolt nõuti aga uuesti eestlaste

kaasnõusolekut, mis sihiga saadeti detsembri keskel sakslaste poolt vallutatud Riia kolm rahadega varustatud noormeest Eestimaaale „truualamsuse“ allkirju koguma.

Kuupalju neid allkirju suudeti koguda, ei ole teada, sest Dellinghauseni jutustuse järgi olevat kogutud allkirjad hävitatud, kuna kardetud allkirjaandjate enamlaste vihavaenu alla sattumist. Kuupalju selles seletuses on tõtt, seda on raske ütelda, sest tõenäoliselt ei olnud tarvis neid allkirju Saksamaale saata läbi enamlaste käte, et need allkirjaandjate nimed teada saaksid. Tõenäolisem on, et neid allkirju, peamiselt „kadakate“ omi, kogunes nii vähe, et rüütelkonnal oli piinlik nendega välja tulla.

Kui jälgida sündmuste arenemise edaspidist käiku, siis näeme, et veidi hiljem, mõni päev enne 1917. a. jõule, jõudis Berliinist Tallinna eriline kuller, kes soovitanud Dellinghausenile saada Eesti Maanõukogu otsust Saksa okupatsiooni nõudmise suunas. Kuna sel ajal oli Maavalitsuse esimees K. Päts juba enamlaste poolt vangistatud, siis pöördus Dellinghausen dr. Raamoti poole. Muidugi ei võidud sealt soodsat otsust oodata. Maanõukogu vanematekogu otsuste järgi 1917. aasta vana-aasta õhtul ja 1918. a. esimesel päeval peetud koosolekust kõneldakse küll Venest lahkulöömise kasuks, kuid teravalt Saksa okupatsiooni vastu, nagu see teisiti ei saanud ollagi. Sellest selgus Dellinghausenile, et balti sakslasil ei ole eestlasilt okupatsiooni nõudmise teostamiseks midagi loota, mispärast edaspidised läbirääkimised sakslaste ja eestlaste vahel selles suunas katkesid täieliselt.

Kuna ka Brest-Litovski rahuläbirääkimised võtsid venelasile soodsama kuju kui sakslased seda algul arvasid, siis Saksa vägede sissemarssimisi Eesti- ja Liivimaa rüütelkondade „iseseisvuse“ teadaandele ei järgnenud. Selle tõttu sattusid kohalikud balti saksa ringkonnad vihma käest räästa alla.

Viimises hädas saadeti uus truualamlik palve keiser Wilhelmile: „Raske häda ja sügavaima meeleheite tunnil lähenevad Liivi- ja Eestimaa rüütel- ja maakogud Tema Majesteedi trooni astmeile kõige alandlikuma palvega, et Tema Majesteet laseks neile osaks saada oma kindlat kaitset ja neid vabastaks suurest kitsikusest.“ Hiljem järgnes: „Liivi- ja Eestimaa rüütel- ja maakogud on 700 a. jooksul oma sakslust kõrgel hoidnud ja on osanud selle pika aja jooksul end kaitsta kõige vaenulisuse ja rõhumise vastu jne.“ Igatahes väga truualamlikud sõnad. Kahjuks me teame väga hästi, kuidas Eestimaal 700 a. jooksul sakslust kõrgel hoiti. Kuid ka see härras nutupalve ei liigutanud Saksa keisri südant. Teiselt poolt arenesid asjaolud Eestimaal aga niikaugele, et enamlased 27. I (9. II) 1918. a. kuulutasid kõik Balti mõisnikuseisusest meessoost isikud, kes üle 17 a. vanad, ja naissoost isikud, üle 20 a. vanad, arvatud välja imetavad naised ja vanadusest jõuetud, lindpriiks. Ühtlasi kuulutati 27./28. jaanuari ööl 1918. a. kõigis Eestimaa linnades piiramiseisukord.

See lähendas sakslaste maale tulekut iga sammuga.

L. S.

eesti rahvusvaheline aktsioon

„Okkupeeritud Saarte Elanikkude Selts“. - Viktor Kingissepa „vänge tunnistus“. - Salajased ülesanded Eesti Maapäeva Vanematekogult. — „Kahtlane tüüp“ Ants Piip. — Teepudel olukorra päästjana. — Hommikkuues väliskommissar. — Sõit Helsingisse Eesti Väeosade Keskkomitee liikmeina. — „Zdravstvuite, gospoda!“ — „Enamlane“ Piip, „Vasakpoolne sotsiaalrevolutsionäär“ Neggo. — Sõjalaevastiku ülem — ahjukütja, abi — kontradmiral. — Kohtamine Jaan Tõnissoni, Mihkel Martna ja teistega. — Piip anarhistina. — Tsaari veinikeldris. — Kojutulek palja poisina

1917. aasta sügisel okupeerisid Saksa väed Saaremaa. Samal ajal hakkas Vene vägi lagunema ja sõdurid pöördusid frondilt tagasi oma kodumaale. Nende hulgas oli palju saarlasi, kes aga ei pääsnud edasi Saaremaale oma koduste juure. Frondilt tagasitulekuks oli neile kaasa antud sõidu- ja ülalpidamisraha kuni Tallinnani. Tallinna jõudes jäid nad täiesti Jumala hooleks. Eriti halba seisukorda sattusid need saarlased, kel ei olnud ühtki tuttavat ega sugulast Tallinnas või mandril. Selle viletsuse peletamiseks Tallinnas asuvad saarlased otsustasid moodustada ühingu, mis kandis nime „Okkupeeritud Saarte Elanikkude Selts“. Sellesse ühingusse olid koondunud saarlased, muhulased ja hiidlased. Selle seltsi liikmete arv tõusis üle 400. Esimeheks valiti tollaegne Maapäeva liige, loomaarst Jaan Ainson, praegune loomaarstiteaduskonna professor, abiesimeheks oli Viktor Neggo, tollaegne Maapäeva juhatuse liige ja Kommertskooli õpetaja. Juhatuses olid veel Paul Olak, tollaegne „Tallinna Teataja“ toimetaja, — praegu Estonia teatri direktor, polkovnik Peeter Kann, praegune riigikohtunik, ja veel mõned teised. Korraldati abistamist frondilt tulnud sõduritele ja katsuti neid igapidi aidata. Lähemad andmed selle kohta leiduvad Riigi Keskarhiivis, kus hoitakse „Okkupeeritud Saarte Elanikkude Seltsi“ protokolliraamatuid ja kirjavahetust.

* * *

Samal sügisel alustati ka Brest-Litovskis Saksa-Vene rahuläbirääkimisi. Läbirääkimiste käigust oli näha, et tahetakse Eesti saari liita Saksamaaga, kuna muu Eesti oleks jäänud Venemaa külge. See küsimus kerkis õige intensiivselt päevakorraile ka „Okkupeeritud Saarte Elanikkude Seltsis“ ja seltsi rohkearvulisel suurel koosolekul detsembri keskpaigu otsustati mainitud kavatsuse teostamisele võimalust mööda energiliselt vastu astuda. Üksmeelselt esitati kategooriline nõudmine, et eestlased jääksid püsima, et eesti rahvast ei rebitaks tükkideks mitme riigi koosseisu kuulumise teel.

Vahepeal oli Petrogradi (nüüdne Leningrad) saabunud ka esimene pärast sõjaegne saksa erakorraline

saadik krahv Mirbach, kes hiljem seal tapeti. Selle Saksa riigi voliniku juure otsustati samal „Okkupeeritud Saarte Elanikkude Seltsi“ koosolekul läkitada eridelegatsioon protestima eestlaste lahutamise vastu ja mõju avaldama, et see Brest-Litovski rahuläbirääkimistel kerkinud piiriküsimus lahendataks teisiti.

Samal ajal tekkis ka tarvidus luua ühendus okupeeritud saartega, et Tallinna peatuma jäänud saarlastele anda võimalus saata teateid kodumaale ja ka saada sealt vastuteateid omastelt. Ka selles küsimuses pidi delegatsioon astuma läbirääkimistesse krahv Mirbachiga, et luua võimalust kirjavahetuse alustamiseks okupeeritud saartega. Delefaatideks määrati J. Ainson, P. Olak ja V. Neggo.

Nüüd tuli määratud delegatsioonil kõigepealt lahendada küsimus — kuidas pääseda Petrogradi krahv Mirbachi juure. Teatavasti oli tol ajal Eestis peremeheks eesti enamlaste (kommunistide) võimumeeste — Jaan Anvelti, Viktor Kingissepa, Jaan Käsperti — valitsus.

Et pääseda Petrogradi, oli vajaline nende võimumeeste poolt reisiloo saamine. Kui kavatseti seda reisiluba endale hankima hakata, viibis parajasti Tallinnas ka kaua aega Saaremaal töötanud Maapäeva liige, praegune Tartu ülikooli professor Ants Piip, kellega koos läksin Viktor Kingissepa kui võimumehe ja saarlase (V. Kingissepp oli minu koolivend) juure. V. Kingissepale esitati palve, et ta toetaks delegatsiooni tema ülesannete täitmisel. Alguses ei tahtnud ta sellest palju kuulda. Kuid pikkamisi, eriti pärast seda, kui A. Piip'iga talle seletasime, et tema kui saarlane võiks praegu oma kodumaale suurt kasu tuua, kui ta oma suurt võimu kodumaa heaks vaid kasutada tahab, muutus ta vastutulelikumaks. Ning viimaks, meelitatuna oma võimu ülistamisest, sähvas ta: „Olete mul küll kuradi kodanlased, aga ükskõik, tahan teile anda säärase vänge tunnistuse kaasa, mida ma iganes suudan koostada.“ Ja ei kestnud kaua, mõne tunni pärast töid neli punakaartlast V. Kingissepalt mulle minu korterisse — Väike Pärnu maantee 19 — dokumendi, mille algteksti kliše on lisatud siia juure (pliiatsijoon ja aadress on V. Kingissepa käega tehtud) ja mis tõlkes kõlab järgmiselt:

Eesti Tööraha ja Sõjaväelaste
Nõukogu
Täidesaatev Komitee
Tallinn, Toompea loss
sekretariaat.
19. detsembril 1917. a.
№ 161.

Rahvakomissaride Nõukogu Komissarile
Sm. Posern'ile.

Täidesaatev Komitee palub Teid selle ette-
näitajaile: Viktor Aleksandrovitš Neggo'le, Ivan
Mihailovitš Ainson'ile ja Pavel Madissovitš
Olak'ile olla igati abiks vastavalt ametasutiselt
saama luba sõiduks Riia linna ja sakslaste poolt
okupeeritud saartele korrapärase ühenduse loo-
miseks nende saarte rahuliku elanikkonnaga.

Pitser.

Esimehe eest V. Kingisepp (allkiri)
Sekretär J. Käspert (allkiri)

Eesti Tööraha ja Sõjaväelaste
Nõukogu

Täidesaatev Komitee
Tallinn, Toompea loss

Исполнительный Комитет
Эстляндского

Рабочего и Военного Совета
Ревель, Немецкая Задача

19. декабря 1917.
№ 161.

Комиссару Совета Народных

Комиссаров г. Позерну.

Исполнительный Комитет просит Вас оказать
предьявителю сего: Виктору Александровичу НЕГГО
Ивану Михайловичу АЙНСОНУ и Павлу Мадисовичу ОЛАК
всемьрное содействие в получении от над-
лежащего органа разрешения на проезд в г.РИГУ
и на острова, занятые германцами, для устано-
вления регулярных сношений с мирным населением
на сих островах.

За председателя *V. Kingisepp*

Секретарь *J. Käspert*

See oli tõepoolest rohkem kui suutsime kunagi
loota. Olime vaid palunud sõiduluba. Nüüd aga kõne-
les paber, mis oli adresseeritud otse Rahvakomis-
saride Nõukogu (Venemaa tolleaegne valitsus)
mõjuvõimsale liikmele Posern'ile palvest, meile meie
ülesande teostamisel olla „igati abiks“.

* * *

Loonud nii kindla võimaluse pääseda Petrogradi ja
otsustades V. Kingissepa „vänge tunnistuse“ alusel Pet-
rogradis esineda lihtsalt Eesti Tööraha ja Sõja-
väelaste Nõukogu Täidesaatva Komitee
enese delegatsioonina, s. o. pesueht enamlas-
tena, ning hellitades lootust, et me sel teel pääseme
ka kindlasti vahenditult krahv Mirbachi enese
jutule, teatasime sellest jalamaid põranda all tegutse-
vale Eesti Maavalitsusele ja Eesti Maanõukogu Vanematekogule.

Maavalitsus ja Maanõukogu Vanematekogu otsus-
tasid kasutada soodsat juhust ja andsid delegatsioonile
krahv Mirbachiga kokkusaamise puhuks enda poolt
salajasi ülesandeid — luua side saksa saadiku ja põran-
da all tegutseva Eesti Maanõukogu ja Eesti Maanõu-
kogu Vanematekogu vahel Eesti tuleviku kindlustami-

seks ja Eesti valitsuse tunnustamiseks Saksamaa poolt.
Kuna säärase kaugeleulatuvate volituste kirjapanek oli
liig kardetav, siis piirdus ka Maanõukogu juhatus vaid
mulle antava kirjaliku volituse andmisega luua ühen-
dust okupeeritud saarte elanikkonnaga. See dokument,
mis samuti klišeena on juure lisatud, kõlab eestikeelses
tõlkes järgmiselt:

Eesti
Ajutine
Maanõukogu.
19. detsembril 1917. a.
№ 563.
Tallinn, Toompea.

VOLITUSTUNNISTUS.

Eesti Ajutine Maanõukogu tunnistab seega, et
Maanõukogu eestseisuse liige Victor Neggo voli-
tatud on läbi rääkima Saksamaa valitsuse esinda-
jatega Eestimaa okupeeritud saartega läbikäi-
miseks ühenduse loomise asjus.

Pitser.

Eesti Ajutise Maanõukogu esimees:
O. Strandmann (allkiri)
Sekretär: H. Kask (allkiri)

ESTLÄNDISCHER

Temporärer

LANDESRAT

N-563

Vollmachtsbescheinigung.

den 19. Dezember 1917

Reval, Dom

Der Estländische Temporäre Landesrat
bevollmächtigt hierdurch sein Präsidiums-
mitglied Victor Neggo zur Führung von
Verhandlungen mit Vertretern der deutschen
Regierung zwecks Errichtung von Verkehrs-
beziehungen mit den okkupierten Inseln
Estlands.

Estländischen Temporären

Landesrates Präses.

Sekretär

Delegatsiooniga otsustas liituda ka A. Piip, kelle
alaline elukoht oli Petrogradis ning kes seal oma side-
metega ja olukorra tundmisega delegatsioonile võis olla
suureks abiks.

* * *

Teekond, millele olime otsustanud asuda, ei olnud
tol ajal just kuigi mõnus, oli isegi kardetav. Valitses ju
siis eriti raudteel täieline korralagedus. Vargused ja
röövimised olid raudteel igapäevased asjad. Kõneldes
J. Ainsoniga sellel teemal enne väljasõitu kadunud
haridusministri H. Baueriga, kes siis oli Tallinna tüt.
kommertsikooli direktoriks ning kelle juures J. Ainsoni-
niga tol ajal elasime, mainis H. Bauer: „Mis teil viga
sõita? Iga kahtlane isik, kes näeb teiega kaasa sõit-
vat Ants Piipu, hoiab kohe ise oma taskuid kinni
kartuses, et talle muidu ehk liiga tehakse.“ Peab tähendama,
et A. Piip tol ajal väliselt tõepoolest näis tüübi-
lise kommunistina. Ta oli lihtsõduri mundris, mis oli

õige luitunud ja vormist väljas, püksid narmendasid, habe oli nädalate kaupa ajamata ja ta õige tüukas kasmata musta habeme juures nägi ta tõesti päris hirmuäratav välja. Nõnda võis ta siis ka ses suhtes meile ülaheaks abiliseks.

* * *

Niisiis asus delegatsioon ühes Ants Piip'iga teele 19. detsembril öhtul.

Tol ajal oli reisimine väga tülikas asi. Mõned vagunid olid soojad, teised aga hoopis kütmata ning väljas valitses üle paarikümnekraadiline külm. Soojad vagunid olid viimse võimaluseni täis kiilutud, ja nõnda võis delegatsioon õnnelik olla, et ta ühes soojas III klassi vagunis kolmandal korral, kuhu harilikult paigutatakse pakke, sai endale aseme. Seal kohalt enne välja ei pääsetud kui järgmisel öhtul jõuti Petrogradi. Õnneks oli minu naine mulle annud kaasa pudeli teega. Muidu oleks vahetpidamatult kolmandal korral viibimine teatud mõttes väga raskeks kujunenud. Nüüd sai aga tarvitada seda pudelit ja akent, ja inimesed võisid mõnd siseelundit vigastamata pääseda Petrogradi. Peab tähendama, et ükski kaasreisija sellele omapärasele toimingle erilist tähelepanu ei pühendanud, sest igauks katsus ennast ise aidata nii hästi või halvasti kui ta seda aga suutis.

* * *

Jõudnud Petrogradi, delegatsioon pöördus rahvakomissari Poserni nõuandel kõigepealt väliskomissariaati, kus rahvakomissari (ministriks) oli juut — Salkind. Väliskomissariaadi korteris kohtasid delegatsiooni liikmed muu hulgas ka üht saarlast, Vellihi, kes koos Kingisepaga oli lõpetanud Kuressaare gümnaasiumi kuldaurahaga ja kes väga ehmus, kui ta kohtas teisi saarlasi, kes seega nägid, et ta oli astunud enamlaste teenistusse. Salkindi vastuvõtmine oli väga koormiline. See oli Talve Palees, kus asus ta kabinett hiigelsuures saalis. Selles saalis ei olnud muid mööbleid kui üks seinapeegel ja üks leentool, mis asetses selle seinapeegli laua ees. See seinapeegli laud oligi komissar Salkindi kirjutuslauaks. Ise ta istus seal hommikkuues, toakingad jalas. Muidu oli suur hiigelsaal tühi.

Salkindilt saadi kaunis kergesti nõusolek pääseda krahv Mirbachi juure, kes elas Morskaja nurgal, vastu Iisaki kirikut „Hotell L'Angleterre'is“.

Saadet loa kohtamiseks krahv Mirbachiga delegatsiooni liikmed läksid kohe heas meeleolus sinna. Seal nende suureks üllatuseks ei lastud neid krahv Mirbachi juure, tähendades, et väliskomissar selle on ära keelanud. Kui delegatsioon tagasi läks Salkindi juure, tähendas see, et kuidas see võib võimalik olla, ta olevat ju korralduse teinud, et delegatsioon ette lastaks, ning lubas seda telefoniliselt veel kord korrata. Uuesti krahv Mirbachi ooteruumi pääsedes tähendati aga seal jällegi, et meil väliskomissari korraldusel ei ole luba krahv Mirbachiga kokkusaamiseks. Nii mängis Salkind kahepaikset mängu.

Kui delegatsioon jõudis äratundmisele, et ta siin edasi ei pääse, pöördus ta juba omal algatusel edasi Sõjakomissariaadi poole, et vahest selle kaudu leida ühendavat teed kas krahv Mirbachiga või Brest-Litovski rahulepingut sõlmivate toimkondade ja komiteedega, eriti saarte küsimuses. Sõjakomissariaadist juhatati meid edasi Merekomissariaati. Siin selgus, et saarte küsimus allub Tsentro-Baltile (Baltimere sõjalaevastiku ülemjuhatus nime lühendus). Tsentro-Balt asus aga tol ajal Helsingis. Nii otsustas delegatsioon siis sõita edasi Helsingisse.

* * *

Kuid ka Helsingisse pääsimine ei olnud lihtne. Soome piiri valvati tol ajal erilise hoolega ning üle piiri pääsmiseks nõuti igalt isikult erilist luba. Sää-

ruse saamiseks pöördusime Eesti Väeosade Keskkomitee poole, mis asus siis Petrogradis. Selle esimeheks oli pärsine haridusminister Kartau, kes praegu asub Argentiinas. Seal leppisime nõnda kokku, et see komitee meid oma liikmeina Helsingisse komandeerib ja meile vastava tunnistuse kaasa annab. Selle tunnistuse tekst oli tõlkes järgmine:

Eesti Väeosade
Organisatsiooni
Keskkomitee
22. detsembril 1917. a.
№ 1546
Petrograd.

TUNNISTUS.

Antud Eesti Väeosade Keskkomitee liikmeile: Viktor Aleksandrovitš Neggo, Ivan Mihailovitš Ainson ja Pavel Madisovitš Olak selle tõenduseks, et nad tõeliselt on komandeeritud Helsingfors linna nimetatud komitee asjus.

Maksev 30. detsembrini 1917. a.

Pitscr.

Esimees Kartau (allkiri)
Sekretär Tomson (allkiri)

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ
Организаційный Комитет
Эстонских
Военных Частей

У д о с т о в е р е н и е .

22. декабря 1917.
№ 1546
ПЕТРОГРАД

Дано сіе членамъ Центр. Ком. Эстонскихъ войскъ Частей: Викторъ Александровичъ НЕГГО, Иванъ Михайловичъ АЙНСОНЪ, и Павелъ Мадисовичъ ОЛАКЪ въ томъ, что они действительно командированы въ гор. Гельсингфорсъ, по дѣламъ означеннаго Комитета.
Дѣйствительно по 30 декабря 1917 г

Председатель *Kartau*

Секретарь *Tomson*

See tunnistus taskus asusime 22. detsembril öhtul teele Helsingisse. Meiega liitus jällegi Ants Piip, kellel Petrogradi Sõjaringkonnakohtu prokuröri abina oli vaba pääs ka Soome. Jõudes hilja öhtul piirile pääsime tänu kaasaantud tunnistusele takistamatult sellest üle. Otse üllatuslikult mõjus see üle piiri minек Venemaalt Soome, kus vene vagunitest tuli asuda soome vagunitesse. Siin äärmine mustus, korratud, teisel pool piiri aga korralikud magamisvagnid puhta pesuga ja täieline kord. Mugavusega sõideti Helsingisse, kuhu jõuti 23. dets. hommikul.

* * *

Helsingis asusime kohe Tsentro-Balti asukohta otsima. Meile tähendati hotellis, et see asuvat kuskil sadamas. Kõndides mööda kaid Vene sõjalaevade poole tuli delegatsioonile vastu üks vene madrus, kellelt küsiti, kus asub Tsentro-Balt. Too seletas, et see asub pisut kaugemal Kaivopuisto all seisval „Standardil“, endisel keisri jahtlaeval. Tänašime ja siirdusime edasi mööda kaid. Madrus jäi meie selja taha seisma ja vaatles delegatsiooni liikmeid. Nähtavasti tundus talle asi mitte õieti korras olevat, kuna ta ei jatkanud oma teed linna poole, vaid pöördus ümber ja jooksis meist mööda, rutates meist ette „Standardile“. Jõudes „Standardile“ palusime Tsentro-Balti juhatajaga kokku saada. Meid juhatati kajutkampaniasse, kus oli koos umbes 15 mereväelast, enamasti madrused, kes

meid vahtisid uudishimulike ja süngete nägudega, nende hulgas ka meid juhatanud madrus. Sisse astudes tervitasime kajutis viibijaid toleaege komba järgi: „Zdravstvuite, tovarišči!“ (Tere, seltsimehed!). Viimasena astus üle läve J. Ainson, kes oli kaunis tüseda kuju ja ümarguse kõhukesega, kandis helehalle pükse ning liikus alati pisut tantsiskledes. Ainson unustas hetkeks olukorra ja tervitas sealviibijaid väga lahke häälega: „Zdravstvuite, gospoda!“ (Tere, mu härrad!). Niipea kui ta oli saanud seda ütelda, kõlas üldine kisa: „Von, von!“ (Välja, välja!) ja delegatsiooni liikmed olid kiiremini ukse taga kui nad sisse olid pääsnud.

„Standardilt“ lahkudes peeti siis kai peal nõu, et mis nüüd teha. Otsustati, et J. Ainsoni ei saa enam kaasa võtta, ja tehti talle ettepanek minna aega viitma Fazeri kohvikusse, kus olevat suurepäraseid kooigid ja kohv, ning et tal seal viibimine liiga igavaks ei läheks, siis otsustas P. Olak minna temaga kaasa. A. Piip ja mina aga pidime uuesti püüdma luua sidemeid Tsentro-Balti juhatusega.

„Standardile“ tagasi minnes selgus, et Tsentro-Balti juhatus ei asugi „Standardil“, vaid ühel teisel laeval, mille toleaeaset nime ma ei mäleta, kuid mis on praegu Helsingi-Tallinna-Stettini vahel ühendust pidav aurik „Ariadne“. Nii juhutati meid siis sellele. Leppisime enne sellele laevale minekut A. Piip'iga kokku, et poliitilise meelsuse usutlemise puhul tema pidi end nime-tama enamlaseks, milleks ta varem kirjeldatud välimus osutus väga sobivaks, kuna mina, kes tol ajal olin väga kõhn, kandsin kõttevööd (cut-away) ja ühe juuksesalga olin müstiliselt tõmmanud otsa ette, pidin esinema vasakpoolse sotsiaalrevolutsionäärina, kellede nimel tol ajal enamlaste juures oli hea kõla, kuna nad töötasid tol ajal alles tihedas kontaktis.

Tsentro-Balti juhatajaks osutus ahjukütja Žukov. Temale seletas A. Piip, mida meie tahtsime, ja nimelt, et soovime kuidagi kaasa mõjuda saarte küsimuses ja pääseda võimalikult ligi tolele Brest-Litovski rahukonverentsi toimkonnale, kelle otsustada oli saarte saatus. Ahjukütja Žukov kuulas meid ära, kuid ei olnud sugugi asja juures — vist ei taibanud ta üldse, mida temalt õieti taheti — ja pistis äkki hädaldama, et temal olevat üks suur mure. Nimelt olevat samal hommikul Peterburist jõudnud kohale anarhistid ja Helsingi kindral-kuberneri palees nad pidavat praegu mürgelkoosolekut ja õõnestavat tema jalgealust. A. Piip andis talle siis nõu, et anarhistid tuleksid lihtsalt väevõimuga laiuli kihutada. See ettepanek meeldis Žukovile väga ja ta ruttas kohe selle teostamisele. Suure kiiruga tutvustas ta meid oma abi kontradmiral Ščastnõiga ning kihutas siis ise kohe oma autoga minema. Kontradmiral Ščastnõi, kes osutus tegelikult Tsentro-Balti juhiks, võttis meid oma kajutis väga lahkesti vastu, kuulas meid ära ja asus kohe vastavaid samme astuma. Läkitati raadiogramm Riiga, kus tegutses saarte küsimusi otsustav Brest-Litovski rahukonverentsi toimkond, milles ta teatas, et sellesse toimkonda on Vene poolt määratud veel 4 toimkonnaliiget. Mõne tunni pärast tuli Riist vastus, et sakslased ei nõustu toimkonna Vene liikmete arvu suurendamisega. Läkitati uus raadio, et need neli isikut ei oleval mitte määratud hääleõiguslikeks toimkonnaliikmeiks, vaid ekspertideks saarte küsimuses. Sellele järgnes järgneval päeval jällegi uus vastus, et sakslased ei ole ka nõus uusi eksperte juure võtma, kuna neid olevat juba küllaldasel määral olemas. Nõnda ei saanud siis kontradmiral Ščastnõi, kes jaatava vastuse puhul oli nõus meid kohe sõjalaevaga Riiga saatma, kahjuks midagi meie kasuks ära teha ning pidime ses osas oma ettevõtte nurjunuks lugema.

Saartega ühenduse loomise asjus tähendas kontradmiral Ščastnõi, et Tsentro-Balti juhatusel midagi selle vastu ei ole, kui Okupeeritud Saarte Elanikkude Selts

suudab seda ühendust luua, ja soovitas meile seepärast katsuda ise veel otse läbi frondi selleks ühenduseloomiseks samme astuda.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТЪ
Балтискаго флота

Военный отдѣлъ
Обще-Распоряд. часть.

№ Декабря 1917.

УДОСТОВЕРЕНИЕ.

Имя Судно „Крестъ“

Дано сіе Виктору Александровичу Н Е Г Г О

на право проѣзда на одномъ изъ слѣдующихъ въ
городъ Ревель пароходовъ.

Что подписаннй съ приложеніемъ печати

удостоверяется.

Членъ Военнаго Отдѣла

Завѣдывающій Дѣлопроизводствомъ

Koopia Tsentro-Balti poolt V. Neggo'le Helsingist—Tallinnasse tagasisõiduks väljaantud erakorralisest tunnistusest

Kuna A. Piip'il ja minul oli veel mõni asja-toimetus Petrogradis, siis otsustasime seda teed mööda tagasi sõita ja mitte kasutada kontradmirali lahket ettepanekut kogu delegatsiooni saata miiniristlejaga otseteed Helsingist Tallinna. Viimast lahkust kasutasid ainult delegatsiooni liikmed J. Ainson ja P. Olak, kes 25. detsembril mõne tunniga saabusid üle lahe Tallinna tagasi.

* * *

Samal ajal olid Helsingis juba mitmed meie pärastise välisdelegatsiooni liikmed — Jaan Tõnisson, Mihkel Martna ja Eduard Virgoga esotsas, kellele andsime uut ja lähemat informatsiooni kodumaa sündmustest ja kelledelt saime ka mõningaid ülesandeid ja uusimaid teateid kodumaal tegelevate juhtide jaoks. Eriti toonitas J. Tõnisson siin võimalikult kiirelt astuda otsustavaid samme, kuna Soome valitsus suhtuvat meie iseseisvusele küll pooldavalt, kuid passiivselt. A. Piip'iga jõudsime Petrogradi tagasi kolmandal jõulupühäl.

* * *

Ei tahaks siinkohal jätta märkimata üht lõbusat sündmust Helsingis. Nimelt, kui esimene läbirääkimine Ščastnõiga oli viidud lõpule, otsustasime A. Piip'iga minna vaatama, kuidas Tsentro-Balti juhataja, ahjukütja Žukov, oma anarhistidega toime tuleb. Ettepanekutegija oli A. Piip. Mina ei tahtnud hästi julgeda kaasa minna ja kahtlesin, kas pääseme üldse paleesse sisse. Aga siis ütles A. Piip, et mis meil viga, tal on ju taskus ühe Petrogradi anarhistliku klubi pitsat. Läksime siis kahekesi kuskile restorani. Nõudisime endale paberit ja tinti ning kirjutasime teine teisele anarhistliku klubi liikmekaardid välja, kusjuures kumbki teise omale alla kirjutas. Nii valmistatud liikmekaartidele vajutati siis pitserid peale ja asi oligi korras. Nii varustatult läksime paleesse ja pääsime ka takistamatult sisse. Anarhistide mürgelkoosolek oli täies hoos. Oige mitmes kohas saalis olid 7—8 kõnelejat, igaiüks ise kohal laudade ja toolide otsas püsti, igaiühel ringkond kuulajaid ümber, ja veheldes käte ja jalgadega pidasid kihutuskõnesid. Seda asja mõni aeg vaadanud, sattus ka A. Piip hasarti, rebis endale ühe tooli jalgade alla ja pistis ka kõigest jõust räuskama. Püüdsin teda saba pidi tõmmata toolilt alla, kuid A. Piip ei lasknud end segada ja varsti oligi ka temal suur trobikond kuulajaid ümber ning esinduskõne läks täies

hoos edasi. Kuid siis äkki pahvatati ukсед pärani lahti, sisse tungisid sõjariistus madrused ja nõudsid laialiminemist. Muidugi lõpetas A. Piip siis kähku oma kihutuskõne, ja laskime kiiresti jalga, et meid ühes teistega kinni ei nabitaks.

* * *

Petrogradis peatusin Jaani kiriku pastori, praeguse Tallinna Kaarli kiriku pastori Friedrich Stockholmis juures. Viimasel päeval enne ärasõitu tegi ta mulle ettepaneku minna külastama Talve Palee all keldris asetsevat tsaari veinikeldrit, kus kellermeistriks oli üks ta koguduse liige — eestlane Kaasik. Olin muidugi meeleldi nõus ja läksime siis Talve Palee juure. Tee veinikeldrisse viis läbi hoovi. Väravate ees seisis sõjaväeline valve. Saatsime oma nimekaardid sisse. Varsti toodi nad tagasi Kaasiku vastutava pealkirjaga. Seepeale pidime oma nimed kandma väravavõlvistiku alla paigutatud vahitoas veinikeldrit külastajate raamatusse. Siis alles viidi meid kahe sõduri vahel keldriukseni, kus meid Kaasik tervitades vastu võttis ja oma tuppa juhatas. Kaasik oli juba üle 30 aasta teeninud sel kohal ja vahepeal saanud jõukaks inimeseks. Tal oli Nevski prospektil mitu suurt majamürakat.

Tsaari veinikelder võttis enese alla kogu Talve Palee ulatuses laiuva ruumika keldri. Mitu tundi võttis aega, kuni olime oma ringkäigu lõpetanud. Eriti palju leidis seal „tsarskaja vodka’t“. Kümned tuhanded pudelid lamasisid siin rida-realt kuni laeni ulatuvatel riulitel. Mitmesse ruumi olid paigutatud kaunistatud mahagoonikastides lamavad kallihinnalised kristallkarvinid igasuguste likööride ja veinidega, mis teiste riigipeade poolt olid saadetud kingituseks Vene valitsevale tsaarile. Iga säärase pudeli kohta oli sisse seatud eriraamatupidamine, kuhu oli märgitud iga pits, mis neist kunagi joodud, ja selle juure märgitud kuupäev, mis puhul ja kelle poolt see pits oli tehtud. Eiruumi olid jällegi paigutatud n.-n. ajaloolised pudelid, igivanad veinid, liköörid ja napsid. Kõige nooremad neist olid vähemalt 60 aastat vanad. Mõned vanemad pudelid olid päris krobeldised, s. t. nii vanad, et tol ajal ei osatud veel valmistada ilusaid siledaid pudeleid. Ka nende kohta oli igäihe kohta eraldi kirjutatud terve ta ajalugu ühes samasuguse raamatupidamisega nagu juba eespool mainisin. Nii oli seal näiteks üks õige vormitu pudel prantsuse konjakiga, mille vürst Šahhovskoi oli Prantsuse revolutsiooni ajal, aastal 1791, Prantsusmaalt saatnud kingituseks tsarina Katarina II-le. Sellest oli viimase napsi joonud Jaapani prints, kes pärast Vene-Jaapani rahulepingu sõlmimist oli külastanud Vene tsaari Nikolai II-st. Pudeli sisust oli veel umbes kolmandik järele jäänud.

Ringkäigu lõpetanud vestlesime veel pisut Kaasikuga ta toas, kus ta meile pakkus üht „neljakümneaastast“ veini proovida. Siis tuli Kaasiku juure külla trobikond vene suurvürste, kes mujalt ei saanud uskilt kallist märjukest, mida oli Kaasikul hoida nii oht-rasti, ning meie lahkusime. Tuju oli meil nõnda hea, et Stockholmis kõrteri lähedusse jõudes astusime sisse ühte koloniaalkauplusse, kus Stockholm tellis kohe terve hobusekoorma toiduaineid, nõnda et mõne tunni pärast ta proua abikaasa ei teadnud, kuhu toodud toiduainete hulk ära paigutada.

Mõni päev hiljem lõhuti tsaari veinikelder enamlaste poolt pihuks ja kogu Talve Palee ümbrus muutus rahvamassist, kes kõhuli maas rüüpsid uulitsarentsulist kallist tsaarimärjukest.

* * *

29. detsembril asusin Petrogradist Tallinna poole. Väljas oli 28° R külma. Mul ei läinud seekord korda pääseda köetud vagunisse, kuna need olid juba viimase võimaluseni täis tuubitud. Tuli leppida kütmata

A. J. Trankmann & Ko.

Laevamaakler,
speditsoon
ja transport

Tallinn, Pärnu mnt. 6, Urla majas
Telefon 442-57 & 442-59

II klassi vaguniga, kus võis olla ka oma paarkümmend kraadi külma. Peale minu oli selles vagunis veel kaks reisijat — üks Balti aadlisse kuuluv proua, kes reisits koju kogu oma varanduse — viie suure kohvriga, ning üks Vene ohvitser. Oli nii külm, et meil ei jäänud muud üle kui kolmekesi ronida samale istepingile, üksteise ümber kinni hoida, vastastikku üksteist soojendada oma kehasoojusega ning kõik meie kasukad ja vaibad eneste peale kuhjata, sest muidu oleksime kõik ära külmanud. Nõnda me siis reisisime.

Rakvere jaama jõudes, otsustasime minna teed jooma, kuna rong peatus siin ligi tund aega. Muidugi ei tohtinud me minna korraga, üks meist pidi jääma asju valvama. Vene ohvitser pakkus end esimesena valvekorrale jääma. Olime nõus. Kui paarikümne minuti pärast läksin ohvitseri valvekorras vahetama — oli vagun tühi; ei ainustki inimest, kohvrit ega riidehilpu ei leidunud enam seal. Armas sõber, Vene ohvitser, kes proualt oli kuulnud, et sellel on kaasas kogu ta varandus, oli heaks pidanud kõikide asjadega lihtsalt — jalga lasta. Teatasime küll prouaga asetleidnud vargusest, kuid tol segaduste ajajärgul ei olnud sellel muidugi mingeid tulemusi. Kojusõitev proua oli kogu oma varandusest, mille hulka kuulusid muu hulgas ka kalliskividest keed ja käevõrud ning muud väga väärtuslikud esemed, ilma, ning ka minul oli kohver kadunud, mis pealegi ei kuulunud isiklikult minule, vaid mille selleks reisiks olin laenanud oma sõbralt arhitekt Edgar Kuusikult.

Nõnda jõudsin siis 30. detsembril 1917. a. hilisööl Tallinna tagasi sellelt eraalgatuslikult eesti rahvusvaheliselt aktsioonilt, mis kahtlemata jääb esimeseks pääsukeseks meie rahva tegelikus välispoliitikas ja huvitavaks nähteks diplomaatilises ajaloos üldse, — palja poisina.

Kes võidab täis

Ülalolev küsimus on olnud korduvaks vaidlusteemaks nii sõja asjatundjate kui ka tavaliste inimeste vahel.

Alljärgnevaga toome ajakirja „Miroir du Monde“ järele kaks vastarvumist prantsuse autoritelt:

Lahingu abinõud! sest pole säärast julgust, mis suudaks vastu panna raua ja tule mõllule!..

arvab René Girardet.

„Rooma leegionides moodustasid n.-n. „accensi“ sõdurite rühma, mis pidi lünka täitma ja lahingus langetama asendama. Neil polnud, õieti öelda, ei kaitse- ega võitlusrelvi, ja nad sõdisid nii hästi kui suutsid „rusikatega ja kividega“. Neid asetati lahinguväljal täitsa taha, kust neid vajaduse korral saadeti ette võitlejate ridadesse...“

Titus Livius meile neid andmeid andes ei näi põrmugi häiritud olevat vaeste sõdurite pärast, kes vaid kividega ja oma kümne küünega end kaitsta said odade, mõökade ja kirveste vastu. Ta isegi jätab ütlemata, mitmel lahingusse aetud „accensi“ õnnestus eluga pääseda. Kahju! Oleks väga õpetlik olnud teada lahingust eluga pääsnud „accensi“te arvu.

Samal ajalust tarvitati kindluse müürisse augu lõomiseks n.-n. „ariesi“. Selle masina moodustas suur palk, mille otsa kattis oinapea kujuline raudmass. Inimjõul kanti teda paigast paika ja inimjõul löödi temaga vastu müüri. Nii tegid seda daakialased, nagu seda kujutatakse Trajanuse kolonnil.

On kahju, et Cicero ja Virgilius nendest „oinastest“ kõneldes ei märgi ära, kui palju daakialasi on surma saanud rünnates säärase primitiivse sõjariistaga kindlustatud ja kindlasti ka kaitstud linnu.

Tean, et h'ljem täiendati seda masinat, rিপুতased aires'i tugelel asetseva palgi külge; sel viisil sai teda virutada igas sihis hulga väiksema käte vaevaga ja märksa suurema hooga.

Ja ometi, kas teile ei näi, et ründajad olid liig vähe kaitstud? Seda taibati ka, sest „oinas“ asetati veerevale alusele, mille laudadest katus varjas masinat käsitlevaid sõdureid vaenlase löökide eest. Septimius Severus'e võiduvärav annab tunnistust sellest märgatavast edusammust...

Ärgu ükski arvaku, et ma tahan maljatada säärasel kurval teemil kui seda on sõda, kuid need kaks vanast ajast võetud näidet tõendavad minu arust väga piltlikult alati maksvat väidet: sõjaväe käsutada olevad relvad ja masinad saavutavad palju paremaid tagajärgi kui kõige suurem kangelaslikkus.

Muidugi mõista ei pea see paika, kui relvad anda sõjaväe kätte, kus iga mees on jänas!...

Olen veendunud — ja mulle näib, et ma pole ainus — et „accensi“te ja „oinaheitjate“ julgus pidi õige ruttu kaduma kirvehoopide ja noolte rahe all.

Kuigi üksiksin sel juhul, sest pole ju meil tunnis-

tajaid nii kaugete aegade kohta, siis tõendab meile ometi käesolev aeg, et tuliseimgi isamaalane ja vapraimgi sõdur ei saa võidelda kuulipilduja, suurtüki ega tangi vastu.

Ma ei eita, et sõdiva üksuse vaprusel on väga suur tähtsus; see oleks tõe mahasalgamine. Ajaloolased jutustavad meile tuhandeid kangelaslugusid, kus ülistatakse meie „prantsuse viha“. Fleurus', Valmy' ja Jemmapes'i vägesid, Reichshoffen'i kūrassiire, Dixmude'i laskureid. Jah, kuid ma samuti ei saa unustada, et sakslaste rasked kahurid hävitasid Belgia kindlusi, et meie rünnaku ebaõnnestumist aprillis 1917 põhjustas asjaolu, et meie suurtükid polnud suutelised hävitama kaevikuid, kuhu vaenlased olid peitu pugunud.

Mõtlen ka sellele, et a. 1915 üks rügement Ypres'i juures sai väga raskelt kannatada lämmatavate gaaside all, et Verdun'i kaitsjad õudusega meele tuletaavad tuleheitjaid ja et kaugelt suurem osa meie kaotustest oli tingitud relvastuse puudusest, peamiselt masinate vähesusest, kuid vahest ka nende kvaliteedist.

410-ne mürsk teeb kahtlemata rohkem kahju kui 75-ne. Venelased, kes a. 1914 püsside puudumisel lihtsalt nuiadega võitlesid Mackensen'i kuulipildujate vastu, kas tapeti või põgenesid.

Kuna sõja peaeesmärk on tappa võimalikult palju vaenlasi ja võimalikult vähe ise end tappa lasta, siis on arusaadav, et moodsas lahingus äärmiselt tähtsat osa etendavad relvad, masinad ja nende hävitamisvõime.

Mussolini võitis Abessiinia vaid tänu relvadele, mida ta omas ja millede kasutamine Neguse sõduritele n'i-öelda tundmatu oli. Caproni'd võitsid Addis-Abeba liig vanu ja aeglasid lennukeid.

Praeguses Hispaania sõjas valitsusvägede ja Franco vägede õnn ja ebaõnn sõltub peamiselt vene lennukite paremusest itaalia ja saksa lennukite üle ja välismaa tankide paremusest Nõukogude tankide üle.

Kui hästi relvastatud sõdur oma relvi kasutada oskab, siis täidab ta vähimalt kahe sõduri aset.

Mida kaugemale läheme, seda rohkem uusi masinaid ja lahinguabinõusid leiutatakse ja suurendatakse seni-tuntud relvade hävitamisvõimet, ning seda suuremaid väljavaateid võidule on sõjaväel, kel on sääraseid lahinguabinõusid külluses, kuigi tal tulekski võidelda vapraima vaenlase vastu.

Lootkem, et rahuarmaastajal Prantsusmaal pole tarvis muutuda katsealuseks selle teooria tõestamiseks. Pidagem meeles, et nelja pika aasta vältel meie suurimaks lootuseks oli: käesolev sõda on meie viimne. Kuid siiski, vastavalt kuulsale ütlusele, osakem „näidata oma jõudu selleks, et poleks tarvis seda kasutada“.

napäeva sõja?

Inimene! Tema osa juhina ja sõdurina on põhjapaneva tähtsusega tänapäeva lahingus ...

ütleb Paluel-Marmont.

Sõda on suhete selgitamine kahe armee vahel ning ta võib kesta mitu nädalat või mitu kuud, ja ta koosneb tervest reast lahinguist, mis vältavad vahel ainult mõne tunni, vahel aga mitu päeva.

Sõjas võitjaks jääda tähendab suuta oma tahtmist maksma panna vastase juures; kuid see ei ütle veel, et igas üksiklahingus pead olema võitjaks.

Kes või mis võidab lahingu? Vahel julgus, osavus, üllatamine; vahel ka ainult sõdijate ülekaal, või jälle paremad laskevõimalused, võimsamad relvad, nende hulk, nende kvaliteet.

Kuid millalgi ei võida sõda ainult sõdijate arv või lahinguabinõud, sest sõda peab juhutama. Ja siin on tähtsad juba strateegia ja taktika.

Säärasel kujul probleemi käsitades — ja vaevalt saab seda teisiti üldse — võib ainult üks vastus olla.

Saagem õigesti aru. Ajajärgus, kus kõikide rahvaste väed suuri muudatusi toovad relvastusse ja kus üldiselt arvamisel ollakse, et tulevikusõjas võetakse tarvitusele järiest hävitavamaid relvi, ei või lihtsalt kellelegi mõttesse tulla kahelda lahinguabinõude väärtuses ja nende tähtsuses osas lahingu otsustamisel.

Ja ometi, olgu relvastus kui täiuslik, see on ikkagi vaid materjal, eluta, hingeta. See elustub vaid inimese käe läbi. Ta saab hävitamisvõime vaid sel määral, kui võrd teda käsitav inimene talle „külge poogib“ omi võimeid.

Kõigepealt aga peab ümber lükkama rahva lihtsameelse arvamise: relvad, masinad asendavad inimese. See on täiesti vale. Relvad, masinad ei asenda inimest, nad vaid määravad inimesele uue tegevuse uues kohas, teiste sõnadega, nad nõuavad sõdijate ümberpaigutamist lahinguväljal, ja mitte nende arvu vähendamist.

Võtkem näiteks tangi. Ta lahingumeeskond koosneb vaid kahest inimesest... Kuid omaks korrashoiuks ja varustuseks vajab ta rohkem kui nelikümmend, kes küll ei tegutses otseselt tuleliinil, aga siiski vaenlasele kättesaadavas tsoonis.

Samuti on lugu suurtükiga. Mida suuremaulatuseliseks ta muutub, seda kaugemale positsioonile võime ta viia, kuid ikkagi püsib ta vaenlasele tabatavas piirkonnas, kuna ka vaenlase suurtükk on suuremaulatuseliseks muutunud.

Kas automaatpüss teeb laskja ülearuseks? Mitte põrmugi! Tänu temale on moodustunud „lahingu-grupp“, kus inimestelt nõutakse nende ülesannete täitmisel omadusi, mis lähenevad kangelaslikkusele. Veel eile oli lahinguväli ja kaevik tulvil sõdijatest; isegi kõige laiemais sektoreis, isegi kõige harvemais formatsioonides tundis sõdija teise naabruse; tal oli moraalne lähedustugi; oldi õig öla vastu; poldud üksi. Tänapäeva

„lahingu-grupp“ on üksi laiial maa-alal, „kadunud maailmaruumis“, üksi ümber võimsa tapva relva, mis on küll hästi korraldatud ja laseb kiiresti ja kaugele, kuid mille omadused vaid seni on väärtuslikud. Kuni neid juhtivad inimesed säilitavad vapruste, külmaverelisuse, selge mõtlemisvõime, täpsuse liigutustes, tugevad närvivid oma üksilduses, kus ainsaks tunnistajaks on oma südametunnistus.

Kerge on ütelda: soomustatud inimene on kaitstud, tema kohustuseks on ju ainult masina juhtimine. Soomuse ilmumisega pole veel suurtükk löödud. See on nüüd kohanenud uuendusega. Ehitati tangivastane suurtükk, mille mürsk on väga kiire ja mille perforerimisvõime väga suur iga laskenurga all; ja kõiki neid leidlikke süsteeme täiendatakse iga päevaga. Samuti leiutati tangi peatamise tõkkeid, mis — kui nad just täiesti teda ei peata — ta käiku aeglustavad ja teda sellega tule all sunnivad olema. Pole siis sugugi ime, et salk, kellele tank pidi teed tegema, ise oma pead ja omal jõul peab tegutsema.

Sääraseid näiteid võib tuua lõpmatuseni. Ja tagajärjeks on: masinad, relvad pole inimeseta midagi väärt, väärtuse omandavad nad ainult inimese käe läbi. Nii et isegi võiks ütelda: mida arvukam ja täielikum lahingurelvastus, seda rohkem nõuab ta tehnilisi oskusi ja seda suuremat moraalselt jõudu inimestelt, kes masinaid käsitavad.

Ei, mingil juhul ei asenda masin, relv inimest. Kuigi ta suurendab lahinguabinõude võimsust, ta ometi ei vähenda nende tähtsust, kes masinaid käsitama peavad. Mida paremini vastavad tarvituseleolevad masinad tarvitajate nõuetele, seda keerulisemaks muutub käsitamine.

Üha enam spetsialiste vajab tänapäeva sõjavägi. Traditsiooniline ütlus „ära püüa aru saada“ on nüüd ajast ja arust. Tänapäeva sõdur ei pea mitte ainult püüdma aru saada, vaid peab aru saama, selleks, et osata kaitsta temale usaldatud positsiooni, ja sellega ka oma enese julgeolekut.

Nii on see juba igivanast ajast saadik. Mida enam muutub relvastus, mida enam arenevad „surmamasinad“, seda enam muutub ka sõjavägi liikuvast massist organiseeritud ja distsiplineeritud väeks, kelle juhtidelt algul nõuti vaid meeste juhtimist ja julgustamist, kuid nüüd oskust käske mõista ja tihti peale ka julget initsiatiivi. See eeldab teadmisi, arukust, julgust ja püsivust.

Prantsuse sõduril on need omadused, ja masin ei suru neid mitte alla, vaid tõstab neid koguni esilegi.

Foch kirjutas: „Tähtsam kui püss ja kahur on viis, kuidas neid käsitada. Meeskond käsitab neid vastavalt oma füüsilistele võimetele, oma oskustele, oma vaprustele, oma vaimustusele või depressioonile, oma väsimusele, agarusele; ohvitserkond vastavalt oma teadmistele, oma kogemustele, oma autoriteedile; ülemjuhatus vastavalt oma annetele, mis võivad ulatuda geniaalsuseni.“

Kas pole see vastus esitatud küsimusele?

Need uued N. V. õmblusmasinad on niivõrd viimistletud ja täiendatud, et nad võistlevad täiel määral maailma parimatega. Praegune „UNION“ tagab hea materjali tõttu vastupidavuse, omab kerge käigu ja kindlustab puhta, täpse ja peene töö.

Tagavaraosad saadaval

Tasuta ilutikanduse kursused

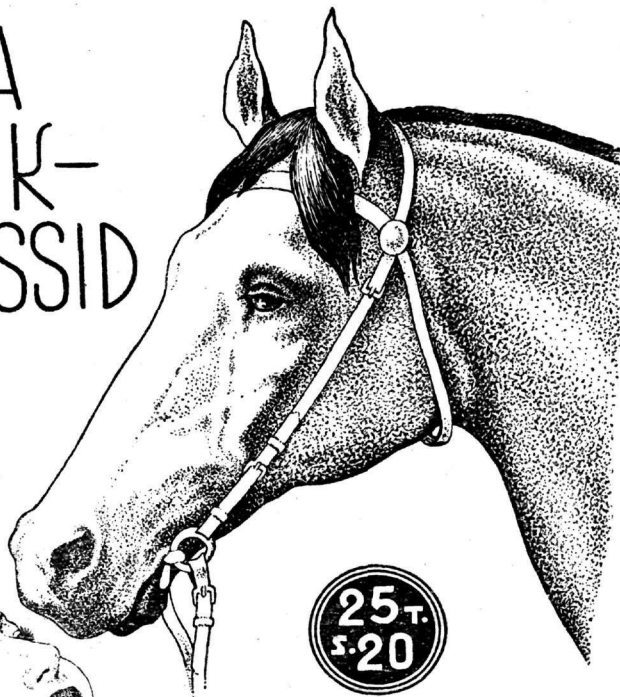
ESINDAJA:

M. NARITS & K O.

TALLINN, NIGULISTE 14.

TELEFON 446-68

RAHVA
LEMMIK-
PABEROSSID

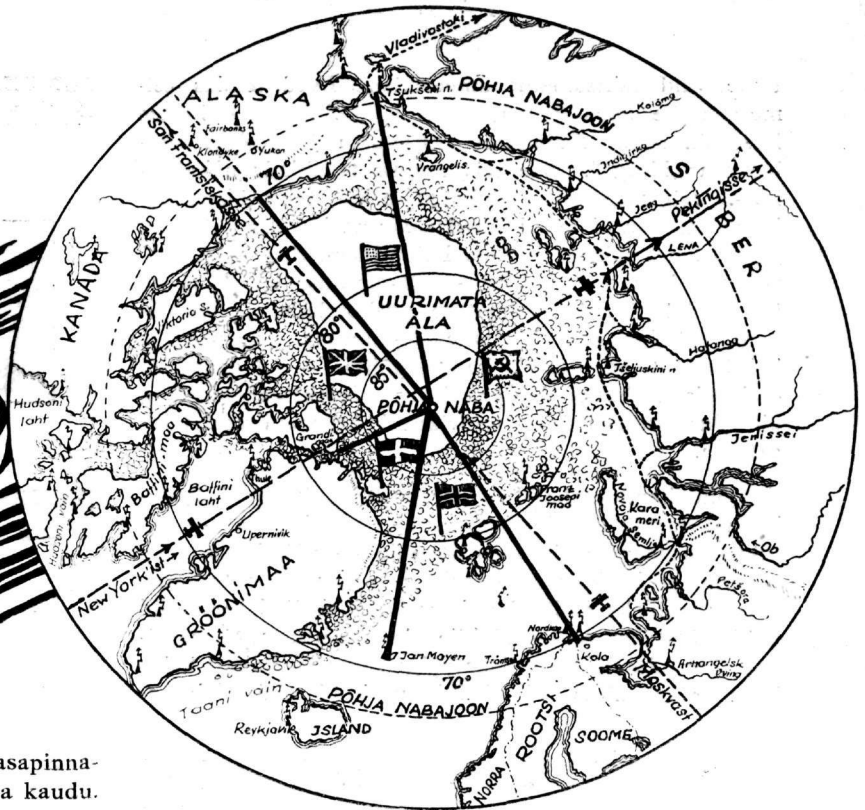

25 T.
5-20

LEMMIK

H. Anton & Ko

Tung Arktikasse

Enne Magalhães'i usuti, et maakera on tasapinnaline, sest tol ajal võis pääseda Aasiasse vaid ida kaudu. Pärast Magalhães'i võttis ta tsilindri kuju, sest siis võis jõuda Aasiasse nii idast kui läänest. Kuid Amundseni, Ellsworth'i ja Nobile avastuste järgi sai ta lõplikult kera kuju, sest nüüdsest peale võib Aasiasse pääseda nii idast, läänest kui ka põhjast.

Tõigal, et maakera evib ligikaudselt kera kuju, on kaasajal, mil lennukid ja õhulaevad on vallutanud atmosfääri, põhjapanev tähtsus üldise liiklemise mõttes.

Tänapäeva maakaardil, mis on õieti gloobuse pinna projektsioonid, annavad meile eksliku pildi kahe üks-teisest emal seisva punkti suhtes maakera pinnal. Tavalisel maakaardil näib näit. tee Londonist Tokiosse — Vahemere kaudu, läbi Suez'i kanaali — tunduvalt lühemana kui tee ümber Põhja-Euroopa ja Siberi, läbi Beringi merekitsuse. Kuid gloobusel, mis annab maakera tegeliku kuju võltsimatult edasi, näib asi teisugusena. Senini aga ei kasutatud viimasena mainitud teed, sest sellasele ühendusepidamisele esitasid pea-aegu võitmatuid takistusi Siberi jäätanud veteväljad. Asja loodud „õhutee“ on toonud siin põhjalikke muudatusi. On ju see „tee“ suurel määral sõltumatu nende maakohtade loodusest, milledest üle lennatakse.

Ei saa salata, et ka teised ühendusteel on liiklemisvahendite järjest kasvava kiiruse juures aja mõttes tunduvalt lühemaks muutunud. Kuid kiiruse edaspidisel suurendamisel seisavad siin ees teatud piirid. Kergib üles küsimus — kas ei oleks võimalik leida lühemaid teid, vähemalt „suurte sõõride liinidel“?

Mida mõista nende „suurte sõõride“ all? Võtame näit. kaks punkti, mis asetsevad ühel ja samal põhja ja lõuna laiuskraadil. Mida kaugemal nad üksteisest on, seda lähemale nihkub nende lühim ühendustee naba. Geomeetriselt võttes asuks üks säärane lühim ühendus nimelt alati ühel sõõril, mille keskpunkt peab samal ajal olema maakera keskpunkt. Näit. läheks

Bostonist ja Tokiost ühendav lühim „suur sõõr“ täpselt üle naba.

Veel mõningaid näiteid: laevatee Londonist Tokiosse Suez'i kanaali kaudu on umbes 21.000 km pikk, Siberi raudteega pääseks 13.800 km, kuid õhutee üle Novaja Semlja ja Siberi jäämere ulatub vaid 10.000 km! Põhjapoolseimast Kanada raudtee lõppjaamast Athabaskast Arhangelskini on otsejoones 5300 km, lähimat tänapäeval kasutatavat teed mööda aga üle 13.000 km. Lähim tee Londonist Lõunamereni viib üle Spitzbergeni, Kaliforniasse — üle Alaska! Lühim tee New-Yorgist Pekingi läheb üle naba, lähim liin San-Franziskost Moskvasse — nabast väga lähedalt mööda.

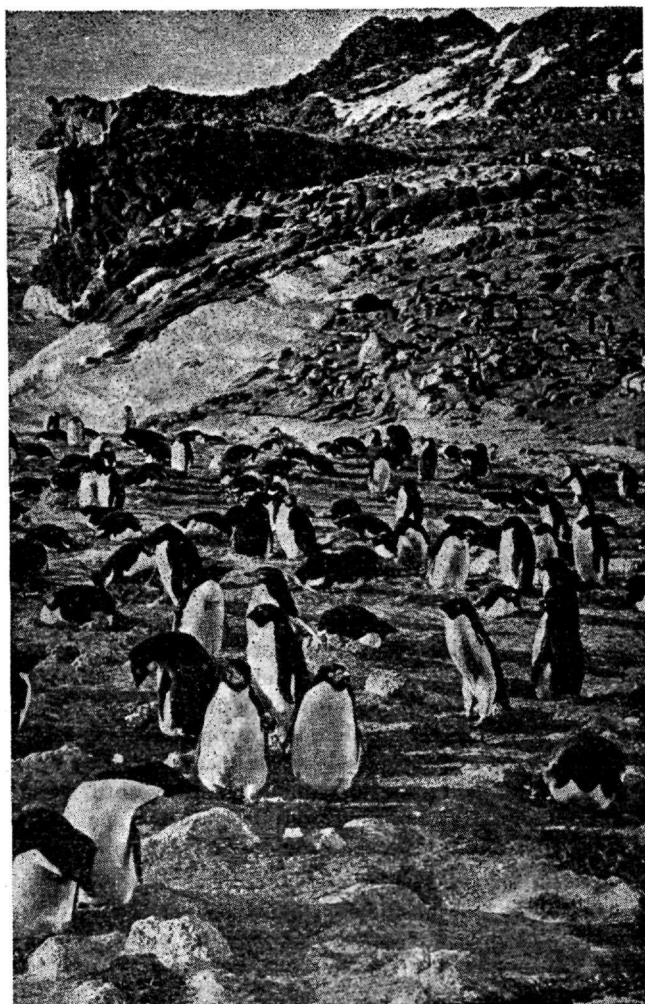
Ei saa salata, et enne, kui saab lennata ülearktikalistel liinidel küllaldase kindlusega, tuleb võita veel palju raskusi. Kuid need raskused on võidetavad. Lennutingimused „igavese jää“ riigis pole seniste kogemuste põhjal kaugelki nii ebasoodsad kui võidi eeldada. Jää ja külm ei tähenda isendast veel mingit otsust hädaohtu lennukile ja õhulaevale. Ainuke ohtlik temperatuur on külmumispunkti ümber, sest siis sadestub õhuniiskus jääna lennuki propellerile ja tiibadele, mis ei tee ainuüksi aerodünaamilisi tingimusi raskeks, vaid suurendab ka allakukkumise ohtu. Säärased ebasoodsad nulltemperatuurid juhtub aga arktikas vaid lühikesil ajavahemikel polaarmaa piirjoonel.

Teisest küljest vähendavad madalad temperatuurid udühädaohtu, soodustades seega nähtavust. Suvel kergendab õhuühendust veel lakkamatu päikesevalgus, kuna pikk ja hämar talv seevastu neid võimalusi vähendab.

Mitmed praktilised katsed polaarruumi läbistamiseks õhuteel on juba kaasajal õnnestunud. Nime-

tame vaid tähtsamaid: ameeriklane Byrd lendas esimesena üle naba 9. mail 1926. a., kolm päeva hiljem kordasid seda Amundsen, Ellsworth ja Nobile õhulaevaga „Norge“. See reis muutis tegelikult nabapiirkonna esimest korda „lähikäigu teeks“, tehes üksteisest kaugel asetsevad maad lähedasteks naabriteks. 1928. a. jõudis ameeriklane Wilkins Point Barrow'ist — Alaska põhjapoolseimast punktist — 21-tunnilise lennu järele üle senini täiesti tundmatute piirkondade ja põhjanna Spitzbergeni. Viimane — parima juurepääsuga kui ükski teine maa-ala kaugel põhjas — on osutunud erakordselt heaks lähtepunktiks ülearktikalises õhühenduses ning märgib tulevikus kahtlemata veel tähtsat osa.

Õhühendusvahendite paremust seniste polaarpiirkonnas tarvitusel olnud transportvahendite ees — jää liikuvate laevade ja koerasaanide — näitab selgesti asjaolu, et Wilkins sõitis selle maa ära sama tundidearvuga, milleks endised polaarmaade uurijad tarvitasid kuid. Igatahes mõjus Nobile õhuekspeditsiooni traagiline lõpp „Itaaliaga“ selleks palju kaasa, et hakati kahtlema arktikalises õhühenduses, kuid siin tuleb ka-

Arktika arvukaid elanikke — pingviinid

ERA

Sigella
parim poonimisvaha

tastroofi fakt kirjutada terve rea eriti ebasoodsate asjaolude arvele.

Tänapäeval ongi juba alanud suurriikide võidujooks lennubaaside, ilmastiku-jaamade, elutarvete depoodes ning tundmata maa-alade soetamise pärast arktikas. On kindel, et ülenabalise lennuühenduse sisseadmisel iga väiksema saareke, iga kindel maa-ala jäämasside keskel põhjamerel evib tulevikus suurima tähtsuse.

Võimsaimad „polaarmaa ründajad“ on tänapäeval venelased. Nende „sektorisse“ kuulub peaaegu pool kogu arktika ruumist. Väsimatult, hoolimata inimeste ja materjali kaotusist, jätkavad venelased siin tööd. Teatakse isegi, et hiljuti terve kari lennukeid parimate arktikalendurite juhtimisel on startinud koos õpetlastega põhjanna lennuks ja et terved salgad inimesi on langevarjudel maandatud ajujääle. Seal peavad nad terve aasta tegema tähelepanekuid! Käimas on tõsised ettevalmistused õhühenduse sisseadmiseks SSSR'i ja USA vahel naba kaudu. Juba lähemal aastail loodetakse alata ka regulaarset liiklemist.

Ülenabaline lennuliiklus võib näida paljudele fantaasiana. Tegelikult ületab see ka tänapäeva tehnilised võimalused, kuid on kindel, et nabapiirkond ükskord siiski tõmmatakse ülemaailmsesse lennuvõrku. Sellele järgnevaid majanduslikke ja poliitilisi tulemusi ei või praegu veel ette näha. Kanadlase Stefanssoni ennustus saaks siis reaalse kuju: „Põhjaäämeri muutuks siis „Maakera Vahemereks“, mille kallastel Norra ja Alaska, Kanada ja Siber, Šotimaa ja Jaapan üksteise lähedusse nihkuvad ning Vana ja Uus maailm üleaedseteks naabriteks saavad. Arktika õhuliinide sisseadmisega astub arktika majanduselu uude ajajärku.“

Maailmasõja järelaastail on suurriigid jaganud kõik senini vabad maa-alad omavahel enam-vähem rahulikult. Eriliseks vallutusobjektiks on veel vaid polaarpiirkond, kuhu peale N. Vene tungib eriti ka Kanada.

Mida õieti on leidapolaarpiirkonnas, mis nagu määratu kuppel katab meie gloobust? Tooraineid, loodusevarasid — ühesõnaga kõike, mille järele käib selle maailma suurte ja vägevate isu! Meenutagem vaid õli maailmavalitsust!

Olitagavarad lõpevad asjatundjate arvamisel juba lähemal ajal. USA geoloogiaameti kinnitusel hakkab seal teada olev petrooleumitagavara juba 1944. a. lõppema! Seepärast peab juba aegsasti uute allikate järele vaatama.

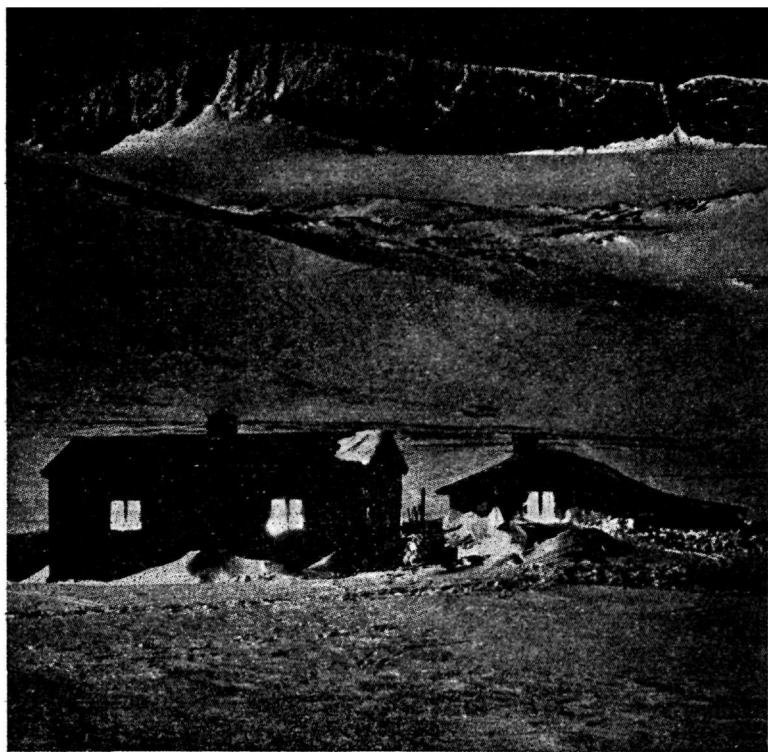
Praeguses arktikas pidi varemalt hoopis teissugune kliima valitsema. Senini polaarsaartel avastatud kivisöelademed ja õliallikad on juba kindlaks tõenduseks sellele. Kas on neist kaugetest aegadest, mil seal oli rikkalik looma- ja taimeriik, naba vahepeal oma asendit muutnud või on golfivool võtnud hiljem teise suuna — see jäägu teadlaste otsustada. Elulähedaselt mõtlejatele rahvastele on vaid oluline, et polaarmaal on leitud kulda, vaske, rauda, grafiiti, krioliiti ja palju muud, isegi raadiumi, ja et külmas vöös on külluses kivisütt, õli ja puud, ning et sealsed veekogud on rikkad igasorti kaladest.

Seetõttu on ka arusaadav see agarus, millega „nabanaabrid“ — N. Vene, Põhja-Ameerika, Kanada, Daani ja Norra — on asunud viimaseil aastail omandama valutamata piirkondi polaarmaal ning jagama „igavese jää“ vööd.

Valge inimsugu on alati tunginud põhja poole, ta on oma pika ajaloo kestes elamiskõlvuliseks tunnistanud ruumi piire tunduvalt lähendanud põhjanaba laiuskraadile. Meenutagem vaid seda, et veel roomlane Tacitus kirjeldas Alpi mägedest põhjapool asetsevaid maid metsikutena ja elamiskõlbmatutena. Tegelikult oligi tema ajal Vahemeri ühes Roomaga vastuvaidlematult tookordse maailma keskus. Kas pole aga geodünaamiline raskuspunkt nüüd palju rohkem põhja poole nihkunud, milline tookord oli veel ürgseisukorras! Juba ammugi on arktika vöö põhjapoolse polaarmaa piirjoont inimesele asumiskõlvuliseks muudetud. Kuid meie peame tõsiselt selle poole püüdma, et viimaseidki olemasolevaid tühje ruume meie maakeral kultiveerida ja korrastada järjest kasvavale inimesoole. Mõtelgem vaid sellele, et maakera rahvastik praeguse 1800 miljoni asemel ulatus tookord vaid 1000 miljonile. Nii on see tänapäeval kasvanud peaaegu kahekordseks. Kas ei tule siis leida uusi võimalusi inimeste toitmiseks?

Koerasaan — üks liiklemise vahendeid arktikas

Ajutiste elamute vilkuvad tuled polaarvöös

Peaküsimus seisab selles, kas polaarvööd üldse on kohased asustamiseks, kas sealt võib saada toiduaineid. Võib-olla on seal vaja kõrvaldada lõplikult kõigi nende eelarvamised, kes kunagi pole isiklikult õppinud tundma arktikat, või ka nende eelarvamised, kes ei mõista seda erilist kunsti — kuidas seal elada. Meie võime usaldada Vilhjalmur Stefansson'i, seda arktika uurimise teerajajat ja reformaatorit, kes täieliku asjatundjana on aastaid elanud polaarmail. Ta kõneleb ääretuist legendikest Põhja-Alaskas, Kanadas ja Siberis kui „tuleviku lihakambritest“, mida võiks täita kavakindla polaarmaa loomastiku arendamisega.

Vaid vähesed neist, kes kõnelevad „külmast vööst“, teavad, et suvel lakkamatu päikesekiirgamise mõjul paljude nädalate kestel — sel ajal polegi ööd — kiirgamisest saavutatud soojushulk polaarmaa maakera-poolel on suurem kui ekvaatori all, et sel ajal arktika mail, näit. Yukoni orus, on sageli varjus sooja üle 30° C järgi! Muidugi võib talvel olla ka kuni 50° C järele külma, kuid külma vastu võib teatavasti end paremini kaitsta kui troopilise kuumuse vastu. Seetõttu saab põhjamaal erilisi taimesorte hästi kasvatada. Ja seda on juba tehtudki.

Kindlasti on tungil kaugesse põhja kõige olulisemaks takistuseks see, et nii Vanas kui ka Uues maailmas puuduvad pioneerid, kellel oleks küllalt jõudu ja julgust vallutada see uudismaa. Kaasajal võib kõikjal märgata tungi linnadesse, suurema mugavuse juure. Tuntakse hirmu võitluse ees loodusega, kus puuduvad rafineeritud tsivilisatsiooni mõnused. Kuid loodame, et kasvava noorsoo näol võrsub meil uus inimpõlv, kes on vääriiline neile esivanemaile, kes enda, järeltuleva põlve ja kogu inimesoole huvides vallutasid tookord alles tundmatud maa-alad. Veel on looduslikult puutumatuid maid — kaugel põhjamaal kutsuvad tegevaid!

H. N.

MEIE ESINDAME MAAILMA PARIMAIID:

Alfa-Laval jõu- ja käsikoorelahutajaid,

Flammger & Zudse viljatrioore,

Erho rohuniitjaid,

Hankmo hobuse- ja traktoriakkeid,

Svecia rohu- ja viljaniitjaid, rehepeksumasinaid,

Mende raadioaparaate

Alati laos: aiatööriistad, seemned, kunstiväetised, jõusõõdad, meierei- ja majapidamistarbed

Tallinna Eesti Majandusühisus

Estonia puistee 21

SILLAMÄE,

„EESTIMAA ÕLIKONSORTSIUM“

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

B A L T O L I N

SILLAMÄE TEHASE

toodang on võrdne parimale välismaa bensiinile, sealjuures aga ö k o n o o m s e m

OMA BENSIINIAUTOMAADID

Vene turul Kalevi vastas
ja Balti jaama vastas

**AUTOOMANIKUD JA
MOOTORRATAJUHIID,**
tarvitage

B A L T O L I N I

ja teie hoiate kokku

Ajaloo sõjavanker veereb

Jõuludest kui rahupühadest ja sõdadest pärast maailmasõda

Juba lapsepõlvest saadik oleme meie õppinud nime-tama jõulusid rahupühadeks. Jõulurahu on saanud selle sõna sügavaimas mõttes otse drakooniliseks mõisteks. Aga siiski — kuipalju üleastumisi on olnud sellest valjust tõekspidamisest ja kuipalju sõjatäriinaid on kajastunud jõuluõhtute pühalikus vaikses rahus. Tuletame meele kas või meie sangarlikku ja võidurikast Vabadussõda, kus kahel jõuluõhtul järjestikku, 1918. ja 1919. a., kodumaa parimad pojad pidid võitlema meie maale tunginud vaenlasega. Ka neil õhtuil helisesid kirikute kellad ja jõuluevangeeliumi „rahu maa peal ja inimestest hea meel“ kaikus kirikute laiades võlvis-tikkudes.

Aga midagi pole teha. Ajaloo sõjavanker käib oma rada ja isegi jõuluõhtu kirikukellade helin ei kohuta kahurite mürinat. Tänavustegi jõulude ajal pole asi teisiti. Kauges Idas mürisevad võimsad kahurid ja neile sekundeerib pommilennukite propellerite põrin Madridi väravas.

Varsti algaval 1938. aastal täitub viiendik aastasada käesoleva põlve kohutavaimast vennatappest — maailmasõjast, mille ohvritena märgitakse 8 miljonit surmud ja 14 miljonit haavatut. See on jube statistika, kuid maailma hilisema ajaloo strateegid pole sellest õpetust võtnud: hilisemate sõdade ajalugu märgib tervelt 30 uut vennatappe juhtu. Paraku on see nii ja parata pole midagi. Kui meie tahame kedagi süüdistada, siis võime süüdistada ainult kallaletungijaid, sest iga rahval on oma iseseisvuse alalhoidmise instinkt ja orjana võõrale võimule alla heidetud saada — see on mõrum kui kangelaslik sõda.

Maailmasõda oli jõudnud vaevalt lõpule ja selles voolanud veri ei olnud suutnud veel ära nõrguda, kui kommunistlik Venemaa saatis oma relvastatud jõud end iseseisvaks tunnistanud Eestit alla heitma. Need olid esimesed verised tapatalgud pärast maailmasõda. Oleme õnnelikud ja uhked kodumaa poegade vaprusel, et vene karu pidi vaba Eesti pinnalt oma haavu lakkudes kodumaa pinnale tagasi taanduma.

Siis järgnes, õieti sündis see peagu üheaegselt, Läti vabadusvõitlus, kus Eesti võiduka rahvaväe kaasabil ka vaba Läti pind puhastati.

Kolmandaks oli sõda landesvääriga. Nagu olukor-rast ilmnes, ei olnud Venemaa ainuke, kes Läänemere kaldal iseseisvaks sirgunud väikerahvaste allaheitmist ihkas. 1919. a., kui Eesti oli vaevalt suutnud oma noore riigi punasest vaenlasest puhastada, tungis talle selja-tagant kallale saksa landesväär. Kuna siin oli 700-a. orjusest sirgu ajanud eestlastel tegemist oma põlise vaenlasega, siis oli siin ka lõpp lühike ja landesväär kihutati meie vägede poolt veristes ja ägedates võitlus-

tes kuni Riiani, vabastades seega ka Läti landesvääri ebameeldivast kaisutusest. Kuid seda polnud kuigi kauaks, sest purukslöödud landesvääri likvideerimine viis selle riismed avantürist Bermonti teenistusse, kes endise Vene ajamana formeeris Saksamaale jäänud vene vangidest löögüksuse, millega ka landesväärilased ühi-nesid, et punase Venemaa vastu sõtta minna. See ette-kääne oli aga ainult suitsukatteks, sest Bermonti töö-line eesmärk oli Läti ja Eesti vallutamine. Eestlaste kaasabil likvideeriti seegi avantüür.

Järgnes Poola-Vene sõda, kuna 1919. a. algul tun-gisid punaväed ka Poola pinnale, vallutades Vilno, mis sama aasta 19. aprillil siiski vabastati. Samal aastal tuli Poolal oma õiguste eest võidelda veel Ida-Galiitsias, kus rasketes heitlustes Pinski ja Lembergi linnad, kui Poolale kuuluvad, võõra ülevõimu käest vabastati.

Märkimist väärib veel armutu ja verine kodusõda Venemaal pärast enamlaste võimulepääsmist. Kõlavate nimedega kindralid — Denikin, Kolčak, Judenitš ja Wrangel — toetatuna Euroopa suurriikide poolt, algasid emake-se Venemaa pinda enamlaste käest tagasi võitma, kuid pidid leppima lõpuks siiski ranga lüüasaamisega. Põhjuseks oli siin peamiselt see asjaolu, et Vene val-gete vägede moraal ei seisnud punastest sugugi kõrge-mal, ja kuna rahval tuli valida kahe pahe vahel, siis valis ta selle, mis tal juba käes. Kaotanud elanike usu ja lugupidamise neis maakondades, mis olid juba val-gete käes, kaotasid nad lõpuks ka kodusõja ja pidid veriste peadega mööda maailma laiali valguma.

1919. a. tekkis Aasias ohvriterikas valda Briti maa-ilmariigi ja Afganistani vahel kuningas Aman Ullahi troonile astumise puhul. See sõda lõppes siiski rahu-lepinguga, millega Briti tunnustab Afganistani iseseis-vust.

Samal aastal Väike-Aasia pinnal Greeka sõjaväed purustasid Türgi sõjaväe, vallutades kuulsa Smirna linna.

1920. a. algul alustas Poola uut sõda Venega, val-lutades temale kuuluva ja 1919. a. lahinguis tagasi võit-mata jäänud Dvinski linna. Võidukad Poola väed tun-gisid kuni Kiievini, kuid pidid sealt pärast veriseid lahinguid lahkuma ja taanduma kuni Varssavi värava-teni, kust anti aga venelastele ränk vastulööök ja need pistsid Poola pinnalt põgenema. Sama aasta sügisel vallutasid poolakad Leedu endise pealinna Vilno ja sam-musid siit edasi Kaunase sihis. Aasta lõpupäevil saa-bus siiski vaherahu, kuid Vilno linn jäi Poolale ja seda ei ole leedulased unustanud tänapäevani.

Sama aasta 22. juunil tungisid greeklased uuesti Türgimaale, leidmata siin nimetamisväärsset vastupanu. Kuid kahest greeklaste sissetungist õpetatud Türgi lei-

dis lõpuks oma sõjaõnne sama aasta septembris Armeenia vastu, vallutades Karski ja Aleksandropoli linnad. See sõda oli üks metsikumaid türklaste julmuse tõttu. Rahuleping lõpetas selle sõja sellega, et suured Armeenia maa-alad jäid Türgimaa valdusse.

8. septembril 1920. a. tungis Gabriele d'Annunzio oma legionääridega Lõuna-Slaaviasse ja vallutas linna Fiume. Rapallo lepinguga muudeti Fiume iseseisvaks vabariigiks Itaalia protektoraadi all. Aasta hiljem vallutasid linna Itaalia regulaarsõjaväed ja Lõuna-Slaavia kaotas oma parima sadama.

1921. a. tuli Poolal uus raske katsumisaasta. Sak-samaal, Ülem-Sileesias, algasid mässulised sõjaväeosad pealetungi Poolale. Rasked lahingud lõppesid ränkade kaotustega mõlemal poolel.

Sama aasta märtsis algasid greeklased, tiivustatud kahest esimesest õnnelikust pealetungist, uut pealetungi türklastele, kuid nüüd leidsid nad eest tõhusa vastupanu. Vahelduva õnnega võitlustes kestsid lahingud kuni järgmise aastani, kus algas greeklaste kohutav lüüasaamine. 1922. a. septembris polnud Tür-gi pinnal enam ainsatki vaenulist greeklast. See suur võit vaenlase üle, mida loetakse Kemal-paša otsekohe-seks teeneks, pööras kogu maailma imestavad pilgud Türgimaa peale.

Järgmised kaks aastat — 1923 ja 1924 — olid maailmale tõsiseiks rahuaastaiks ja sõjajumal Marss, väsinud alatisest ringijooksmisest, võis korraks jälle hinge tagasi tõmmata ja konte sirutada. Aga juba 1925. a. pidi ta olema jälle platsis: Maroko riffkabiilide juht Abd el Krim alustas 1925. a. jaanuaris võiduri-kast vabadussõda, alguses hispaanlaste, hiljem prantslaste vastu. Alguses oli riffkabiilidel suur edu, kuid siis hakkasid hispaanlased ja prantslased ühiselt tegut-sema ja järgnevatel lahingutes saabusid kabiilidele rasked päevad. Lähenev talv tegi siiski nendele veris-tele lahingutele viimaks lõpu. Abd el Krim vangistati 1926. a. Réunioni saarele.

Sama aastal alustas prantslaste vastu sõjakäiku Süürias asuv druuside suguharu sultan Atraš-paša juhtimisel, millega hiljem teised suguharud ühinesid. Rahutuste mahasurumiseks tuli Prantsusmaalt saata kohale abivägesid, alles siis suudeti kord ja rahu jalule seada.

Araabias alustas 1925. a. kuningas Ibn Saud sõja-

käike, mille tulemuseks oli maailmakuulsa pühapaiga Mekka vallutamine ja Hedša valitseja Ali tõukamine troonilt. Sõjakäigu tulemuseks oli see, et Ibn Saud tunnistati inglaste poolt seisukorra peremeheks ja ta jäi vallutatud maade troonile.

Järgnesid jälle kaks rahuaastat — 1927 ja 1928 — siis tuli Boliivia ja Paraguay vahel Gran Chaco kõrve pärast piiräärseid kokkupõrkeid, mis Rahvasteliidu vahelesegamisel siiski lõpetati nii, et tõsiste lahingu-teni sel aastal ei jõutud. Kuid 1932. a. läks asi veris-teks taplusteks. See sõda kestis kolm aastat ja oli väga ohvririkas.

Hiinal tekkis 1929. a. N. Venega mõningaid piiri-äärseid arusaamatusi Ida-Hiina raudtee pärast. Piiri-äärseid lööminguid olid kõvad, kuid sõjaks seda kumbki pool ei nimeta.

1931/32. a. vallutas Jaapan Mandžuuria, kusjuu-res hiinlastest valitseja marssal Chang Hšiao-liang asendati Jaapani-sõbraliku keisriga.

1932. aastal näeme veriseid võitlusi Hiinas, kus jaapanlased tungisid Shanghai juure, mille juures ta-peti hulk inimesi. See oli verine eelmäng praegusele Hiina-Jaapani sõjale.

1935/36. a. vallutas Itaalia veristes taplustes Abessiinia, sundides ras'isid üksteise järele alistuma, kuna must monarhh maalt põgenes, otsides toetust ja abi Rahvasteliidult. Kuidas see toetuse saamine õn-nestus, seda meie mäletame veel väga hästi, ja nüüd müüb Abessiinia endine valitseja Inglismaal, kuhu ta on maapakku pugunud, oma hõbeasju, et üüri maksa ja hinge sees hoida.

1936. a. algas Hispaanias verine kodusõda ja see ei ole lõppenud veel tänapäevalgi. Kindral Franco on küll suurema osa maad enda alla saanud, kuid pealinn Madrid püsib kui kants seni veel võitmatuna. See pikk ja verine kodusõda on nõudnud palju ohvreid ja nõuab nähtavasti veel edaspidigi.

Lõppeval aastal tekkis verine sõda Jaapani ja Hiina vahel. Seni on Jaapan terava kiiluma Hiina sise-maasse tunginud, vallutades linnu üksteise järele. Hiina pealinna Nankingi langemine pidi olema jõuhuel-sete päevade Kauge Ida sündmuste üks lõppvaatusi.

Parata pole midagi. Ajaloo sõjavanker käib oma rada.

L. S.

Laskeriistade töökoda

Karl Koppelman

Tallinn, D. Karja 3, telef. 472-40

Igasuguste laskeriistade parandus, uute osade ja padrunite laadimise abinõude valmistamine

KUI KÕIKUSID TROONID

20. aastat tagasi, s. o. 1917. aasta november tõi maailma ajaloos esile suuri muudatusi. Liitlaste hulgast langes revolutsiooni tõttu välja Venemaa; kukutati Vene tsaar, liitlastele vaenuliste kuningate troonid löid kõikuma ning rahvas võttis riigi juhtimise enda kätte. Tekkis rida uusi riike. Nii kuulutas ka Eestis Maapäev end kõrgeimaks võimuks. Sama sündis Lätis, Leedus ja iseisvaks kuulutasid end ka Soome, Poola, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia, Ungari, Austria jne. Endine maakaart omandas hoopis teise kuju. Neid asjaolusid silmas pidades võib öelda, et 1917. a. november oli küll paljudele rahvastele õnnetuks, kuningaile ja tsaarile aga õnnetusekuuks. Rahvad said kätte vabaduse, mille eest oli aastasadu võideldud ja mille püsivuse eest võitlus käib edasi.

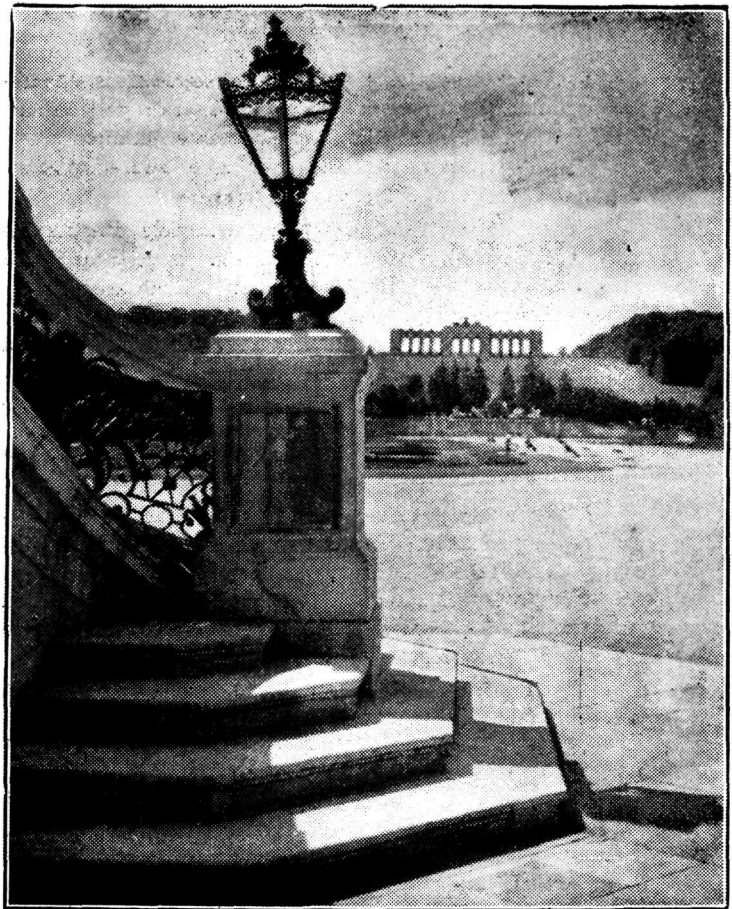
Kuna praegusel ajal Kesk-Euroopas kõneldakse Habsburgide restaureerimisest, siis toome allpool ühe episoodi Habsburgide kokkuvarisemisest novembris 1918. a.

Telegramm teatas 7. märtsil 1937. a. Viinist: „Sõjaväeline liit korraldas Viinis hiigla monarhistliku manifestatsiooni Rentzi tsirkuses. Aatribüünil seisis asekanstler Hulhert ja sõjaministri abi T. Roth. Lüüdu esimees Steiner pidas kõne, toetudes äsjasele kanstler Schuschniggi väljaastumisele, öeldes: „Kord saabub päev, mil isamaaline rinne, kelles avaldub rahva tahe, annab signaali Habsburgide tagasitulekuks. Ovatsioon ja kisa: „Ela-gu kuningas...“

See tähtis telegramm tahestahtmata sunnib heitma pilku tagasi, millal 1918. aastal samas Viinis karjuti: „Maha kuningas!“, „Maha Habsburgid!“

... Keisrinna Zita buduaari astus krahv Karolyi ja samal ajal tuli Maria-Theresia saalis kokku erakorraliselt trooninõukogu.

Mööda laia marmortreppi, mis oli kaetud vaarikavärvi vaibaga ning mille kahelpool ääres seisis ihukaardiväelased nukkudena uhkes paraadvormis, mis oli kaunistatud leopardinahaga, astusid üles ministrid, parlamendiliikmed ja generaliteet. Kuningas Karl istus oma buduaaris ning pidas nõu kojaministri vürst Ho-

Vaade Schönbrunni parki

henloega, kindralstaabi ülema parun Artziga ning Saksamaalt kohale jõudnud kindral Gromoniga. Iga minut oodati Badenist — peakorterist — otseühenduse kaudu Itaalia vaherahu tingimusi. Parun Artzi poolt ettekantud andmed olid niivõrd vapustavad, et polnud kahtlust sõja kaotuses. Tšehhis ja Böömimaal oli puhkenud revolutsioon. Budapest katkestas läbikäimise ja ühenduse, hüüdes üle sõjavägede ülemjuhataja pea ungari polkudele, et nad tingimata tuleksid tagasi koju kaitsma oma kodukollet. Sõdurite lemmiku ertshertsog Josefi katse korda majja tuua äpardus. Must element tappis krahv Tisza ja rüüstas kohtuasutusi. Kui kaks rahvuskogu emissaari ilmus raekoja palkonile ning kuulutas, et kuningas nimetas krahv Karolyi Ungari valitsuse peaks, kostsid hüüded: „Maha kuningas!“, „Maha Habsburgid!“ Prahas mitme tuhande pealise rahvahulga juures kuulutati välja iseseisev Tšehhoslovakkia vabariik. Viinist tagasi jõudnud kindralkuberner krahv Hudenov areteeriti ning ta sai teotuste osaliseks. Sama sündis Dalmaatsias, Sloveenias ja Horvaatias. Mäss haaras Poola, Fiume ja Triesti. Agramis ellukutsutud rahvuskogu koosolekul rahvasaadik Antuan Pawelits teatas otsusest, millega tulevikus Dalmaatsia, Sloveenia ja Horvaatia küsimustes on otsustav sõna vaid rahvuskogul. Väerind lagunes. Sõjaväed lahkusid positsioonidelt koguni väeosade kaupa ega leidunud võimu, kes neid oleks selles suutnud takistada. Sugugi parem polnud lugu Viinis eneses, kus demonstratsioon järgnes demonstratsioonile. Ühe sõnaga Austria-Ungari impeeriumis hakkas loitma revolutsioonituleku.

Kuningas Karl püüdis leida kompromissi, mis oleks võimaldanud riigis uuesti rahu jalule seada. Ta pidas ebaõigeks ja mitte otstarbekaks ise troonilt ära astuda, sest ei leidunud ainukest isikut, kes oleks võtnud vastutuse enese peale läbirääkimisel rahulepingu sõlmi-

miseks. Alles mitmepäevaste kaalutluste järgi nõustus ta parlamentääride saatmisega. Kuningas Karl saatis siis keiser Wilhelm II-le telegrammi järgmise sisuga: „Kuna sõjavägi on äärmiselt laostunud, siis olen sunnitud pöörduma Itaalia poole separaaträhu sõlmimise ettepanekuga. Aga kui Itaalia seab üles tingimusena Tirooli raudteed, millede kaudu ta võiks liitlaste sõjaväed saata Sinu riigi vastu, töotan mulle truuks jäänud Austria sakslaste etteotsa astuda ning kallaletungitee läbi lõigata. Võid täiesti mulle loota. Minu teistesse rahvustesse kuuluvatele sõjavägedele ei või ma kindel olla. Sinu truu sõber Karl. Schönbrunni loss, 29. oktoobril 1918. aastal.“

Trooninõukogu astus kokku. Viimasena ilmus dr. Adler — sotsiaaldemokraatliku partei liider. Kuna ta pärast kurnavat haigust oli terviselt tugevasti nõrgenenud, siis ta sammus vaevu trepist üles ning jõudes saali, langes tugevas astma-paroksüsmis tugitooli.

Kojaminister vürst Hohenloe teatas: „Tema kõrgus, kuningas!“

Sisse astus Karl, kahvatu ja erutatud. Ta oli just kätte saanud ultimaatumü.

Kui kõik olid istet võtnud, palus kuningas kindraladjutant parun Zeidlerit dokument ette lugeda. Saalis valitses surmavaikus ja siis kostsid parun Zeidleril sõnad: „Käesolev dokument pole mitte originaaltekst, vaid kujutab enesest itaaliakeelset tõlget Versailles' telegrammist. Ettepanud tingimused ei kuulu vaidluse alla. Need tuleb esitatud kujul kas täieliselt vastu võtta või täieliselt tagasi lükata. Ja tingimused on järgmised: 1) Kiires korras vähendada sõjariistus maaväe arvu kuni 20 diviisini rahuaegse koosseisuga ning nad tagasi tõmmata demarkatsiooni liini taha Piave-Doonau jonele; 2) silmapilkne sõjalaevastiku üleandmine; 3) silmapilkne suurtükiväe üleandmine; 4) silmapilkne raudteevõrgu üleandmine Itaalia sõjavägede ülemjuhataja korraldusse koos veereva koosseisuga ülemjuhataja näpunäite kohaselt.“

Minuti kestes valitses täieline vaikus. Kõikide pilgud olid juhitud kuningale. Karl istus rõhutuna, langetades pea rinnale.

Püsti tõusis dr. Adler. „Me pole sõjas süüdlased ja seepärast pole meil tarvis seda häbi enese peale võtta. Las' need, kes algatasid sõda, kannavad nüüd ka vastutust.“

„Kuid ega's mina kuulutanud sõda,“ lausus Karl ja lisas kohe: „Kes ka ei oleks sõjas süüdlane, rahvale on vaja anda rahu.“

Sõna palus riiginõukogu liige salanõunik Maier: „Kuninglik kõrgus, Teie pole sõjas süüdi, süüdi on kogu rahvas. Tuletage meele seda vaimustust sõja algul, millega tervitati sõda. Selles vaimustuses kajastus rahva tahe.“

Järgmisena võttis sõna parun Artz. Kirjeldades olukorda väerindel lõpetas ta oma kõne sõnadega: „Nii alandavad ja häbitavad kui ka ettepanud tingimused ei oleks, oleme sunnitud need vastu võtma. Meil ei jää muud üle, sest rahvas ja sõjavägi ei taha sõdida.“

Kindralstaabi ülemale vastas rahaminister parun Spitzmüller: „Mina pole kindraliga nõus. Me pole õigustatud vastu rääkima esitatud tingimusi vastu võtma. Ei tohi näiteks lubada, et liitlased kasutaksid meie territooriumi sõjaliseks tegevuseks Saksamaa vastu.“

„Teil on õigus,“ hüüdis kuningas Karl. „Peame kohe koostama vastuse.“

Ühisel jõul ja nõul koostati vastuse tekst, loeti see läbi, parandati ning trükiti. Vastus pidi veel eeloleval ööl saadetama parlamentääride esimehele kindral Weberile juhtnööriks edaspidisteks läbirääkimisteks. Kuid ministrite nõukogu esimees prof. Lamm pidas vajaliseks vastust enne tutvustada riigipäevale. Ta võttis selle ülesande isiklikult enda peale. Kuningas

nõustus. Kuni professori tagasitulekuni katkestati trooninõukogu istung.

Kell oli juba I öösel. Kuningas Karl läks kõrvalruumi ning heitis diivanile. Naabruses asuvas n.-n. „Vana järve salongis“ istus kuninganna Zita teelauas. Olles mures ja ärevuses mehe saatuse pärast, ta kogus siia oma intiimnõupidamise. Kaaluti küsimust, kus oleks kõige kindlam peidupaik. Kuninganna südant täitis kõige rohkem hirm selle ees, kui väerindelt tulevad tagasi demoraliseeritud sõjamehed. Ta suurimaks igatuseks ja sooviks oli võimalikult kiiresti pealinnast lahkuda. Ühel päeval talle ustavaks jäänud kojadaami seltis ta läks lossiaeda ning kaevas seal maasse hiiglavaran-duse kallisehete näol, mida ta ei saanud kaasa võtta. Nõupidamisel tema juures viibisid kojadaam krahvinna Bellegard, hoovimarssal krahv Guniadi ja kuninga armsaim adjutant kindral Werkmann.

Loss hiilgas endiselt tuhandeis tuledes. Kojateenrid liikusid pikkades sukkades ning kuldsetes livreedes, ratsaväelased punastes kuubedes jne., kõik kõneles veel Habsburgide koja hiilgusest ja võimust. Ainult ministrite tülpinud näod ja väsinud pilgud, samuti ka teiste kõrgete ametnike närvlikkus kui ka peaaegu lakkamatu telefonihelin kõnelesid, et tulemas on midagi ähvardavat.

„Vana järve salongi“ astus krahv Erdadi, üks suurimaid kuninganna sõpru. Ta oli väga ärritatud.

„Kus on tema kuninglik kõrgus?“ küsis krahv, sealjuures suudeldes kuninganna kätt. „Tulin otse kindral-kuberneri juurest. Kuberener nõuab, et te kiire korras lahkuksite.“

„Kuidas,“ hüüdis kindral Werkmann. „Politsei-ülem alles tund aega tagasi vandus, et pole mingit ohtu. Ja lõpuks Adler ise ja ka krahv Karolyi kinnitasid, et kuningal pole põhjust ärevuseks, et teda ei ähvarda miski...“

Sel hetkel ilmus lävele parun Artz, kes oli just riigipäevalt tagasi jõudnud, kuhu ta sõitis koos ministrite nõukogu esimehega.

„Ütelge, kindral, pöördus kuninganna tema poole härdasti, „kas meil tõesti ei leidu ainukestki ustavat polku, kes võtaks kuninga kaitse enda peale?“

Parun Artz lausis endamisi midagi arusaamatut ja siis ilmus ka kuningas Karl, kes kõneluste peale oli üles ärganud. Kell oli 4 hommikul.

„Missugusele otsusele olete jõudnud?“ küsis kuningas.

„Krahv Erdadi tõi teate, et me oleme ohus,“ vastas kuninganna kurvalt.

Kuningas läks telefoni juure ning võttis ühenduse sandarmite šefiga.

„Ärevuseks pole mingit alust,“ vastas ta. „Mina garanteerin täielise lossi puutumatuse.“

Kuningas soovis samas sandarmite ülemale õnne ja teatas, et talle on annetatud „Raudkrooni“ I-se järgu ordumärk.

A. S. „EESTISIID“

Vabriku laod:

Viru tän. 5, tel. 447-87
Viru tän. 14, tel. 443-97
Laadaplats 70
Tartu, Poe 2, tel. 10-17
Narva, Peetriplats 1

Viljandi, Tartu 1, tel. 30
Petersi, turupl. 17, tel. 1-19
Tõrva, Tartu t. 8
Rakvere, Tallinna t. 25
Nõmme, Pärnu mnt. 90/92

Ettetellimiste vastuvõtmine.

RESTIDEMÜÜK.

Keisrinna Zita oma lastega

Parun Artz kutsus kuninga kõrvale kabinetti. Mõne minuti pärast tuli kuningas tagasi ning talle meenus siis, et täna on pühapäeva hommik, ja seepärast ta tegi korralduse varajase jumalateenistuse pidamiseks. Saalis tukkuvad ministrid, trooninõukogu liikmed ja mõned õukondlased saatsid kuningapaari läbi ihukaitsevaelaste spaleeri kabelisse. Vägevalt ja pühalikult kostsid oreilt koraalihelid...

Samal ajal aga kihutas mööda tühje tänavaid soomusautos kuninglik käskjalgal salajase paketiga Itaalia piiri poole...

*

Sündmused kasvasid veereva lumepallina. Viinis lähenes ähvardav sõdurimass. Valitsuse liikmed esitasid üksteise järele lahkumispalve, välja arvatud krahv Andrazi, kes ei kaotanud pead. Ta oli üks vähesest, kes viimse hetkeni oma harilikul kellaajal ilmus töö-kabinetti, mis asus Ball-platsil. Hirm frondilt tuleva sõjaväe vastu oli niivõrd suur, et krahv Cernin tõstis isegi üles interventsiooni küsimuse, lootes liitlaste abil pealinnas alal hoida korda ning eemaldada ohu. Andrazi kriipsutas alla, et see on ebaaus mõte. Täiesti kaotas pea ka garnisoni ohvitseride korpus. Korpuse ohvitserid pöördusid krahv Andrazi poole (seda tegid küll tol ajal kõik). Minister võttis delegatsiooni vastu.

„Härrad,“ ütles ta neile. „Kuningas on Teid suuremeelselt vabastanud. Olete vabad. Kuid Teie südametunnistus peab Teile ütleva, mida peate tegema ja kuidas peate toimima kui ohvitserid, kui kuningat ähvardab oht.“

Kuningliku perekonna seisukord oli tõesti traagiline. Peaegu kõik jätsid ta maha — kaardivägi tõmbus temast eemale, välja arvatud peotäis ratsaväelasi.

Minister Andrazi sõnad mõjusid. Ohvitserid ja Marie-Theresia sõjakooli junkrud võtsid lossi kaitse endi kätte.

4. novembril sõlmiti Itaalia piiril vaherahu ning Balkani väerindeil oli rahu. Aktsepteeriti liitlaste poolt ettepanud tingimused. 6. novembril ilmus Schönbrunni lossi trooninõukogu, kuid eriti hõredas koosseisus. Veel hõredamaks oli muutunud õukond. Kuhu olid jäänud kõik need inimesed, kuninga armualused...

Väike salkkond liikus neid ringi lossi suurtes saalides ja vahetevahel julgustas neid 90-aastane kindral-adjutant vürst Zelenko Lobkovic, kes oma kätel oli üles kasvatanud monarh Karli ning jäi ta lähedusse ka viimse hetkeni.

Seisukord muutus järsku halvaks, kui Viinis saadi teada, et keiser Wilhelm II oli põgenenud. See asjaolu tõstis nende parteide aktsiaid, kes nõudsid vabariigi väljakuulutamist. Olukord muutus veel seeläbi tõsisemaks, et saksa partei asus seisukohale, et Austria tuleb liita üheks tervikuks Saksamaaga. Ja seesuguste väljavaadetega ning plaanitsustega saksa deputaat Oskar Teuffel tegigi ettepaneku rahvuskogu kokkukutsumiseks. Rahvuskogu kutsutigi kokku.

Karteski seesugust akti ministrite nõukogu riiginõukogu ja mõnede poliitiliste parteide nõusolekul tegi ettepaneku: „kuningas peab jääma eemale riigi valitsemisest, kuid troonist ta ei tagane. 12. novembril 1918. a. kell 5 hommikul kuningas Karl kirjutaski pärast kaalutlusi sellasele manifestile alla. Manifest lõppes sõnadega: „Nüüd võtsid minu rahvad oma saatuse endi kätte ja mina otsustasin riigiasjade juhtimisest tagasi tõmbuda ning vabastasin neist ka Austria valitsuse. Aidaku sisemine rahu ravida haavu, mida on tekitanud sõda...“

*

14. novembri hommikul väike kogu õukonda kuuluvaid härrasid ja daame kogunes lossi paraad-vestibüüli. Sissesõidu ees seisid autod ja junkrute auvahtkond.

Kell 8 hommikul väljus lossist kuningapaar. Kõlas trumme mürin ja... katkes. Auvaleks võetud püssid... langesid. Junkrute rivi läks laiali...

Autod tegid poolringi. Viimne kord paistis veel silma lossi aed. Tühjenedes õue vurasid soomusautod — kodanike kaardivägi võttis lossi üle.

Mitte midagi teades ega aimates puhkas rahulikkude Maria-Theresia saalis tunnimees-ratsaväelane. Ta kuningliku kulliga ilustatud kiiver oli veernud diivanist kaugele eemale.

„Kaitse

„**Kaitse Kodu!**“ avab käesoleval kuul tellimiste vastuvõtu 1938. aastaks. *

„**Kaitse Kodu!**“ pöördub üleskutsega kõigi oma seniste tellijate poole uuendada tellimine veel enne uut aastat. *

„**Kaitse Kodu!**“ palub kõiki oma sõpru tuua endaga kaasa tulevaks aastaks vähemalt ühe uue sõbra ja tellija. *

„**Kaitse Kodu!**“ lubab tuleval aastal veelgi rohkem tõsta oma sisu väärtust ning viimistella oma välist ja illustratiivset külge. *

Iga uus tellimine võimaldab „**Kaitse Kodu!**“ pakkuda oma lugejaile parimat! *

„**Kaitse Kodu!**“ tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused, Kaitseliidu staabid, pealiked, instruktorid, suuremad raamatukauplused, ajalehtede bürood ja reklaam-agentuurid üle Eesti. *

ÄRGU PUUDUGU ÜHELGI KAITSELIIDU ÜKSUSEL

„Kaitse Kodu!“

KAHEKORDISTADES „**Kaitse Kodu!**“ TIRAAŽI
KAHEKORDISTAME TEMA SISU VÄÄRTUSE.

6 KROONI EEST TULUSAID KAITSELIIDU ÕPISEID, PALJU PILTE JA MUUD VÄÄRTUSL.

Kodu!" aastal 1938

PREEMIAID KOGUSUMMAS
ÜLE 500 KROONI VÄÄRTUSES!

Tellijad!

Kõigi tellijate vahel tuleval aastal, kes aastatellimise raha — 6 krooni — tasunud **30. maiks 1938. a.** „Kaitse Kodu!“ loosib

10

**väärtuslikku
preemiat**

1. Raadioaparaat
2. Fotoaparaat
3. Hõbeportsigar
4. Taskukell
5. Paar suuski
6. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
7. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
8. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
9. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
10. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“

Levitajad!

Iga tellimiste vastuvõtja, kes on saatnud „Kaitse Kodu!“le“ hiljemalt **30. maiks 1938. a.** viis tasunud aastatellimist, omandab iga sellase saadetisega ühe võimaluse võtta osa loosimisest. Nii võib ühel tellimiste vastuvõtjal vastavalt kogutud tellimiste arvule olla mitu võiduvõimalust.

Loosimisele tuleb

10

**väärtuslikku
preemiat**

1. Õmblusmasin
2. Fotoaparaat
3. Kirjutuslauagarnituur
4. Taskukell
5. Nahkportfell
6. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
7. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
8. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
9. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“
10. „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“

Hakakem tellimiste kogumisega peale juba enne uut aastat!

JA HUVIT. LUGEMIST TERVEKS AASTAKS — TELLIDES „KAITSE KODU!“ 1938. A.

Arevaid pilvi maa kohal, kus asunud Önnistegija söim

Maailma sõjaliste rahutuste nõiakatel keeb praegusel silmapilgul väga mitmes kohas õige salapäraseid aure välja. Rääkimata Kaug-Idast ja Hispaaniast, kust kahurite vägev kõmin kajab üle laia maailma, on salapärast ja rahutut podinat kuulda veel Palestiinas, kuhu poole eelseisvate jõulude paiku on pöördud kogu kristliku maailma pilk. Teravad vastolulised arusaamatused araablaste ja juutide vahel on tõstnud Palestiina ja ühtlasi Väike-Aasia probleemi tõsiselt päevakorra.

Palestiina nime nimetatakse iga aasta jõulude paiku õige sageli. Tänavuste jõulude ajal on Palestiina nimi aga maailmal kahekordselt suus. Rahutu Palestiina — see mõiste on nagu võõras kõigile neile, kes on tulnud iga aasta jõulude ajal Jeruusalema ja Naatsareti nimedest rahu otsima.

Palestiina (heebrea keeles Pelešet, „vilistide maa“) asub Edela-Aasias, Vahemere idarannikul, Egiptuse ja Süüria vahel. Palestiina maa-ala on 26.300 ruutkilomeetrit suur ja 1930. a. loendati seal miljon elanikku. Viimaseil aastail on see arv juutide jõudsa sissetõstmise tõttu tunduvalt tõusnud.

Palestiina asutamise ajalugu ulatub kaugele minevikku, umbes 3400 a. enne Kristust. Paar tuhat aastat hiljem algab iisraelirahva valgumine Palestiinasse, kes loovad seal tugeva kuningriigi. Juba piiblist loeme me iisraelirahva kuninga Taaveti suurest võidust vilistlaste üle. Samast tunneme ka Taavetit kui Jeruusalema, Palestiina praeguse pealinna, asutajat.

Tuhat aastat enne Kristust teostab kuningas Saalomon Palestiina jagamise Juuda- ja Iisraelimaaks, milledest esimene jaguneb hiljem Juudamaaks, Samaariaks ja Galileaks. Mõnikümme aastat enne Kristuse sündi langeb Palestiina Rooma provintsiks, et sealt enam kui 700 a. hiljem enam kui tuhandeks aastaks jääda muhameedlaste ülevõimu alla.

Maailmasõja päevil on Palestiina Türgi valitsuse all, kuid nõrga sisemise korra juures on jäme ots siiski araablaste käes. Kuna araablased tunnevad end maa pärisperemeestena, siis tundub Türgi ülevõim, olgugi et see pole kuigi tugev, raudse ikkena, seepärast tahavad araablased selle alt maksu mis maksab vabaneda. Siin tuleb neile appi Briti valitsus, kes saadab araablaste keskele ajaloo suurima ja geniaalseima poliitilise õhutaja kolonel T. E. Lawrence'i, kelle imeteldud poliitilistest seiklustest on „Kaitse Kodu!“ veergudel varemgi jutustatud. Kolonel Lawrence suudab kiiresti võita araablaste usalduse ja tema õhutusel algavad araablased oma iseseisvuse võitlust Türgi vastu. See lõpeb Türgi ülevõimu lõpliku purustamisega ja Lausanne'i rahulepinguga langeb ülevõim Palestiinas Briti impeeriumi kätte.

Araablastele, kes Palestiinat türklaste käest oma vrega aitasid vabastada, ei too see aga sugugi oodatud

iseseisvust, kuna Britil on selle maaga oma kavatsused. Inglaste kava kohaselt pidi ainult Sise-Araabia saama iseseisvaks, kuna teises osas pidi asutatama juutide kodu, nagu see oli juba ammust ajast kavatsusel. Seda nähes araablased hakkasid juutide sissetoomise vastu mässama ja õigupoolest sellest ajast peale polegi enam olnud Palestiinas õiget rahu.

1922. a. algul määrab Briti valitsus Palestiinale oma põhiseaduse ja ühtlasi avatakse ka Palestiina värvad juutidele sissetoomiseks. Nüüd hakkavad aga ka araablased, kes oma poliitilises lühinägelisuses Palestiina mängimises Briti ülevõimu alla kaasa aitasid, üha rohkem pead tõstma ja üks rahutus järgneb teisele. Araablaste ideeliseks juhiks saab Hai Amin al Hussein, kes on õppinud Kairo ülikoolis ja olnud isegi Briti vastuluure teenistuses. Hai Amin areteeritakse küll ja mõistetakse pikemaks ajaks vang, kuid oma poliitiliste sõprade kaasabil õnnestub tal põgeneda, ja kuna Briti poliitika Araabias taotleb ennem maa päriselanike usalduse võitmist kui karmide karistusekspeditsioonide saatmist kohale, siis antakse ka sellele „suurele mässajale“ lõpuks armu. Veel enam — ta määratakse koguni Jeruusalema suurmuftiks — au, mis on võrdne Palestiina presidendile.

See ei vähenda aga sugugi araablaste vabadusepüüdeid ja maa sisemine käärimine kestab edasi.

Kuna Briti valitsus nägi, et araablaste vastupanu ei ole nii kerge murda — tegelikult tõendasid seda korduvad vastupanu- ja mässukatsed kõige paremini — siis hakati otsima kuldset keskteed, ja sellena töötas Briti kuninglik uurimiskomisjon lord Peel'i juhatusel välja kava, mis näeb ette Palestiina jagamise kahte ossa — juutide ja araablaste riigiks. Selle kava kohaselt oleksid juudid pärinud Palestiina mereäärse osa, araablased aga tagamaa, kusjuures läbi kummagi riigi oleks käinud eriline Briti koridor. Inglased lubasid piirata ka juutide iga-aastast immigratsiooni, et vältida araablastele kuuluva maa ülesostmist juutide poolt.

See kava ei rahuldanud aga ei juute ega araablaste — esimesi sellepärast mitte, et nende maaleasumise soovid, olgugi et need olid leidnud peaaegu sajaprotsendilise rahuldamise, ulatusid palju kaugemale, kuna araablased aga ei saanud leppida sellega, et neid surutakse viljakandvatest maosadest kõrbedesse.

Lord Peel'i kava ei leidnud lõpuks heakskiitmist ka Briti alamkojas, kus vabameelsed saadikud selle vastu hääletasid. Seega jääb see kava mahamaetuks.

Samal ajal kestavad aga rahutused Palestiinas edasi. Kallaletungimised Briti väeosadele on igapäevane nähtus, nende järgnevad pommitaandid ja rüüstamised, mis teevad inglaste kui Palestiina ülemvõimu enda käes hoidjate osa õige kibedaks.

Suurmufti Hai Amin al Hussein hakkab muutuma

inglasile jälle tüütavaks ja ta otsustatakse areteerida, nagu on areteeritud palju teisi Araabia iseseisvuse liikumise juhte. Kuna tal aga õnnestub põgeneda ühte mošeesse, mis on araablasele puutumatuks pühakojaks, siis inglased lepivad ainult sellega, et nad seavad pühakojas juure oma valve ja takistavad suurmufti väljapääsu pühakojast. See aga ei mõtlegi veel inglased alistuda, vaid peab võitlust edasi, pidades ühendust sadade agentidega, kes palverändajaina mošeed külastavad. Kuna sellasel vangistuses viibimisel on siiski ka oma halvad küljed, otsustab suurmufti viimaks salaja põgeneda, mis tal lõpuks ka õnnestub. Ta põgeneb Süüriasse ja jääb peatuma Damaskuse linna. Siin hakkab ta hauduma uusi plaane araablase vabaduse tagasivõitmiseks. Pidades läbirääkimisi oma mõtteosalistega pöördub ta lõpuks abisaamise palvega Mussolini poole, kes oma hiljutisel sõidul Liibüasse laskis kinkida endale kuldse islami mõõga, kuulutades end ühtlasi „Briti impeeriumi poolt rõhutud“ araablase kaitsjaks.

See samm ei tähenda aga muud midagi kui Itaalia väljakutses Briti maailmariigile ja raskete kõuepilvede tekkimist Palestiinas. Iseküsimus on muidugi, kas siin julgetest žestidest kaugemale minnakse, sest kuigi Itaalia palavikusarnane relvastumine Vahemerel laseb endast tõsiseid kartusi välja lugeda, ei tähenda see ometi veel seda, et Mussolini tahaks või julgeks oma kätt panna tulle araablase vabaduse eest. Teiseks ei ole ka kaugeltki usutav, et Itaalia aspiratsioonide eesmärk on araablasele vabaduse andmine. Siin võib korduda väga kergesti varemmainitud kolonel Lawrence'i araablase usalduse võitmise lugu, sest ka Mussolini pole oma õiged kaarte maailmale avanud. Tõenäoline on, et kogu selle mahhinatsiooni mõte ja eesmärk on Briti impeeriumi mõjupiirkonna vähendamise püüd Indias, kuid selle katse kallal on juba enne kaks kanget meest, nimelt Napoleon I ja Saksa keiser Wilhelm, kes endale samuti laskis annetada kuldse islami mõõga, oma piigid katki murdnud. Sellele vaatamata on seisukord Palestiina küsimuses praegu siiski väga terav ja mida homme päev toob, seda on meil täna raske ütelda.

*

Enne kui see lühike ülevaade Palestiina rahutuste kohta lõpetada, vaatleme pisut juutide Palestiinas sissetungimise põhjusi ja ulatust. Iseseisva juudi riigi ülesehitamise mõte sai suurema tõuke möödunud sajandi lõpul, kus ungari juut Theodor Herzli hakkas nõudma iseseisva juudi riigi loomist. Ülemaailmsel sionistide konverentsil Baaselis 1897. a. hakatakse otsima esimesi reaalseid aluseid maailma laialipaisatud

juutide koondamiseks iseseisvaks riigiks. See mõte leiab juba siis paljudes riikides poolehoidu ja Briti valitsus pakub juutidele koloniseerimiseks Uganda asundust Ida-Aafrikas, missuguse ettepaneku juudid aga lükkavad usulisil põhjusil tagasi. Kuigi Herzli sureb 1904. a., jätkatakse tema poolt algatatud mõtte edasiheietamist ja juutide ühise kodu asupaigana hakkab ikka kindlamana esile kerkima Palestiina. Briti mandaatvõimu maksmapääsmisel Palestiinas maailmasõja järele suudavadki juudid Inglismaalt oma õigusi Palestiinas asumiseks välja kaubelda.

Siit peale algab juutide Palestiinas koloniseerimise elav ajajärk. Kuna juutide kapital omab maailma majanduselus õige suure ja tähtsa kaalu, siis ei olnud koloniseerimiseks vajalike summade hankimine raske ja nii algasid Palestiinas massiliselt sisserännanud juudid arablasilt maid ostma, rajades tööstusi, põllumajandusi jne. Sionistliku liikumise äge propaganda mõjus juutide Palestiinasse immigratsioonile suuresti kaasa, kuid oli ka teisi põhjusi, mis sundisid paljusid juute nende senistest kodudest lahkuma. Nimetame kas või Hitleri režiimi võimulepääsmist Saksamaal, mis algas oma ühes osas juutide tagakiusamisega.

Juutide koloniseerimispoliitika jõudsat arengut näitab meile Palestiina elanike rahvuslik statistika. 1919. a. oli Palestiinas 700.000 araablase ja ainult 60.000 juuti, tänäpva on see arv aga juba 900.000 araablase 380.000 juudi vastu. Kuna arvata on, et juutide sisserändamine Palestiinas järgnevatel aastail veelgi kestab, siis võib mõne aja pärast kõnelda juba juutide arvulisest ülekaalust Palestiinas.

Pole ime et eelpooltoodud arvudel baseeruv juutide kohutav juurekasv Palestiinas pani araablased kihama, seda enam, et sisserännanud juudid, tänu nende käes olevaile kapitalidele ja külgesündinud ärimeheliikule osavusele, hakkasid kohe paremaid maid ja ettevõtteid oma mõju alla kiskuma. Kui uskuda seda, nagu mõnelt poolt arvestatakse, et juutide poolt seni Palestiinas investeeritud kapital tõuseb ligi 100 miljoni naelsterlingini, siis võib juba endale ette kujutada seda võimsust, mida säärane kapital oma selja taga peidab. Juutide poolt kohaletoodud moodsaimad tööstusmasinad ja põllutööriistad suutsid araablasele peale imestuse ainult viha esile kutsuda, sest primitiivsetes oludes elanud araablase ei suuda iial midagi seesugust välja panna. Ja see ongi nüüd ajanud vahekorrad juutide ja araablase vahel teravaks. Kuidas see pinevus laheneb, seda on tõesti raske ette ütelda. Lähemate aastate ajalugu peab andma selles küsimuses vastuse.

Les.

Laugaste Mardi jõulud

H. Tammari'i jõuluveste

Laugaste pere ootas jõule.

Elas neid seal kolm põlve koos. Vanimat esindas Vana-Mart, 70-aastane jässakas vanamehenäss, keskmist poeg Mihkel naise Liisuga ja noorimat Kalju. Elati seal pisitasa, ei teatud naabritest palju ega näinud naabrid neidki sageli. Ainult mõnikord harva nähti noorperemeest Mihklit külavahelt läbi ronivat püssikaigas seljas.

„Mihkel läheb jälle laskma,“ arutati siis.

Korraks venisid uudishimulike kaelad aknaile, sest teati, et Laugaste Mihkilil on säärane hoopis isevärki püss — raske nagu raudkang. Raske ja imelik jah, aga niipea kui „põraka“ teeb, siis kuuli tinutab ikka otse keskele.

„Mis tal viga riigi täpsuspüssiga,“ ütlesid kadedad.

„Täpsuspüss ning — täpsusmees ka,“ vaidlesid teised vastu.

Ja nii see elu seal läks, aastast aastasse. Mihkel oli hoolas kaitseliitlane, sihtis jõulust jõuluni täpsuspüssi ja kord-korralt laskis ikka paremaid tulemusi. Vanamees ja poisinäss jälle elasid kodus vaikselt nagu paar künnihärgi. Kogu aeg vedasid ühtevääri.

Hommikuti ronis poiss kooli, tuli sealt hämariku hakul uuesti tagasi ja arutas siis pliidisuu ees vanaisaga „ilmaasju“. Üks alles nooruke, teine vanadusest juba uuesti lapseks muutunud — nii sobisid nad suurepäraselt, ja kui polnuks Liisut oma supikausiga või koorega kartulite ja silgusoolveega — nende jutt oleks kestnud hommikuni.

Mardil oli üks suur puudus — ta kippus vanaks jääma. Tundis seda eriti selgesti tänavuste jõulude eel. Kuid veel teine häda vaevas vanaperemeest — ei tahtnud kuidagi oma 70 aastaga veel vana olla. Ja nii need kaks häda jagelesid ta kallal ning kiskusid teda kord-korralt enam küüru, kuigi vanake kõigest väest veel selga sirutas ja halli habeme tudisedes tegi „metetegusid“. Keegi ei naernud teda, sest polnud ju siin metsas kedagi ta vempe nägemas, ja kui nähtigi — tohib siis mõnitada vanainimese tuju.

Aga ta salajasemat soovi ei teadnud keegi. Kui Mihkel oli puudeveol ja Liisu talitas lauda juures loomi, venitas Mart kapist „täpsuse“ välja ja sihtis. Sihtis kaua ning hoolikalt Mihklit poja märgile ja klõpsutas siis lööknõela alla. See oli vana Mardi salalõbu. Ise mõtles aga seejuures alatasa:

„Kui saaks õige mõne päris tõsise kõmaka teha, oleks see alles rõõm.“

Kuid vanaduse hädad tegid siingi palju tuska. Iu-

sasti seisis püss märgis, toredasti paistis must südamik kahe rõnga seest — seal hakkas kõik silmade ees virvendama ja — jälle „moka“.

„Ehh!“ sosistas siis ja pühkis käega üle silmade. Nii kenasti seisis, et... kas või nuta, aga võta näpust. Ja vanale tuligi pisar silmanurka. Aga vanadust ei tunnistanud.

Jõululaupäeval tabas Marti äpardus. Mihkel leidis vanamehe ootamatult sihtimast ja nüüd oli kuri karjas.

„Ära janda enam tühjaga,“ lausus Mihkel veidi kärealt — „oled lihtsalt vana!“

See tuli vanale ootamatult. Ehmatudes pidi püssi käest pillama põrandale. Ja esialgse kohmetuse kadudes ei osanud midagi paremat lausuda, kui:

„Ega kedagi, istub veel päris ilusti.“

Naeratas sealjuures ise nii häbelik-julgustavalt, kuna põsenukid löid kahtlaselt õhetama. Pidi see puna põskedele ka just nüüd tulema. Mihkel veel mõtleb viimati, et temast ei ole asja. Ja et kiiresti lahti saada naljakast tundest, vuristas:

„Vaata, kui ma vanasti Vene-Jaapani sõjas veel olin. Kuidas „kärtu“ pandsin, nii...“

„Nii et kapukad lendasid, seda ma tean,“ katkestas

Toodi lõpuks. Ja vanakeste lõppotsus oli, et jah, müüdi hea püss, täiesti hea riistapuu, aga — kruvi ei ole.

Ja nüüd läks jagamiseks selle kruvi pärast, mis Saunaotsa venelase püssil ikka olnud, aga siin jälle puudus.

„Kruvi peaks ikka olema siiski, niisukene vaskpeaga mutter, et kohe keera nii ja naa!“ Ja Andrus käsi käis edasi-tagasi üsna madalalt.“

Nüüd oli Mardil paras aeg vahele segada. Tundis, et kui tal kunagi õnnestub lasta poja püssi, siis just täna saaks seda. Täna peaks kuidagi viima asja nii-kaugemale. Mõtles, ja valvas vaiksemat kohta vaidluses — siis torkas kavalalt:

„Ega tea, kas ta ramp kruvita lasebki?“

„Ei noh! Kus ta siis laseb, kui kruvi pole,“ praelis Andrus.

See oli Mihklile liig. Kui öeldi, et tema „täpsus“, tema au ja uhkus ei lase, no siis... ta alles näitab.

„Mis ei lase!“ käratas. „Kui ei usu, läheme proovime — ma teile alles näitan, kuidas laseb!“

Mihkel kapsatas püsti. Kui küsitakse, millal Laugaste Mart tegi elus kiireima liigutuse, siis võiks öelda eksimatult — praegu! See oli tema suur võimalus, seda pidi kasutama. Kähku kahmas ta varnast lambanahkse kasuka, surus läkiläki kõrvadele ning — jalad vibasid küll veidi — mees läks.

Kolmekesi läksid nad külavahelt läbi kilomeetri kaugusel olevale lasketiirule. Püss Mihkli seljas, mõlemad vanamehed teine teisel pool noorperemehe käevangus. Tee Laugastelt lasketiirule oli täna üllatavalt pikk, sest üks jalad ristusid küll kõigil, aga ära ta käidi!

Märklauad seati üles. Siis keerasid kõik kolm korraga maoli lumme ja Mihkel alustas laskmist.

„Täna on kohe kindlam, kui sa kõhuli maas oled!“ arutas Andrus. „Aga seda ma ütlen, passi peale! Kruvita püss — see valab sulle obaduse vastu vahetimest.“

Ja ta piilus altkulmu laskjat.

Esimene pauk, teine, kolmas — viies! Õnnetus jäi tulemata.

„Kas nägid?“ lausus Mihkel uhkelt maast tõustes.

„Enne vaatame ikka, kas laud sai ka obaduse, või kärtsutasid niisama,“ arvas Andrus.

„Enne laud jah!“ tõendas teine vanake.

Läksid siis kõikudes. Ja ime küll — lauas nad olid: kolm kümmet ja kaks üheksat. Kuid ka Andrus lohutas end — kaks lasku olid üheksad, see tuli siiski kruvist. Siis järsku aga turgatas meele: kruvi ei olnud ju hoopiski püssi küljes, seda ta oli näinud kusa-gil mujal; vot, kus lops! — narriks tegi see kruvilugu veel vana mehe.

Tulid tagasi...

„Eks sa, vana, proovi siis ka juba korra,“ lausus Mihkel, püssi ootamatult Mardile pihku tõrgates.

„Saab tänavu päris õiget jõulurõõmu, urises vana ja kohmitses laskma, endal nägu rõõmust säramas nagu jõulukuusele riputatud klaasmuna.

Sihtis, laskis, sihtis... Eks kuulid tuiskasid nüüd küll enamjagu märklaua ees lumes ringi ja üks sinder lendas unnates üle lauagi. Ühe kuuli sai siiski viie-silmalisse ringi.

„Viis silma, ainult viis. Siiski oled vanaks jäänud,“ mõtles vana märklaua ees seisest. Siis aga ajas korraks norguvajunud pea uuesti püsti ja seletas ohinal:

„See üks — seda ma tundsin — see kohe läks! See läks jah!“

See trööstis, kuid oli siiski väga vilets troost, ja vana Mart oli norus kogu pärastlõuna ning pidas sõprust voodiga. Alles pimedal hakul sähvatas midagi meele, kobis voodist üles, tuli Mihkli juure ja lausus ilmse rõõmuga häälles:

„Sa, poiss, ei lase minust siiski paremini!“

„Ah sul ikka veel kipitab?... Kuidas ei lase siis?“

„Aga vanusesilmad?... Hehee!.. Keda sa ramp petad! Ma oma vanusega kärtsutan kodus voodis üksi juba üle viiekümne välja, mis siis veel tiirul... Mhh!“

Ja vana keeras kepsakalt ringi ning läks tagasi teise tuppa. See oli alles trump — nüüd poiss sai! Aga püssi ja laskmise jaoks olgu siiski tänavused jõulud viimased. Nüüdsest peale ta arvestab ainult vanusesilmi — sihtigu ja harjutagu, kellel pole aastaid.

Kogu kehas mõnus rahulolutunne enese ja eluga — nii seisib vana Mart jõulu viimase püha õhtul keset tuba ja pidas aastatega aru. Vaim oli veel erk ja tubli — ainult keha, see kippus vägisi muutuma vanaks. Tundis, et vist olid viimased jõulud, kus sai veel kuidagi trumbata üle noorema mehe Laugastel. Küllap tuleval aastal ta on tõeliselt vana!

teine kärsitult. „Praegu aga pane püss ilusti kappi, muidu rikud viimati mu hea riista veel ära.“

See viimane oli käsk ja see kõlas nagu veidi üleolevalt.

Vanake viis püssi kappi. Noruspäi tegi kapiukse lahti, asetaski püssi nurka ja lükkas siis kerge klõpsuga ukse uuesti koomale. See klõpsatus kaotas vist küll igaveseks võimaluse lasta toredast püssist. Hinges kihvatas midagi.

„Oma poeg ütleb, et oled vana. Ehh! Hale on vanainimese elu. Midagi pole sa enam, keegi ei hooli, keegi ei mõista . . .“ Ja Mardi alumine huul tegi kahtlasi võbinaid.

„Mine parem Kaljuga jõulukuuske otsima,“ soovitas Mihkel.

Haavunud vanakesele oleks võinud lausuda kõike, mitte seda! Jah! Tema kõlbab nüüd ainult poisiga hullama, jõulukuuske otsima. Muuks paremaks oled vana!

Lausumata sõnagi tudises teise kambrisse, surus maha hinges pakitseva kibeduse kõige vastu, mis noor ja elujõust pakatav ning langes voodiservale. Varsti tuli siia Kaljugi otsima kaaslast jõulukuuse toomiseks, kuid kui tegi juttu kuuse otsima-minekust, lõi tukslema midagi jälle vanakese suunurgas ja rappus pea.

„Vanaisa, mis su suunurgal viga on?“

Oh sind poissi küll oma küsimusega!

„Mis selles siis peaks olema?“

Äraandlik suu! Ei suuda seegi enam täismehet olla. Ja hääl — see väriseb. Kõik on vana — nii järsku.

„Vanaks on jäänud suu,“ lausus lõpuks poisile. Kaugel kurgus, habemiku suu taga luksatas midagi iseäralikult. Ja alles tüki aja pärast lisas juure pool-sosinal:

„Mine, oota sauna juures. Ma tulen pärast . . .“

Otsiti kuusk veel samal päeval. Aegapidi muutus vanakese meelgi veidi rõõmsamaks lumes ringi sumades. Ja kui perenaine õhtul veeretask Mardi taldrikule ilmatusuure rasvast veel säriseva vorstitüki ning kõrvale asetaski kannu kobrutava koduõllega, olid nagu tuulde pühitud vanadusemõtted.

Jõuluilmad olid seekord toredad. Tuuletud päeval mõnekraadilise külmaga ja tore saanitee otse meelitas naabreid ja sugulasi, onusid ja tädisid üksteist külastama. Isegi kooli- ning leerivennad otsiti üles — ja polnud siis mingi ime, et vana Simmu Andrus tuli vaatama Laugaste Marti.

Kolmanda püha hommikul oli ta ootamatult toas, istus nüüd sest ajast laua veeres ja — Mardi nägu oli ainult üks suur naeratus habemepiiridest harvikute juuksesalkudeni. Tema vana sõber, kuldne inimene, et teda küll veel enne surma nägema pidi.

„Erme surma, kuidas ma ometi ütlen,“ kohmetus ka äkki oma sõnust. Ja kiiresti vilksas vaadata teistele, kas keegi viimati ei kuulnud, et tema juba räägib surmast, tema — täismees. Ei — küll võib ikka suu narristi mõnikord ütelda. Nägudelt küll ei võinud lugeda midagi erilist — või mõtlevad nemadki, et . . .

„Sa ikka veel täies elujõus?“ päris Andres.

„Kuidas siis, jõuan ikka veel täismehet eest.“

„Mis Mardist,“ segas nüüd vahele Mihkel, „jõulupäeval proovis veel alles püssi — minu „täpsust.““

Aga see jutt viis vanakese ägedushoogu ja päris tigidalt lausus pojale:

„No, mis sa peaksid nüüd latrama!“

Andresel kukkus imestusest suu lahti, ega teadnud keegi, millepärast just — oli see nüüd sellest, et vana Mart tegeles veel püssiga või põhjustas seda elupõlise sõbra ootamatu vihahoog — jääb segaseks summatunini. Aga lahti ta oli — ja kui viimaks lõuapärad jälle reeglipäraselt töötama hakkasid, küsis:

„Mi . . . mis püssiga?“

See küsimus meeldis Mardilegi.

„Kuule, sa too õige teine välja, näita külalisele,“ ütles ärevalt.

Eks toodi siis püss lagedale, vaadati teda igast küljest, keerati ja väänati, ning kui küllalt oli uuritud, viidi uuesti tagasi kapinurka. Aga paistis, et küllap vanakesed oleksid teda sõrmitsenud veelgi.

Kiiresti käis õllekann kolme mehe käes ringi. Külalise põlvel peatus esialgu kannupõhi veidi kauemini, aga kui sellegi põsenukid ja otsaesine löid punetama ja magus surin peas pühademeeleolu kõrgele kruvis, ei olnud kannul ega märjukesel sealgi enam püsi. Ja varsti olid nad rõõmsad kõik.

„Kui sa tooksid õige teise veel kapist välja,“ luskatas Andres. „Ma tahaksin näha, kas tal sindril seal päraotsas on nisuke kruvi . . . noh, kruvi — tead? Õkk! Sihuke, nagu selle Saunaotsa venelase püssil . . . kas sa ei mäleta?“

„Too jah!“ aitas Mart õhinal järele.

Õnne ja edurikast uut aastat

kõigile ärisõpradele ja kodukaitsjale

Plekitööstus & Litograafia

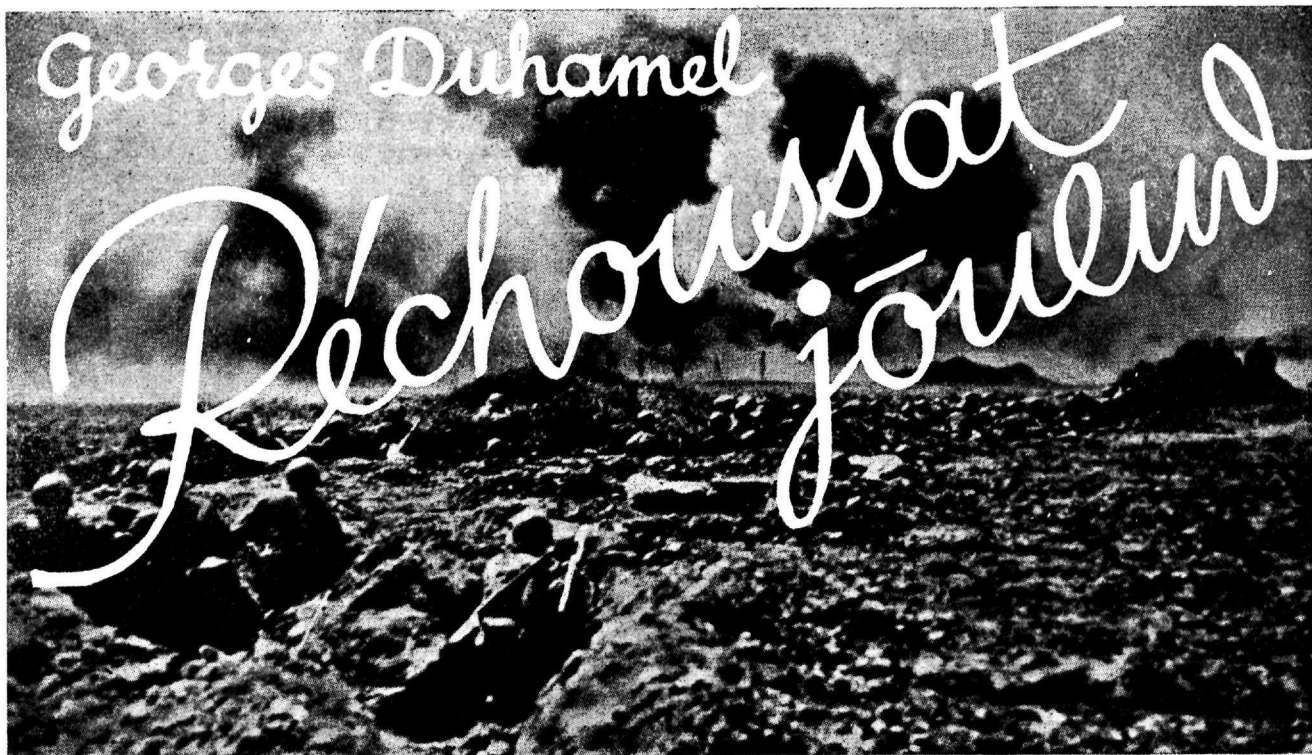
G. Linholm

Tallinn, V. Kalamaja 32.

Tuubitööstus

Artur A. Linholm

Tallinn, V. Kalamaja 32.

„Ütlen sulle, et nad siiski ei tule,“ kordas Réchoussat tasase ja sunnitud naeruga.

Kapral Têtard teeskles kurti. Ta seadis lauale arstimisvahendeid: kompresse, õlisid, kummikindaid, mis sarnanesid pisut vehklemiskinnastele, katsevardaid, mis olid suletud torudesse nagu suured vanillikõdrad, emailleeritud plekist kausse, mis sarnanesid oakaunale, ja klaasnõusid, mis olid laia suuga, kõhukad ja ebamäärase vormiga.

Réchoussat ütles lihtsameelselt:

„Kui nad ei taha, siis nad võivad tulemata jätta. Mina olen ükskõikne.“

Kapral Têtard kergitas õlgu ja vastas:

„Kui ma sulle ütlen, et tulevad!“

Haavatu raputas jonnakalt pead.

„Siia, kulla mees, ei tule keegi. Kõik nad lähivad ju alla, siia üles tõepoolest ei tule ükski. Muide, ma olen ükskõikne... ütlesin seda niisama.“

„Võid olla kindel, et tulevad.“

„Lõpuks, ma ei mõista, miks asetati mind siia väikesesse tuppa.“

„Tõenäoliselt sellepärast, et sul oleks rahu.“

„Tulgu või mitte, mul ükskõik.“

Réchoussat kortsutas kulme, et näidata üleolekut, ja ütles ohates:

„Sa pead sinna minema naljast osa võtma.“

Parajasti jõudis kapral Têtard tööga lõpule. Ta süütas küünlajupi ja tõmbas ainsa liigutusega teki sängilt.

Réchoussat harukordselt kõhn keha tuli nähtavale. Ent Têtard pani seda vaevalt tähele. Ja ka Réchoussat, piineldes juba kolm kuud, oli küllalt teadlik omast välimusest. Ta teadis, et šrapnellahaav seljas on

liigagi tõsine asi ja et selle tagajärjel halvatud jalad ja kõht ei parane täna-homme. Hetkel, kui katsevarras läbibas teda, ütles ta ometi kurvad sõnad, mida kordas kaks korda päevas:

„Kui see poleks õnnetus, et inimene ise pole võimeline korraldama oma väikesi asju!“

Katsevarras oli jälle laual. Klaasnõus paistis ühetaoliselt segane ambra ja mingisugune vänge ja vastik lõhn levis toas, kus surmahaike vires üksildukes.

„Kas tunned end nüüd paremini?“ küsis Têtard.

„Jah, tunnen end paremini... Nüüd... kell on kuus, kuid nad pole veel tulnud. Õnn, et mul on ükskõik.“

Kapral ei vastanud. Ta hõõrus piinliku ilmega kummikindaid üksteise vastu. Tahki küljes kinni olev küünlatuli kargles ja tegi pingutusi nagu õnnetu vang, kes tahab lahti pääseda ja lennata kahurikuulina pimedasse õhe — edasi, kõrgemale ja kõrgemale talvisesse taevaalaotusse, neisse regioonesse, kuhu ei kosta inimeste sõjamüra. Haavatud ja põetaja vaatasid vaikides, pärani silmi ja ebamäärase pilguga tulele. Klaasnõu poolt kuuldus vedeliku tasast solinat. Eemalt kostev maruline kahurituli pani aknaruudud põrisema, nagu oleks seal sõrmedega trummeldatud. Iga lasu järele tegi küünlatuli närvilisi võpatusi.

„See kestab kaua! Kas sul on külm?“ küsis Têtard.

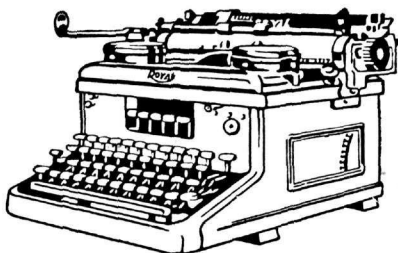
„Alumine pool kehast ei tunne mul üldse külma.“

„See tuleb tagasi.“

„Väga õige, see tuleb tagasi. Ta on surnud, aga on hädasti vaja, et ta uuesti elustuks. Olen kahekümne viie aastane, neis aastais, kus lihal on jõudu.“

AMEERIKA KIRJUTUSMASIN ROYAL

Trade Mark

ON KIIREIM, KERGEIM
JA VASTUPIDAVAIM,

mille tõttu võistlustel alati esikohtadele tulnud
rekordiliste arvudega.

Vennad Loun & Schitkow
Tallinn, Niguliste 18, tel. 434-37

Kapral raputas kitsikuses pead. Réchoussat mais olevat lõpul. Tal olid igal pool haavad, kus ta keha kokku puutus voodiga, ja teda isoleeriti selleks, et varjata ta pikka agooniat õnnelikumate seltsimeeste eest.

Saabus raske silmapilk. Vaikus muutus liiga koormavaks, et leida veel sõnu rääkimiseks. Réchoussat, alludes nagu mingisugusele sisemisele kaalutlusele, ütles järsku:

„Sa tead ometi, et ma lepin vähesega. Kui nad tuleksid ainult kaheks minutiks...“

„Vaiki! Palun, vaiki!“ sai Têtard ütelda.

Ta pingutas kuulmist ukse suunas. Mingisugune segane kära lähenes koridorikäigust ühes hooga eluvärskusega.

„Kas ma ei ütelnud? Seal nad ongi,“ ütles ravija.

Réchoussat sirutas kaela.

„Tühi jutt! Ma ütlen sulle, et nad ei tule.“

Äkki pahvatas koridorikäigus ebaharilik valgus, rikas varjundeist ja särast, valgus, mis oli võoras ja pidulik. Vastassein sai selgesti nähtavaks. Ta oli üksluiselt hall, nagu detsembrikuu meeleolu, kuid nüüd evis ta järsku just kui orientaalse palee või muinasjutulise printsessi kleidi toreduse. Kõik see kirevus sünnitas kära, kära, mis segunes rõõmsate hääle ja naeruga. Ei kuulnud kedagi laulmas, aga kogu summin kostis nagu üllas laul. Réchoussat, kes ei saanud end liigutada, pingutas tugevamini kaela ja lii-

gutas tekil lebavaid käsi nii nagu oleks ta tahtnud puudutada seda meeldivat suminat ja kaunist valgust.

„Näed nüüd! Kas ma sulle küll ei ütelnud, et nad tulevad?“ ütles Têtard.

Samal ajal jõudis hele valgus nende toani. Jäädi ukse ette seisma ja toodi sisse kuusk, ehtne metsakuusk, mis kõikus rohelises kastis. Ta oksad särasid tulekestest ja roosadest küünaldest, sarnanedes määratule tõrvikule. Väike tuba pidi näiliselt lõhkema kõigest sellest sisemisest soojusest ja valgusest nagu liiga õnnelik süda. Kuid see polnud veel kõik. Sisse astusid jõuluvanad. Need olid senegaali laskurid Sorri, Moussa ja Cazin. Neil olid suured punased mantlid seljas ja lõuaotsas valgest puuvillast valmistatud pikkad habemed.

Kõik kolm tulid tuppa ja läksid Réchoussat voodi ette. Sorri kandis siidpaelaga kaunistatud pakki. Moussa vibutas kaht sigarit ja Cazin šampanjapudelit. Nad tarvitasid tseremoniaalselt, nagu neid oli õpetatud, ja Réchoussat leidis paremas käes kompevekikarbi, pahemas kaks sigarit ning õlalaual pudeli vahuveini. Ta ütles:

„Ah! Mitte sigareid! See on juba liiga palju... jätke sigarid!“

Moussa ja Cazin naersid ja ka Sorri'l ei jäänud muud üle. Halb lõhn oli toast kadunud. Paistis, et jatkus juba sellest väikesest elurõõmusest, et teda välja tõrjuda.

„Mitte sigareid!“ kordas Réchoussat. „Ma ju ei suitseta, aga hoian nad siiski mälestuseks. Ulatage mulle veini!“

Sorri võttis pudeli kahe käe vahele ja pakkus seda nagu püha karikat. Réchoussat jõi pikkamisi ja ütles:

„Nii... see on alles vein... missugune tore vein!“

Üle kahekümne inimese seisis ukse juures ja kõik muhelesid nähes Réchoussat südamlikku naiivsust.

Selle järele tuli täieline päikeseloojang. Imeväärne puu eemaldus, rappudes koridoris. Võlurid haihtusid, lohistades mantleid ja puuvillaseid habemeid. Réchoussat hoidis ikka veel pudelit kahe käe vahel, nagu oleks kogu eluind voolanud sinna. Ta naeratas tasa ja kordas: „Nii... see on ju vein.“ Ja sõna lausumata naeratas kaua endamisi.

Tasa hiilisid jälle endised varjud tuppa ja asetustid kõikjale, nagu tubased loomad, keda on tülitatud nende harjumustes.

Ühes varjudega levis toas mingisugune kurbus, millel oli Réchoussat haiguse painajalik lõhn. Nagu tolm poetas end piinav vaikus kõigisse esemisse toas. Haavatu näos ei helkinud enam jõulupuul üllast rõõmu. Ta langetas pea, vaatas voodile ja oma kõhetuile haavadega kaetud jalgadele, segase vedelikuga täidetud klaasnõule, katsevardale ja kõigile neile mõistmatuile asjadele, ja küsis kogeldes imestusest:

„Aga... aga... mis need ometi on? Mis need ometi on?“

Kogust „Civilisation“, 1914—1917.

Prantsuse keelest EPA.

ÜKS JÕULUÕHTU

JUTUSTUS MAAILMASÕJA PÄEVILT

Tuiskab. Lakkamatult tuiskab. Ülalt sajab lumeudu, mis tuule mõjul juba kõrgel muutub lendlevaks, keerlevaks lumemassiks, mattes enda varju lähema ja kaugema ümbruse. Ajuti nagu lakkaks ülal see lumemöll ja siis silm seletab ühetoonilist lagedat maastikku, sel veel vaevalt märgatavat teed ja välitelefonitraatide rägastikku. — See on sõjatee, mis viib frondile. Viimane ei ole siit enam kaugel, kõigest mõni kilomeeter, seal ees, kus praegu tuisuhoo vaheajal on märgatav sinetav metsaveer.

Nüüd, kus on nagu tuisumöllul väike vaheaeg, peatub ka üksik teed mööda sumav sõdur, võtab oma koguka seljakoti seljast, asetab selle lumele, istub selle kõrvale ning kohmetanud näppudega otsib ta taskust suitsu, läidab selle ja jääb mõtiskelles poolunistavalt vahtima lumekeerutusi.

Tuisk ei ole põrmugi lakanud, kuid lund ei saja ning tuuleilid on vähem tugevad, seetõttu ilm selgem, kuid edasi käib „salatuisk“ — see teede ummistaja. Nagu veaksid tundmatud jõud valgeid siidkangaid hülates üle maapinna, kord väänates ja keerutades neid ning põimides neid üheks köieks, samas jälle vallandades, kihisevad lumevood sõduri silmade eest mööda. Temale näib meeldivat see lumemöll... Viimaks tõuseb ta üles, silmitseb uurivaltsu suunda, kust ta on tulnud, ning rasket kotti ettevaatlikult õlale upitades ütleb: „Nagu nõutud, mitte ükski oboznik ei liigu...“

Seadnud oma koti õlale, võttes tugeva malaka jälle kätte, alustab ta käiku, sumades kohati põlvini lumes.

Ta tuju ei näi aga sugugi halb olevat, ta vilistab lõbusat viisi võidu tuule ja tuisuvihinaga... Tal on põhjust rõõmus olla, kui ta oma kandamiga kohale jõuab, siis saab ta puhkuse. „Roodna“ ometi ju ütles: kui hangid meile kõik need asjad ja õigeks ajaks kohale toimetad, siis lasen sind puhkusele — koju. Kas see ei tee sõduri meelt rõõmsaks? Juba poolteist aastat pole ta kodus käinud ega näinud omakseid ja väikest poisipõnni... Ta peaks juba suur pois olema, ta on nüüd juba nelja-, ei, viieaastane. Jõululaupäevaks koju ta veel ei jõua, sinna on kõigest paar päeva, aga mis sest; linnast saatis ta neile kirja ja lubas tulla... Need mõtted annavad uut hoogu ja ta kiirustab sammu. Lumi on pehme ja see väsitab, kuid tugev mees ei tunne seda, kergitab vaid veidikese papahat, et jahu-tada pead...

Äkki kõlab seljatagant: „Alt ära!“

Sõdur keerab kiiresti ringi ja näeb, et terve killavoor voorisõdureid — oboznikuid — sõidab.

„Kust väeosast, kuhu?“ hõikab ta neile, ise hüpatas ühele reele...

Selgub, et naaberpolgu voorisõdurid viivad omadele eesliinile toitu. Seega saab ta küüdi peaaegu oma polgu staabini.

Siis veel veidike sumamist ja ta jõuab eesmärgile — oma roodu juure.

Rood asub praegusel hetkel polgu reservis. Ta oli mõne päeva eest eesliinilt tulnud, kus rood pidi olema kogu pühad... Elamuks olid peaaegu maa sisse kaevatud koopad — zemljänki — nagu neid vene keeli nimetati. Sammuvale sõdurile meenutasid nad talviseid kartulikuhje... niisama lumme tuisanud ja ainult ühest otsast viis läbi sügava lume kaevatud jalgrada koopasse mineva ukse. „Nagu oleks pühadeks kartulikuha kallal, käidud,“ mõtles sõdur, kui vaatles neid sõdurite elamute kuhilaid ja neisse suunduvat teed...

„On au ilmuda,“ raporteeris ta roodnale, kui astus ohvitseride ja staabi zemlänkasse. Teda võeti seal hõisetega vastu.

Sõdur oli umbes 30-aastane. Elukutselt kihelkonna kooliõpetaja Virumaalt; nüüd siin — N. Vene polgu 7. roodu kirjutaja...

Selles zemljänkas asusid ohvitserid — s. o. roodu ülem poolakas pan Slavinski, kaks nooremat ohvitseri

Seadnud koti õlale, alustab ta käiku...

eestlased J. ja L., nende käskjalad, kaks kirjutajat ning veltveebel. Valitses täiesti „demokraatlik“ suhtumine üksteisele, nagu see eesliinil kombeks oli. Lähenevate jõulude tõttu oli komandeeritud kirjutaja S. lähemasse linna, et sealt otsiks ja ostaks midagi, millega võiks jõule pühitseda.

„Kas saite küünlaid? Mida veel saite?“ lendlevad küsimused.

Rooduülem, nagu alati heatahtlikult torisev, ei jõua küllalt kiirustada väljapakkimisega.

Mis see mahukas kott kõike ei sisalda: Kaks pakki küünlaid; isegi jõulupuu ilustusi on kotis, tubakat, sinki, verivorsti — mida poolakas esmakordselt näeb ja küsib, mis see on. Lipnik L. otse tantsib verivorsti nähes ja küsib: „See on sinule vist kodust saadetud?“

„Ikka kodust, kõik on oma kodust, siit räpasest valge-vene ja juudi linnakesest pole ju midagi saada peale haiseva samogonni ja kalli viina,“ vastab kirjutaja.

Kui rooduülem kuuleb, et enamik on kirjutajale saadetud kodunt, muutub ta morniks ja ütleb:

„Kahju, ma mõtlesin, et saite ikka osta, aga et see Teile isiklikult on saadetud, siis ma loobun seda kasutamast. Ma ei taha Teie pühaderõõmu riisuda!“

Kirjutaja lööb kannad kokku ja sõnab: „Lubage seletada, minul on üpris hea meel, kui kõik, kes meie siin oleme, võiksite jõuluõhtut pühitseda üksmeelse hea tujuga, oleme ju sageli ühest katlast suppi söönud. Pealegi loodan mina saada puhkuse luba, nii et... ja linnas polnud midagi söödavat saada, kuid ma hankisin siiski Teile paar pudelit veini ja pudeli piiritust... tavaliselt apteekriilt...“

Poolakas kuulab seda kõnet tähelepanelikult ja ta näoilme muutub järjest lahkemaks; kuuldes ja nähes veini muutub ta üsna rõõmsaks. Vein on tema lemmikjook, kui palju ei ole kuulnud ta suust veini ülistust ja oma veinide kiitust.

Tõuseb püsti, surub kirjutaja kätt, mis on esmakordne juhtum, ja ütleb:

„Täna, võtan vastu Teie ettepaneku ja omalt poolt kutsun Teid sõja lõppedes, muidugi, kui ellu jääme, minu juure mõisa jõuluks. Võtke seda kutset tõsiselt.“

Slavinski on rikas poola mõisnik, tagavaraväeohvitser, enamik ta mõisu on aga sakslaste poolt valutatud maa-alal.

Veidikese aja pärast pan jätkab: „Ka minul on Teile uudist ütelda. Teie sõidate lipnike kooli, niipea kui paberid valmis saavad, asute teele.“

„Kuhu? Millal? Aga minule lubatud puhkus?“ küsib kirjutaja poolpettumult, kartes oma ihaldatud puhkuse luhtumist.

„Olete vist määratud Petrogradi, missugusesse kooli, ei tea, kuid puhkuse pärast ärge kartke, rääkisin juba polguülemaga, lubas Teile veel enne kooli nädalase puhkuse võimaldada. Aga seekord peate küll kooli minema, enam ära ütelda ei saa, nagu varemalt,“ lõpetas pan Slavinski oma uudise.

Mis see mahukas kott kõike ei sisalda ...

Jõululaupäev. Ilm on selge ja külm. Siin kaeviklinnas on täna elavust ja askeldust. Tahetakse kõikjal nii väärilikult kui võimalik pühitseda jõule.

Mõnisaada sammu 7. roodu elamuist asub polgu köögipark. Pühade puhul on kahekordne norm katlaise pandud, kokad oma abilistega askeldavad väliköökid juures...

Roodudele jagatakse pühade puhul saia...

Valmistatakse pühi vastu võtma. Ka sauna mõnu on üle hulga aja saadud maitsta. Linnade-liit on ehitanud äsja siia lähedale sauna. Ja saun teeb alles jõulud siin jõuluks. Isegi vihad ei puudu seal, olgugi et mõned on kadakased, kuid kuumal kerisel pehmeks hautatult maitseb nendega vihtlemine mõnusasti.

Lühikene on jõulueelne päev. Öhtu ligineb ja külm kõveneb ning muutub pea pakaseks. Köögipargi juures puud kattuvad härmatisega. Katelde aur kerkib üles ja jääb seal pilvena rippuma ega haihtu laiali. Varesed tõusid kraaksudes puudelt ja lendavad ära... Öökull lendab isegi oma pesast, õõnsa puu tüvest, välja... Venelasist sõdurid jälgides aurupilve, vareste lendu ning öökulli, heidavad ristimärgi ette ning hädaldavad:

„Ei tähenda see head! Täna ju kallis jõuluõhtu tulemas ja batjuška — popp — sõitis ka minema. — Miks ei võinud ta meile zemljankas täna õhtul ühe palvuse lugeda...“

7. roodu staabis ohvitseride poolel on väikene kuusk küünaldega ehitud. Laud kaetud, kus ei puudu

eesti verivorst, konservid, sink, sai, sõduri kapsasupp ja paar pudelit veini ning pudel piiritust... Kõik on valmis jõulu-õhtusöögiks.

Ohvitserid käivad veel sõdurite juures neile häid pühi soovides.

Peatselt istutakse laua ümber, ohvitserid, kirjutaja S., veltveebel, on ka paar külalist, üks eestlane-ametnik ja üks poola ohvitser — seega muulaste olemine Vene polgus.

Küünlad vilguvad levitades hämarat valgust... Järsku on kõigil mingi rusuv tunne ja mehed on vajunud omaette mõttesse... On isegi kuulda käekellade tiksumist...

Kus viibivad nende sõjalaste mõtted? Kindlasti kodus — omaksete juures.

Kes teab, mis kõigil noil hetkil hinges sündis.

Eriti rusuvas meeleolus on pan. Aegajalt tõstab ta käe, nagu püüaks eemale tõrjuda nägematut vaenlast...

Seal alustab korruga kirjutaja S. laulu: „Üks roosike...“

Varsti kõlab eestikeelne laul neljast suust. Kõik omavad ilusad hääled. Eestoas jälgivad käskjalad ja juure rutanud sõdurid laulu. — Kõigil on iseäraline püha tunne...

Järsku piiksub telefon. Mehaaniliselt haarab rooduülem toru. Kõikide silmad jälgivad ta näoilmet:

Ja sealt peegeldub järsku sügav tõsidus kokkumisele.

Toru käest ära pannes ütleb:

„Veltveebel, ütlege, et mehed kiiresti söömise lõpetaksid. Võib olla, et meil tuleb veel täna öösel asuda eesliinile. Ka gaasimaskid olgu kõigil korras. Kardetakse, et tuleb täna öösel gaasirünnak!..“

Nagu oleks kõigile valatud selga pang külma vett. — Jõuluõöl — gaasirünnak!

Pühalik, heaaluline tunne on nagu käega pühitud ja asemele tuleb viha ja sapine meeleolu. Pan Slavinski valab endale klaasitäie piiritust ja joob selle ühe söömuga ära. See on esimene kord, kus ta valget viina, õieti veel piiritust, joob, kui laual asub vein. Täna ta veini ei maitsegi...

Rusuv tunne rõhub nagu painajas kõiki. — Imelik, ega sääraseid teateid siis esmakordselt kuulnud. — Miks ta täna nii rusuvalt mõjub?..

Ei maitse söök, ei jook! Isegi jõulupuu kaotab oma veetlevuse.

Ainuke, kes ei kaota head tuju, on lipnik L. Ta püüab teisi lohutada, aga asjatult. Viimaks palub ta temaga kokku juua. Seda tehakse ka mehaaniliselt, kuid vägijook ei jäta mõju avaldamata, inimesed elav-

nevad. Kõne läheb jälle valla, kuid see on kõik nagu otsitud...

Järsku kõlab kõrvulukustav raksatus, siis teine ja kolmas... Sakslased on avanud tule meie tagala pihta!

Zemljankast välja joostes on näha ja kuulda, et eesliinil käib äge lahing...

Tuleb käsk: 7. rood appi eesliinile...

Veidikese aja pärast on mehed valmis teeleminikuks. Zemljankas on vaid roodu ülem ning kirjutaja S. Esimene tahtis järsku veel kirjutada omastele paar rida jõululaupäeva öösel.

„Rood asugu kohe teele, tulen kohe järele...“ käsutab ta kirjutades.

Nagu madu lookleb rood mööda ühenduskaevikuid. Eespool jääb pikkamööda vaiksemaks ja roodu sinna jõudes vaibub müra täiesti. Mõned üksikud suurteki-mürsud vaid lendlevad tagalasse!

Oli vaid pühade tervitus sakslaste poolt. On kuulda isegi, kui sakslased hõikavad oma kaevikuist vigases vene keeles:

„Russ — tserkov itti! Boljšoi — prazdnik — u russi!..“

7. roodule antakse käsk tagasi tulla. Kirudes minnakse tulnud teed tagasi, kuid südames ollakse rõõmsad tagasituleku pärast.

Jõudes oma vanale paigale märkavad juba eemalt erutatud mehi, kes seisavad staabi zemljanka ees.

Imestati algul, et miks rooduülem järele ei tulnud, kui aga tagasimineku käsk anti, oli see kõigile selge. Nüüd aga, nähes erutatud sõdureid staabi ees, käis tume aimus läbi hinge. — Kas Slavinski ehk viimati ei tabanud granaat!

Kõik tõttavad kiirelt edasi. Ollaksegi kohal, ja siis avaneb öudne pilt:

Rooduülem Slavinski laip, pea tundmatuseni purustatud, lamab paar sammu zemljankast. Sakslaste granaat on lõhkenud otse ta jalgade ees. Samuti on killud tapnud paar käskjalga, kes uktsel seisnud, ning raskesti on haavatud kirjutaja S....

Viimane lamab alles ambulantsis. Kild on temal purustanud vasema käe ja parema reieluu. — Rasked haavad, kuid mitte elukardetavad — lausub arst tõsise näoga.

„Nüüd on vähemalt minule rahu maa peal,“ lausub haavatu arsti sõnade kinnituseks.

Keegi täiendab vaid: „Aga inimestest pole hea meel!“

Slavinski kirjutab omastele jõuludest ja soovib häid pühi, ning kardab ühtlasi, et need on ehk tema viimased jõulud. — Ta aimas oma saatust, kuid ei uskunud, et vast mõne minuti pärast algab ta teekond igavikku.

A. H.

Toimetusele saadetud kirjandus

A. Saarna: Linn tellinguis. Romann. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 3.—.

Henrik Visnapuu: Saatana vari. Romaan värssides. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 3.75.

Jetta Ollik-Andevei: Nõiutud loss. Lastejutt. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 0.50.

Karl-August Hindrey: Sündmusteta suvi. Romaan. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a.

M. Sillaots: Trips, Traps, Trull Haapsalus. Lastejutt. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 1.—. E. Järve illustratsioonid.

K. Laagus: Nõidhunt. Neljavaat. draama värsides. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 1.50.

August Mälk: Avatud värav. Lugu minevikust. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 1.90.

A. Antson: Kirg. Romaan. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 3.50.

August Mälk: Taeva palge all. Romaan. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1937. a. Hind kr. 4.50.

Juhan Laanjärv: Maa sool. Näidend maalavadele. Autorikaitse ühingu kirjastus.

Häid pühi
ning
õnnerikast uut aastat! soovib

**Tarv. Ühing „OMA-ABI“ Tallinn-Koplis
Vene-Balti 19. Telef. 418-49
6**

S M. A R S E N A L

TALLINNAS, SUUR KARJAMAA 1

TELEFONID: ARSENALI KESKJAAM 416-86

TEHNIKAJAOSKOND — KESKJAAMAST 3-63

Sm. Arsenal valmistab väikekaliibrilisi (kal. 0,22) 1936. a. („Rooma“) mudel täpsuspüsse „Lyman“ tüübilise dioptersihikuga, tellitava õlatoega, kark-käetoega ja reguleeritava päästmikuga.

Laad on sobivamaks haaramiseks varustatud pöidlaauguga.

Nimetatud süsteemi väikekaliibrilise pussiga saavutati Roomas (1935. a.) ja Helsingis (1937. a.) peetud maailmalaskevõistlustel esmajärgulisi tagajärgi.

Samuti valmistab Arsenal torpedo („D“) kuule, millised oma omaduselt ei ole halvemad Soome kuulidest. Kuulid müügil Kaitseliidu tarvetelaos.

H I N N A K I R J A D T A S U T A.

KARUSNAHATOOSTUS
VENNAD
A. & R. HOFF

JAAMA T. 8, VILJANDIS, TELEF. 132

TALLINNA MÜÜGIKOHT
VENE T. 13
TELEFON 432.09

MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL

LÄÄNE-EESTI ÜHISPANK

Märjamaal,
oma majas

Võtab raha hoiule ja maksab kuni 5% intresse,
annab laene, võttes kuni 6³/₄ protsenti aastas, ja
toimetab kõiki pangaoperatsioone

ERA

Uudis!

**S
A
K
U**

Pühiks

SANGAR

KANGE ÕLU

ÕUN PUDELIS

ÕUNAJOOK

JÕHVIKAJOOK

MAASIKAGA

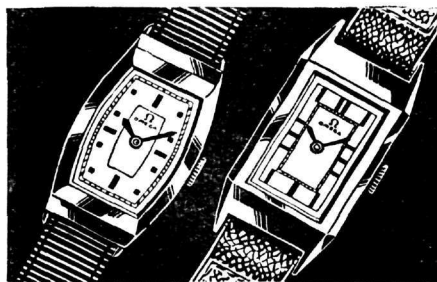
LAUAJOOK

END. SIDRUNISOODA

Alati suures valikus saadaval
kuulsate Schveitsi vabrikute

„Omega“, „Tissot“, „Borel Fils“
ja „Delfin“ tasku- ja käe-
kellad, stopperid, krono-
graafid.

Kuulsad

Junghans ja Kienzle

seina-, laua- ja äratuskellad

Moodsad kunstipärased ehted

% J. Rubin

TALLINN

Kuld- ja hõbeasjad

Kristalli suures valikus

Eesti Hüpoteegipank

Tartus, Võidu tänav 11, omas majas

annab linnade ja alevite kinnisvaradele pikaajalist laenu pantlehtedes.

Laenult võetakse aastas 6½ % intresse ja 1% kustutusmaksu.

Laen kustub 33½ aastaga, seda võib aga igal ajal pantlehtedes tagasi maksta. Laenu antakse kiviellamutega kinnisvaradele kuni 2/3 ja puuelamutega kinnisvaradele kuni ½ nende väärtusest panga hindamise järgi.

Juhatus.

A-S. KAUBA PANK

TARTUS, SUURTURG 12, OMA MAJAS

Kodukeskjaam 1-83 ja 9, juhatusel tel. 2-09

Aktiva	Äriseis 30. novembril 1937. a.	Passiva	
Kassa	Kr. 50.415,24	Põhikapital	Kr. 300.000.—
Hoiuarved	" 197 243,08	Tagavarakapitalid	" 190.075 05
Väärtpaberid	" 95.305 09	Hoiusummad	" 2.033.133 30
Laenud	" 2.950.529,47	Rediskont.	" 594.498,67
Korrespondendid	" 59.710 28	Võlad teistes krediitasutistes	" 225.858,96
Liikumata ja liikuv varandus	" 352 058 90	Korrespondendid	" 25 017 43
Kulud	" 108.758,61	Tulud	" 234.294,40
Muud aktivad	" 5.382,06	Muud passivad	" 216 52+92
	<u>Kr. 3.819.402,73</u>		<u>Kr. 3.819.402,73</u>

Väärtused depoo: Kr. 3.976.282,54

Inkasso dokumendid: Kr. 101.424,21

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE.

ANNAB LAENE heade kindlustuste vastu. Laenajalt liikmemaksu ega lisavastutust ei võeta. VÕTAB RAHA HOIULE, makstes ajakohast protsenti. SAADAB RAHA igasse kodumaa linna ja alevisse. GARANTIID riigihangete, töölepete ja avansside kindlustuseks. TOIMETAB SISSENOUDMISI vekslite ja muude dokumentide järele. OSTAB JA MÜÜB välisvaluutat.

Asjaajamine kiire ja korralik.

KINDLUSTUSE A/S. EESTI LLOYD'I PEAESINDUS.

JUHATUS

U. K.

EESTI RAHVAPANK

TALLINN, S. KARJA 19. TELEF. 425-55

Toimetab kõiki pangaoperatsioone. Ostab ja müüb välisraha ja igasuguseid kindla-
protsendilisi väärtpapereid ●

RESERVEERITUD

Reumahaiguste puhul

tarvitage

UROLITH'i

Urolith on saadav kõigist apteekidest

Valmistaja

G. Gnadeberg'i ja E. Leyden'i
apteek, TALLINN, S. KARJA 4

A. SCHEER

Posamendi-, paela- ja trikoovabrik

Tallinn, Viru t. 4

Kino „Heliose“ peal, III korral,
tel. 444-82

Valmistab seltsidele

lipunööri ja narmast

Kõikisuguseid mőőblinarmaid, topse
ja nööri, siidist, puuvillast ja villast
pidžaamaõarnituure ja igasuguseid
muid posamenditööstuse artikleid, ka
kummi- ja saapapaelu, siidpaelu ja
nööri ning igasugust trikood

Tellimiste täitmise kiire ja korralik
möödukate hindadega

KONTOR

„VIRONIA“ H. SIMM & Ko.

TALLINN, VANA-POSTI 5 TELEFON 446-98

Naha- ja jalanõude tööstuse
masinad. Metall- ja raua-
valamise masinad

TRÜKIVÄRVID

PRONKS- JA ALUMIINIUM-
PULBRID

VILLASE LÕNGA ESINDUSED

Majaomanike Krediitpank Ü/P.

Tallinn, Pärnu mnt. 6. Telefon 426-69.

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE.

Panga juures *KINDL. A.-S. EESTI LLOYD'i* esindus.

Sobivaks ostukohaks

laialistele ringkondadele on kujunenud

Tallinna Linna Pandimaja kauplused

kus on saadaval küllaldases valikus soodsate hindadega väga mitmesuguseid uusi ja pruugitud esemeid. Kaupluste ostjaskond laieneb järjekindlalt, sest väärtuselt hinnale vastav kaup võidab ostjaid juure ülemaaliselt. Ostetud esemed saadetakse tarbe korral kohale ka raudteel.

Kauplustest, mis asub **MANEEŽI TN. 4**, tel. 301-23, leiab kõigepealt suurel hulgal valmisrõivaid, nagu: ülikondi, meeste- ja nais-ter. sügis- ja talvpalituid, kasukaid, joppe jne., siis voodi- ja põrandavaipu, mitmesug. karusnahku, kraesid, boasid, talvmütse jm., samuti ka fotoaparaate, binokleid, laskeriistu, tasku-, käe- ja lauakelli ja väga mitmesugust muud kaupa.

Teine kauplus, mis asub **NARVA MNT. 18**, tel. 306-84, soovib esijoones mitmesugust moodsat mööblit, nagu: riide-, raamatu- ja puhvetikappe, söögitoa laudu ja toole, kirjutus- ja kontorilaudu, diivaneid, tugitoole, voodeid reformpõhjaga või vedrumadratsiga, tualettpeegleid, öökappe ja eriti suures valikus peegleid: samuti on alati saadaval jalgrattad, õmblus- ja kirjutusmasinad, seinakellad, lambid, grammofonid, teemasinad ja palju muid esemeid.

Külastage neid kauplusi, sest - oma silm on kuningas!

Sõjaväe Majandusühisus

Tallinn, Pikk 11, tel. 452-07

Vene 5, tel. 429-42 • Kopli 21, tel. 466-58 • Liivalaia 64, tel. 450-18

Osakonnad:

Tartu, Võidu 3, tel. 11-16

Võru, Jüri 24, tel. 129

Rakvere, Lai 17, tel. 79

Pärnu, Kalevi 27, tel. 297

Narva, Malmi 1, tel. 143

Viljandi, Tartu 6, tel. 160

Rätsepatöökoda

Kuninga 2/4, Tallinn

Kingsepatöökoda

Vene 5

Kaitseliidu tarbed

Peakaupluse juures avatud oma pesuõmbluse-töökoda võimaldab pakkuda kaitsevaelaste khaki, valgeid j. t. särke ning muud pesu parimas kvaliteedis

Eritellimised täidetakse võimalikult veel samal päeval

GEORG STUDE

ASUT. 1864

PIKK 16. TEL. 442-76
TALLINN

MARTSIPAANI-
ŠOKOLAADI- JA
KONDIITRIARI

Müüme Eestis lihvitud kõrgeväärtuselist ehtsat
BÖÖMI KRISTALLI

Hinnad samakvaliteedilisest väliskaubast kuni 50% odavamad.

Suures valikus kuulsaid Schveitsi
AJANÄITAJAID

OLMA, OMEGA, ZENITH, DELFIN, FOBIAS jne.

Koolimärke valmistame eriosakonnas
HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST

Eriti suures valikus kuldlaulatussõrmuseid

O. VIIK

(VIIKMANN)

Kullasepaäri Raekoja hoone Tallinn, tel. 429-08

PÖLLUMAJANDUSE PANK

Asukoht: Tartu, Suurturg 9. Omas majas. Tel.: juhatuse 10-65, üldine 50 ja 16-99.

AKTIVA.

Arveteseis 30. novembril 1937. a.

PASSIVA.

Kassa ja j/arved teistes pankades	Kr.	526 936 87
Väärtpaberid ja osamaks teistes asut.	"	185 284.94
Väärtused	"	22 831 18
Laenud	"	1 913 727 68
Riiklikud laenud	"	305 —
Korrespondendid	"	36 915 51
Garantii deebitorid	"	44 558 —
Vallasvara	"	23 811.51
Kinnisvara	"	119 513 49
Kulud	"	72 295 30
Muud aktivad	"	66 330 62

Kr. 3 012 510 10

Osa- ja muud kapitalid	Kr.	189 209 09
Hoiusummad:		
tähtajalised:	Kr. 1 045 805.67	
jooksvad:	" 1 178 415 32	" 2 224 220.99
Vekslite rediskont	"	139 583.80
Võlad teistes krediitasutistes	"	164 664 78
Riiklikud võlad Pikalaenu Pangas	"	305 —
Korrespondendid	"	59 746.86
Väljantud garantiid	"	44 558 —
Tulud	"	176 990.31
Muud passivad	"	13 231.27

Kr. 3 012 510.10

Pank võtab raha hoiule ajakohase %/o, annab heade kindlustuste vastu takistuseta laenusid, ostab E. V. Riigikassa pantkirju ja toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Korrespondendid kõigis tähtsamates keskkochtades. :: Pank ostab ja müüb välisvaluutat.

Põllumajanduse Pangaga opereerivad kõik põllumehed, põllumajanduslikud ühisused ja omavalitsused.

Panga juures E. O. ja U. A. Kindlustusselts "OMA" agentuur.

Juhatus.

ERA

RET

RAADIO

Võllatus tervele perele

RAADIO-KOOPERATIIV

TALLINN, S. KARJA 9. TARTU, VÕIDU 11.
PÄRNU, KALEVI 40. VILJANDI, LOSSI 31.
RAKVERE, TALLINNA 25.

MÜÜGIPUNKTID KÕIGIS KESKUSTES.

ILUSAIMAKS JÕULUKINGIKS

Jõulukellahelinaid Petlemmast... jõulujumalateenistusi... jõululaule ja elevust kõikidest maadest. Moodne Philips raadioaparaat on ideaalseim jõulukink kogu perekonnale, kuna ta võimaldab vastu võtta paremini ja suurimal arvul jõulueeskavasid kogu maailmast. Pealegi hoolitseb ta läbi aasta hea muusika ülekande eest ja pakub Teile püsivat rõõmu.

PHILIPS

MAAILMA SUURIMAD RAADIOTOOSTUSED